

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

**Finanční rizika v souvislosti se zadlužením obyvatelstva
a možnosti jejich pojištění**

Bc. Petra Mertlíková

**Diplomová práce
2014**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra Mertlíková**
Osobní číslo: **E12732**
Studijní program: **N6209 Systémové inženýrství a informatika**
Studijní obor: **Pojistné inženýrství**
Název tématu: **Finanční rizika v souvislosti se zadlužením obyvatelstva a možnosti jejich pojištění**
Zadávající katedra: **Ústav matematiky a kvantitativních metod**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Zadlužení obyvatelstva je typickým současným jevem nejen v České republice, ale v mnohých krajinách Evropy a světa. S tím je spojeno více rizik nesplacení půjček a úvěrů ze dlužníka. Diplomová práce pojednává o možnosti jejich minimalizace pomocí komerčního pojištění.

Zásady:

- Vývoj a struktura úvěrů obyvatel České republiky.
- Srovnání zadluženosti obyvatel a domácností v EU.
- Rizika nesplacení úvěrů obyvatelstva.
- Možnosti snižování rizik nesplacení úvěrů obyvatel za strany poskytovatelů a dlužníků.
- Možnosti využití komerčního pojištění při minimalizaci rizik nesplacení úvěrů.
- Porovnání produktů pojištění schopnosti splácet úvěr na českém finančním trhu.

Rozsah grafických prací: —
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

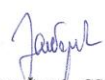
DUCHÁČKOVÁ, E.: Principy pojištění a pojišťovnictví. Praha: Ekopress, 2009.
JÍLEK, J.: Finanční rizika. 1. vyd. Praha: GRADA publishing, 2000.
SYROVÝ, P.: Financování vlastního bydlení. Praha: GRADA publishing, a.s., 2009.
SYROVÝ, P., TYL, T.: Osobní finance. Praha: GRADA publishing, a.s., 2011.
ŠEDOVÁ, J.: Household Indebtedness Risks in the Czech Republic. World Academy of Science, Engineering and Technology 60, 2011

Vedoucí diplomové práce:
prof. RNDr. Viera Pacáková, CSc.
Ústav matematiky a kvantitativních metod

Datum zadání diplomové práce: 30. září 2013
Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2014

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

prof. Ing. Jan Capek, CSc.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 3. října 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 4. 2014

Petra Mertlíková

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce prof. RNDr. Vieri Pacákové, Ph.D. za její odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá riziky, která souvisí se zadlužeností obyvatel, a pojednává o možnostech minimalizace těchto rizik prostřednictvím komerčního pojištění. Současně analyzuje vývoj a stav zadluženosti obyvatel ČR a porovnává jej s vývojem v dalších zemích EU. Jednotlivé produkty komerčních pojišťoven jsou v závěru práce popsány a porovnány.

KLÍČOVÁ SLOVA

Zadlužování, pojištění schopnosti splácet úvěr, komerční pojištění, úvěry, riziko.

TITLE

Financial risks in relation with indebtedness of inhabitants and possibilities of their insurance

ANNOTATION

This diploma thesis deals with the risks which is related with indebtedness of the population, and deals with possibilities minimizing these risks through commercial insurance. Simultaneously analyzes the development and status of indebtedness of the Czech population and compares it with the developments in other EU countries. Individual products commercial insurers are in the conclusion of the work characterized and compared.

KEYWORDS

Indebtedness, payment protection insurance, commercial insurance, loans, risk.

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 ÚVĚRY	12
1.1 ČLENĚNÍ ÚVĚRŮ.....	12
1.1.1 Členění úvěrů dle doby splatnosti.....	12
1.2 TYPY ÚVĚRŮ.....	13
1.2.1 Hypotéční úvěry.....	13
1.2.2 Spotřebitelské úvěry.....	14
1.2.3 Kontokorentní úvěr.....	16
2 VÝVOJ A STRUKTURA ÚVĚRŮ OBYVATEL ČR.....	17
2.1 VLIV DOMÁCNOSTÍ NA EKONOMIKU (HOSPODÁŘSTVÍ) STÁTU	17
2.2 PŘÍČINY ZADLUŽOVÁNÍ OBYVATEL.....	17
2.3 HISTORICKÝ VÝVOJ ZADLUŽENOSTI V ČR.....	19
2.4 POPIS ZADLUŽENOSTI DOMÁCNOSTÍ.....	21
2.4.1 Poměrové veličiny měřící riziko	27
2.5 HRUBÝ DISPONIBILNÍ DŮCHOD A MAKROEKONOMICKÉ DOPADY ZADLUŽOVÁNÍ DOMÁCNOSTÍ.....	29
3 SROVNÁNÍ S EU	31
3.1 POMĚROVÝ UKAZATEL ÚVĚRŮ A HDD	31
3.2 POMĚROVÝ UKAZATEL ÚVĚRŮ A HDP	32
3.3 MÍRA HRUBÝCH ÚSPOR	33
3.4 POMĚR ÚVĚRŮ NA BYDLENÍ A DISPONIBILNÍHO DŮCHODU DOMÁCNOSTÍ	34
3.4.1 Poměr úvěrů na bydlení a HDP.....	35
4 RIZIKA NESPLÁCENÍ ÚVĚRŮ OBYVATELSTVA	36
4.1 DOPADY RŮSTU ZADLUŽOVÁNÍ.....	40
4.1.1 Riziko zadluženosti domácností pro bankovní sektor	40
4.1.2 Úvěry v selhání	41
4.1.3 Exekuce.....	45
4.2 ODDLUŽENÍ.....	47
5 MOŽNOSTI SNIŽOVÁNÍ RIZIKA NESPLACENÍ ÚVĚRU OBYVATEL (ZE STRANY POSKYTOVATELŮ ÚVĚRŮ I DLUŽNÍKŮ)	49
5.1 OCHRANA DLUŽNÍKŮ.....	49
5.1.1 Finanční gramotnost.....	50
5.1.2 Konsolidace úvěrů.....	51
5.1.3 Pojištění.....	51
5.2 OCHRANA VĚŘITELŮ (FINANČNÍCH INSTITUCÍ).....	52
5.2.1 Úvěrové registry	52
5.2.2 Úvěrové riziko	54
5.2.3 Přímé úvěrové riziko.....	54
6 VYUŽITÍ KOMERČNÍHO POJIŠTĚNÍ PRO SNÍŽENÍ RIZIKA	56
6.1 POJIŠTĚNÍ SCHOPNOSTI SPLÁCET ÚVĚR	56
6.1.1 Pojištění schopnosti splácet hypotéční úvěr	59
6.1.2 Vhodnost pojištění schopnosti splácet	60
6.2 ŽIVOTNÍ POJIŠTĚNÍ	61
6.3 POJIŠTĚNÍ INVALIDITY	61
6.4 POJIŠTĚNÍ MAJETKU	62
6.5 POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODY	62
6.6 POJIŠTĚNÍ DENNÍ DÁVKY PŘI PRACOVNÍ NESCHOPNOSTI	63
6.7 DÍLČÍ ZÁVĚR	63
7 POROVNÁNÍ PRODUKTŮ POJIŠTĚNÍ SCHOPNOSTI SPLÁCET ÚVĚR.....	65
7.1 POJIŠTĚNÍ SCHOPNOSTI SPLÁCET SPOTŘEBNÍ ÚVĚR	65
ZÁVĚR.....	70
POUŽITÁ LITERATURA	73

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled produktů, výše a způsobu určení pojistného u těchto vybraných produktu	67
Tabulka 2: Ilustrační příklad úvěru a pojištění schopnosti splácet	68

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Graf zobrazující vývoj úrokových sazeb korunových úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v ČR na bydlení - nové obchody (v % p.a.)	14
Obrázek 2: Graf zobrazující vývoj úrokových sazeb korunových úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v ČR na spotřebu - nové obchody (v % p.a.)	15
Obrázek 3: Graf zobrazující vývoj úrokových sazeb korunových úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v ČR kontokorenty - nové obchody (v % p.a.)	16
Obrázek 4: Graf zobrazující objemy klientských úvěrů dle časového hlediska - krátkodobé a střednědobé (Kč + cizí měna) segment obyvatel - domácnosti	18
Obrázek 5: Graf zobrazující objemy klientských úvěrů dle časového hlediska - dlouhodobé (Kč + cizí měna) segment obyvatel - domácnosti	18
Obrázek 6: Graf zobrazující růst objemů úvěrů poskytnutých domácnostem od bankovních institucí (roční periodičita)	21
Obrázek 7: Graf zobrazující meziroční tempo růstu klientských úvěrů domácnostem (Kč + cizí měna)	22
Obrázek 8: Graf zobrazující strukturu klientských úvěrů na bydlení	23
Obrázek 9: Graf zobrazující podíl úvěrů na bydlení na celkových úvěrech obyvatelstvu	24
Obrázek 10: Graf zobrazující úvěry poskytnuté domácnostem od ostatních finančních zprostředkovatelů	25
Obrázek 11: Graf zobrazující strukturu spotřebních úvěrů domácnostem od bankovních institucí (Kč + cizí měny)	25
Obrázek 12: Graf zobrazující tempo růstu spotřebních úvěrů poskytnutých domácnostem od bankovních institucí (Kč + cizí měny) pouze účelové + neúčelové úvěry	26
Obrázek 13: Graf zobrazující poměr úvěry/vklady domácností v %	27
Obrázek 14: Graf zobrazující poměrový ukazatel úvěry na bydlení/termínované vklady a spotřební úvěry/netermínované vklady	28
Obrázek 15: Graf zobrazující úrokové sazby na nové obchody v % p.a. sektor domácnosti	28
Obrázek 16: Graf zobrazující hrubý disponibilní důchod domácností a jeho užití na výdaje na konečnou spotřebu (v mil. Kč; levá osa) a hrubé úspory (v mil. Kč; pravá osa)	30
Obrázek 17: Graf zobrazující poměr dluhu a HDD v zemích EU	31
Obrázek 18: Graf zobrazující poměr dluhů domácností a HDP zemí EU	33
Obrázek 19: Graf zobrazující poměr hrubých úspor a HDD zemí EU	34
Obrázek 20: Graf zobrazující poměr úvěrů na bydlení a HDD domácností (za rok 2012)	34
Obrázek 21: Graf zobrazující poměr úvěrů na bydlení a HDP (za rok 2012)	35
Obrázek 22: Graf zobrazující výši inflace od roku 1994 do roku 2013	38
Obrázek 23: Graf zobrazující klientské úvěry podle kategorizace (Kč + cizí měna)	42
Obrázek 24: Graf zobrazující úvěry domácnostem dle účelu - se selháním	43
Obrázek 25: Graf zobrazující objem úvěrů se selháním v segmentu domácnosti - obyvatelstvo	44
Obrázek 26: Graf zobrazující porovnání tempa růstu celkových úvěrů a úvěrů v selhání, roční periodičita	45
Obrázek 27: Graf zobrazující počet nařízených exekucí	46
Obrázek 28: Graf zobrazující počet insolvencí a oddlužení	47
Obrázek 29: Graf zobrazující tempo růstu schválení oddlužení a insolvenčních návrhů	48

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
Sb.	Sbírka zákonů
p.a.	Per anum (specifikace roční úrokové sazby)
RPSN	Roční procentuelní sazba nákladů
SVJ	Společenství vlastníků jednotek
HDD	Hrubý disponibilní důchod
HDP	Hrubý domácí produkt
PO	Právnícká osoba
FO	Fyzická osoba
CRÚ	Centrální registr úvěrů ČR

ÚVOD

Zadlužování je jedním z fenoménů moderní doby, ale stává se z něj bohužel i palčivý společenský a ekonomický problém. Dnešní společnost vnímá dluh spíše jako prostředek sloužící k rychlejšímu dosažení stanovených cílů, zatímco ještě před několika desítkami let bylo zadlužování pro domácnost něco nepředstavitelného. Tento přístup byl zakořeněn v celkovém pohledu společnosti na zadlužování, ale byl také podporován minimální nabídkou úvěrových produktů a samozřejmě politickým vývojem.

V dnešní době jakoby lidé zapomněli, co vlastně zadlužení znamená a co obnáší. Politické změny v 90. letech minulého století přinesly spoustu nového a přetvářely společnost do dnešní podoby. Nový životní styl, možnosti a snaha zvyšovat životní úroveň však sebou přináší i zvyšující se výdaje. A pokud příjmy nestačí, je přeci tak snadné financovat výdaje prostřednictvím úvěru! Nejintenzivnější růst zadlužení obyvatel nastal mezi lety 2004 – 2008 a byl podporován příznivým ekonomickým vývojem i úrokovými sazbami. Tempo růstu zadlužení domácností oprávněně vzbuzovalo obavy a těžko odhadovat, jak by se situace v budoucnu dále vyvíjela. Důsledky zadlužování domácností se začaly projevovat již před krizí, ovšem po ní ještě více. Pokud má domácnost úvěr, musí po celou dobu trvání tohoto závazku čelit mnoha rizikům, jejichž realizace se může projevit na schopnosti splácet.

Cílem diplomové práce je analyzovat rizika, jejichž realizace by mohla mít negativní dopad na zadlužené domácnosti a pojednat o možnostech krytí těchto rizik pomocí komerčního pojištění. S tím samozřejmě souvisí i analýza zadlužení domácností a není opomenuto ani porovnání s ostatními zeměmi EU.

Možností, jak se zadlužit je mnoho. Na trhu je značné množství úvěrových produktů od různých finančních institucí či zprostředkovatelů. Samotné úvěry se člení dle různých hledisek a mají odlišná specifika. O jednotlivých typech úvěrů a jejich členění pojednává první kapitola této práce, přičemž důraz je kladen na ty úvěrové produkty, které mají největší podíl na zadlužení domácností.

Druhá kapitola se zabývá analýzou vývoje a struktury zadluženosti tuzemských obyvatel. Snahou je nalézt typické rysy a vlastnosti zadlužování, poukázat na historický vývoj a příčiny zadlužování. Obyvatelstvo, případně domácnosti, jsou totiž ekonomickým subjektem a jejich ekonomické chování má významný vliv na ekonomiku státu.

Česká republika je od roku 2004 součástí Evropské unie a je tedy s ostatními státy z tohoto společenství určitým způsobem ekonomicky a politicky provázána. Zadluženost samozřejmě není problémem pouze České republiky, ale i ostatních zemí EU. Srovnáním zadluženosti obyvatel ČR a ostatních států EU se zabývá právě třetí kapitola. Porovnání je prováděno pomocí několika poměrových ukazatelů.

Pokud má dlužník problémy se splácením, může to pro něj představovat mnoho nepříjemných důsledků. Problémy se splácením charakterizují tzv. úvěry v selhání, které monitorují problémové úvěry (potažmo klienty). Bohužel, objem takto ohodnocených úvěrů se zvyšuje, i když tempo růstu zhruba kopíruje tempo růstu úvěrů obyvatel. Zřejmě největším rizikem pro zadlužené obyvatele je exekuce jejich majetku, ovšem jistou nadějí pro ně představuje tzv. oddlužení. Všem těmto tématům je věnována čtvrtá kapitola.

Možnostmi, jak snižovat rizika nesplacení úvěrů obyvatel, a to samozřejmě jak ze strany dlužníků, tak i z pohledu věřitelů, se zabývá pátá kapitola této diplomové práce. Lidé se stále moc neumí vypořádat s finančními riziky a obrovským nedostatkem obyvatel je jejich nízká finanční gramotnost. Zvyšování finanční gramotnosti by mělo být v zájmu především obyvatel samotných, ale i státu a věřitelů (hlavně těch solidních). Samozřejmě i věřitelé se snaží, aby jim byly jejich finanční prostředky vráceny, ovšem jejich snaha začíná již ověřováním bonity potenciálního dlužníka.

Předposlední kapitola se již plně soustředění na možnosti využití komerčního pojištění tak, aby snižovalo rizika ohrožující zadlužené obyvatele. Nejtypičtějším produktem je pojištění schopnosti splácet úvěr. Tento produkt je často nabízen přímo bankami při sjednání úvěru. Stejná rizika lze však krýt například i v rámci životního pojištění. Existuje mnoho rizik, jejichž realizace má negativní dopad na finanční situaci obyvatel, čímž posléze může ohrozit schopnost splácet, proto je vhodné myslet i na jejich krytí. Každý člověk je jedinečný a potřebuje krýt jiná rizika a proto je výběr vhodného pojištění složitý proces, vyžadující racionální úvahy.

V rámci poslední kapitoly jsou porovnány konkrétní produkty pojištění schopnosti splácet od bank (respektive pojišťoven) působících na českém trhu. Porovnána jsou krytá rizika a cena pojištění. Vybrané produkty jsou posléze porovnány i pomocí ilustrativního příkladu.

1 ÚVĚRY

Jednou z hlavních činností bank je poskytování úvěrů. V rozvaze banky tvoří úvěry poskytnuté klientům důležitou položku aktiv. Jejich poskytování představuje pro banku vysoké a pravidelné příjmy a tvoří podstatnou část zisku. Pro banku ovšem představují také nejméně likvidní a poměrně rizikové aktivum.

1.1 Členění úvěrů

Úvěry můžeme členit podle několika kritérií. Nejčastěji jsou úvěry klasifikovány podle doby splatnosti, účelu, způsobu zajištění, poskytovatele úvěru, měny nebo třeba způsobu splácení. [56]

Členění dle hlediska subjektu: hledisko věřitele a hledisko dlužníka

Členění dle hlediska objektu: úvěry účelové (účel použití je znám) a úvěry neúčelové

Členění dle hlediska zajištění: úvěry zajištěné a nezajištěné (záruka může být věcná – postoupení práva k věci nebo pohledávce, nebo osobní – ručení třetí osobou)

Členění dle hlediska měny: úvěry poskytované v domácí měně a úvěry poskytované v zahraniční měně.

1.1.1 Členění úvěrů dle doby splatnosti

Nejčastěji se však v literatuře lze setkat s členěním úvěrů podle jejich doby splatnosti.

Krátkodobé úvěry - Splatnost krátkodobého úvěru je kratší, nežli jeden kalendářní rok.

Do krátkodobých úvěrů patří například [75]:

- kontokorentní úvěry
- směnečné úvěry
- ručitelské úvěry
- lombardní úvěry
- spotřebitelské úvěry

Střednědobé a dlouhodobé úvěry - Splatnost střednědobého úvěru je zpravidla od jednoho do čtyř let, a splatnost dlouhodobých úvěrů se pohybuje od čtyř let výše (někdy je uváděno do 10 let, ale například hypoteční úvěry jsou splatné 30 let i více). V některé

literatuře se lze setkat se zařazením střednědobých a dlouhodobých úvěrů do stejné skupiny, protože mají podobné charakterové vlastnosti.

Do této skupiny úvěrů patří například [75]:

- emisní půjčky
- úvěrové smlouvy
- hypotéční úvěry
- spotřební úvěry

1.2 Typy úvěrů

V rámci dané problematiky jsou popsány a blíže rozebrány pouze vybrané druhy úvěrů, které mají nejvyšší podíl na objemu úvěrů poskytnutých domácnostem.

1.2.1 Hypotéční úvěry

Hypotéční úvěry jsou relativně novodobým druhem úvěrů (do podvědomí domácností se rychle začali šířit až v 90. letech 20. století. Na našem území je nejdříve nabízely spořitelny a až později je začaly nabízet i banky (vznikaly například i tzv. hypotéční banky, které svou činnost soustředí právě na poskytování tohoto druhu úvěrů). Hypotéční úvěry jsou v současné době spolu se stavebním spořením nejrozšířenějším prostředkem obyvatel k zajištění vlastního bydlení. Charakteristikou vlastností hypotečního úvěru je jeho účelnost – investice do nemovitostí. Podmínkou poskytnutí úvěru je zpravidla zajištění zástavním právem na nemovitost. Hypotéční úvěry jsou „*v praxi poskytovány na koupi nebo výstavbu nemovitosti, její rekonstrukci, modernizaci nebo opravu, koupi podílu nemovitosti za účelem vypořádání spoluvlastnických a dědických nároků nebo splacení dříve poskytnutých krátkodobých a střednědobých úvěrů, použitých k investicím do nemovitosti*“ [68]. Hypotéční úvěry jsou poskytovány na velmi dlouhou dobu (rozmezí splatnosti se pohybuje okolo 10 až 40 let).

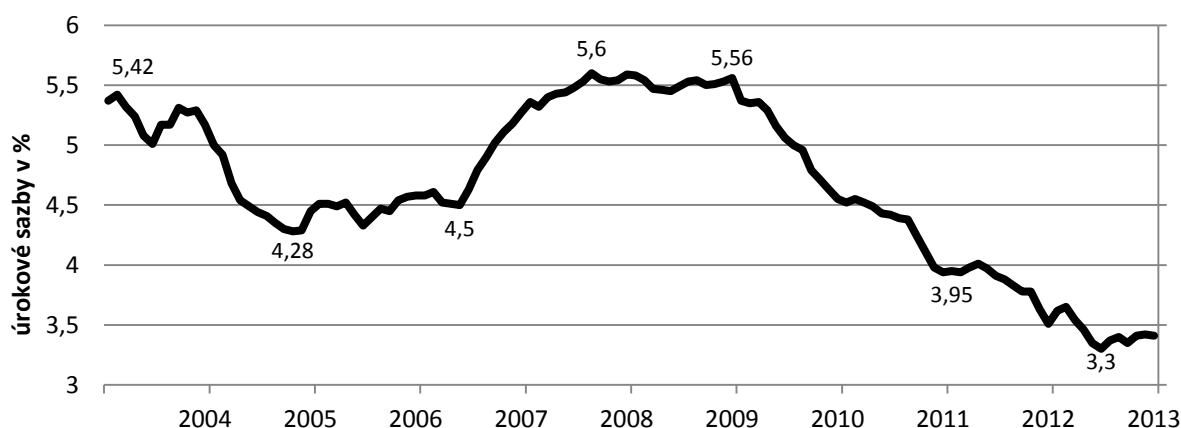
Legislativně spadá oblast hypotéčních úvěrů pod zákon č.190/2004 Sb., o dluhopisech. Tento zákon definuje hypoteční úvěr takto: „*Hypoteční úvěr je úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovité věci, když pohledávka z úvěru nepřevyšuje dvojnásobek zástavní hodnoty zastavené nemovité věci*“ [98].

Zdroje na poskytování hypotéčních úvěrů získávají banky skrze emise hypotéčních zástavních listů. Hypotéční zástavní listy jsou definovány jako „*dluhopisy, jakož i obdobné cenné papíry představující právo na splacení dlužné částky vydávané podle práva cizího*“

státu, jejichž jmenovitá hodnota a poměrný výnos jsou plně kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů nebo částí těchto pohledávek“ [98].

Výše úroků hypotečních úvěrů se odvíjí dle aktuálních úrokových sazeb na kapitálových trzích. U hypotečních úvěrů existují dva typy úrokových sazeb a to [31]:

- **Fixní sazby** – úroková sazba je po celou dobu sjednaného (fixačního) období neměnná
- **Variabilní (pohyblivé) sazby** – úroková sazba se mění dle pohybu mezibankovních sazeb

Obrázek 1: Graf zobrazující vývoj úrokových sazeb korunových úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v ČR na bydlení - nové obchody¹ (v % p.a.)

Zdroj: [2]

1.2.2 Spotřebitelské úvěry

Spotřebitelské (nebo také spotřební) úvěry lze označit za poměrně „mladý“ druh úvěru, v počátku jeho vzniku byl právně vymezen několika předpisy, které ovšem neřešily všechny problémy (dostatečně právně ošetřena například nebyla otázka regulace poskytovatelů a problémem bylo také klamání o ceně úvěru ze strany poskytovatelů úvěru) tohoto druhu úvěru. Prvním uceleným právním předpisem se stal zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, který je právně účinný od 1. ledna 2011.

Ke spotřebitelskému úvěru se domácnosti přiklání v souvislosti s pořízením věcí denní spotřeby (koupě pračky, ledničky, televize nebo automobilu). Pro tento druh úvěru je charakteristické to, že jej poskytují jak bankovní, tak hlavně nebankovní instituce. Typické pro tyto úvěry je také jejich snadná dostupnost a nízká snaha o zjištění bonity klienta a to

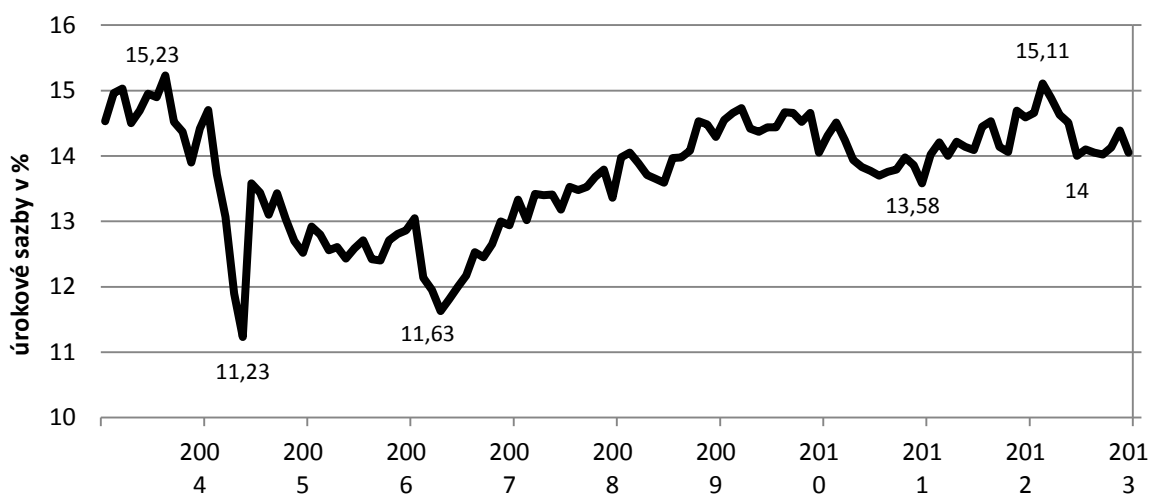
¹ Nové obchody – všechny nové dohody uzavřené mezi bankami a jejich klienty v průběhu sledovaného období (měsíce) [49]
Sektor domácnosti lze dále dělit na subsektorů domácnosti – obyvatelstvo, domácnosti – živnosti, domácnosti - SVJ

především ze strany nebankovních poskytovatelů půjček. Tento druh úvěru se splácí standardně měsíční splátkou, jejíž výše závisí od objemu vypůjčených finančních prostředků a dle zvolené doby splácení. Spotřební úvěry se zpravidla dělí na účelové a neúčelové. [68]

Úvěry na spotřebu patří k těm nejdražším. Úroky se pohybují okolo 10 % u bankovních poskytovatelů a mezi 10 – 40 % u nebankovních poskytovatelů. [78]

Spotřebitelské úvěry mohou obyvatelům pomoci okamžitě dosáhnout krátkodobého cíle, ovšem za cenu toho, že v dlouhém období budou splácet poměrně vysoké měsíční splátky; tj. při zvolení spotřebitelského úvěru vlastně preferují spotřebitelé současnost na úkor budoucnosti. [80]

Velmi důležitým ukazatelem při výběru úvěru je ukazatel RPSN (roční procentuelní sazba nákladů). RPSN je definováno jako: „celkové náklady spotřebitelského úvěru pro spotřebitele, vyjádřené jako roční procentní podíl z celkové výše spotřebitelského úvěru“ [97]. Tento ukazatel byl zaveden pro lepší orientace spotřebitelů. Podle hodnoty RPSN by měl být klient schopen jednotlivé spotřebitelské úvěry mezi sebou porovnat a rozhodnout se, který ze zvažovaných úvěrů je pro něj optimální. Čím je hodnota tohoto ukazatele menší, tím je daný úvěr výhodnější; tedy méně nákladný. RPSN ve své hodnotě zohledňuje nejen samotné úrokové sazby, ale i různé poplatky, které jsou spojeny s poskytnutím úvěru.

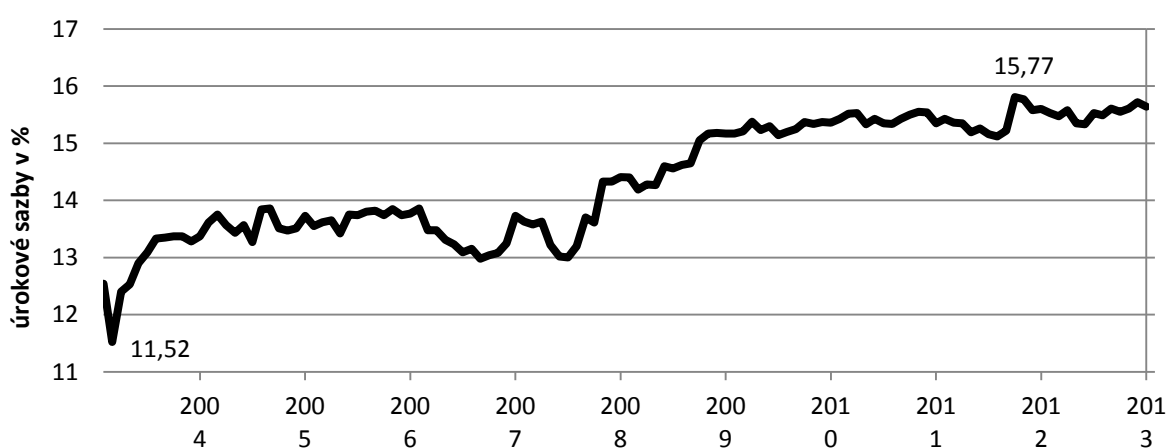

Obrázek 2: Graf zobrazující vývoj úrokových sazeb korunových úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v ČR na spotřebu - nové obchody (v % p.a.)

Zdroj: [2]

1.2.3 Kontokorentní úvěr

Tento druh úvěru lze definovat jako: „úvěr, který banka poskytuje klientovi v pohyblivé výši na jeho běžném účtě“ [68]. Kontokorentní účet, neboli „kontokorent“ je typickým krátkodobým úvěrem. Tento úvěr může být poskytnut klientovi banky, který má u této banky běžný účet a vzniká na základě smlouvy mezi klientem a bankou. Výsledkem je poté stav, kdy klient banky může na svém běžném účtu přecházet do záporných zůstatků (debet). Z toho plyne hlavní nevýhoda pro banku, která díky tomu není schopná mít přesný platební kalendář svých příjmů a výdajů a musí věnovat více pozornosti za jištění své likvidity. Tuto nevýhodu ovšem banka kompenzuje poměrně vysokými úrokovými sazbami, stanovením maximální výše záporného zůstatku a dobou, po kterou lze úvěr čerpat. Kontokorent je výhodný a oblíbený mezi klienty, neboť pomáhá překlenout časový nesoulad mezi příjmy a výdaji klientů a je kdykoliv k dispozici. [68] Jak je vidět z obrázku č. 3, úroková sazba na kontokorentních úvěrech pozvolna roste.

Obrázek 3: Graf zobrazující vývoj úrokových sazeb korunových úvěrů poskytnutých bankami domácnostem v ČR kontokorenty - nové obchody (v % p.a.)

Zdroj: [2]

2 VÝVOJ A STRUKTURA ÚVĚRŮ OBYVATEL ČR

2.1 Vliv domácností na ekonomiku (hospodářství) státu

Domácnosti jsou důležitým prvkem každé ekonomiky, neboť ji ovlivňují skrze alokaci svého disponibilního důchodu a to prostřednictvím dvou aspektů:

- Výdajů domácností (spotřeba) a
- úspor domácností.

Výdaje domácností svým objemem podstatně působí a ovlivňují ekonomický růst. Do výdajů je nutné zahrnout i úvěry poskytnuté domácnostem, které jsou následně použity na spotřebu (vliv na finanční sektor má tedy i zadlužování domácností). Na spotřebu obyvatel je důležité nahlížet zároveň v souvislosti s úsporami. Sektor domácností je jedním z tvůrců národních úspor a ty jsou jedním z hlavních pilířů ekonomického růstu a prosperity. Úspory domácností jsou významným zdrojem investic, nehledě na to, že alokace úspor domácností může výrazně ovlivnit likviditu bankovního sektoru. Aby rostla ekonomika obyvatel (i státu) je třeba, aby příjmy domácností rostly rychleji, nežli ceny zboží a služeb (inflace). [35]

2.2 Příčiny zadlužování obyvatel

Zadlužování domácností v ČR má relativně krátkou tradici, což je zapříčiněno politickou minulostí. Obyvatelům tuzemska se po 90. letech, kdy došlo ke spoustě změn, naskytly nové možnosti. V komunistické době prakticky bankovní úvěry neexistovaly a ani lidé neměli potřebu vytvářet dluhy (prakticky jedinou půjčkou byly tzv. „Manželské půjčky“). Po změně režimu bylo vše jinak a pohled obyvatel na zadlužování se rychle změnil. Lidé začali zvyšovat svůj životní standard, rostla touha po vlastním bydlení a to i za cenu zadlužování (k tomuto stavu výrazně napomohl i rozvoj marketingu bank i výrobců).

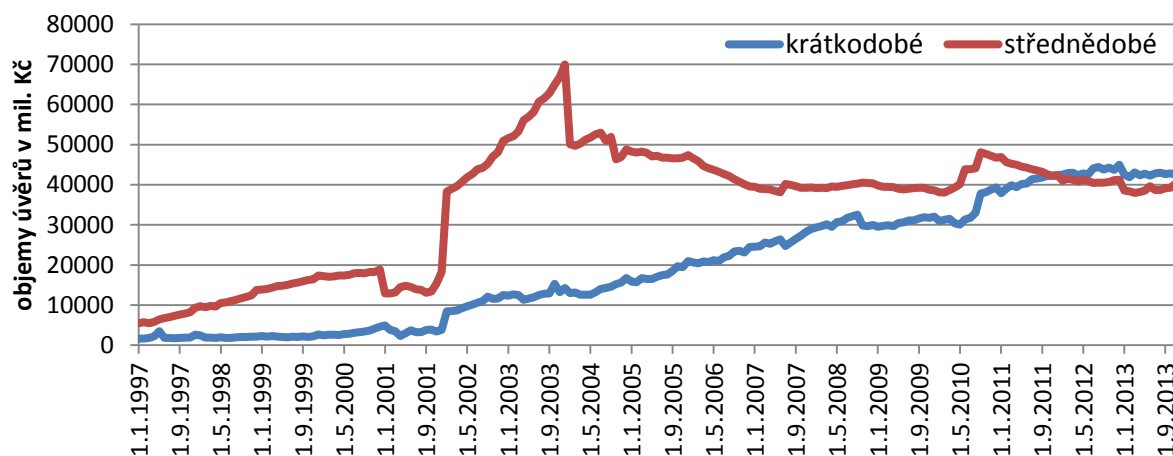
Důvodem růstu zadlužování domácností je především nedostatek finančních prostředků na spotřebu. Životní úroveň je uměle zvyšována a domácnosti často jiné řešení nežli úvěr nevidí (omezení výdajů je pro ně často až krajní možností). Trendem posledních let je také snižování členů domácností. Mladí lidé se více osamostatňují a k zajištění vlastní domácnosti potřebují finanční prostředky, které získávají právě prostřednictvím úvěrů.

Na růst zadluženosti má vliv i konkurenční prostředí, marketingové akce finančních institucí, výrobců i prodejců zboží a služeb, nízké úrokové sazby, snadná dostupnost úvěrů (hlavně krátkodobých spotřebních úvěrů, které ovšem bývají těmi nejdražšími) a neschopnost

obyvatel posoudit užitek a rizika jejich finančního rozhodování. Lidé mnohdy snadno podlehnou marketingovému tlaku prodejců a kupují zboží (které ani nepotřebují) na úvěr.

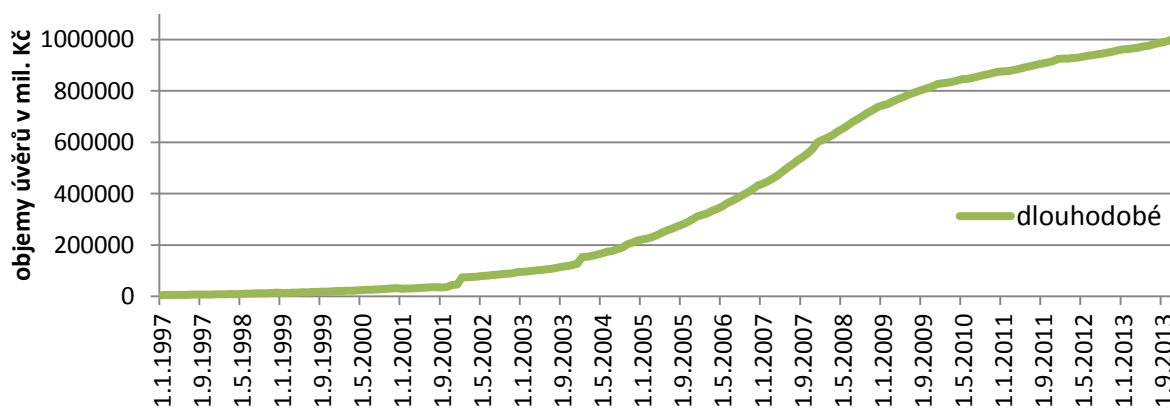
Obyvatelé nevěnují dostatečnou pozornost smluvním podmínkám (často jím ani nerozumí) a díky tomu se mohou dostat do velkých problémů. Dalším problémem je, že lidé neodhadnou své finanční možnosti a po určité době zjistí, že nejsou schopni úvěr dále splácet. Mnoho obyvatel nemá ani rezervní finanční plán, který by použili v případě problémů se splácením.

S tím vším souvisí jeden velký problém: nízká finanční gramotnost. Je obecně známo, že finanční vzdělání obyvatel ČR není vysoké a s tímto nedostatkem souvisí mnoho problémů se zadlužováním (nutno dodat, že společnost si je tohoto hendikepu vědoma a snaží se jej napravit). Zvýšení finanční gramotnosti obyvatel je dlouhodobý proces, jehož výsledky se objeví až v delším časovém období.

Obrázek 4: Graf zobrazující objemy clientských úvěrů dle časového hlediska - krátkodobé a střednědobé (Kč + cizí měna) segment obyvatel - domácnosti

Zdroj: [3]

Obrázek 5: Graf zobrazující objemy clientských úvěrů dle časového hlediska - dlouhodobé (Kč + cizí měna) segment obyvatel - domácnosti

Zdroj: [3]

2.3 Historický vývoj zadluženosti v ČR

Ekonomické chování domácností v ČR se v posledních 20 letech výrazně změnilo. Revoluce přinesla nejen změny politické ale i ekonomické, jako například přechod k tržnímu hospodářství nebo příliv zahraničního zboží, což v sektoru domácností způsobilo v průběhu let změny v myšlení i zacházení s finančními prostředky. Zadlužování domácností se stalo jakýmsi „fenomémem“ hlavně mezi lety 2000 až 2006, kdy tento ukazatel rostl téměř exponenciálně.

Několik prvních let následujících po změně systému bylo poměrně „divokých“ (docházelo ke snížení výkonnosti ekonomiky, razantní růst cen a nezaměstnanosti). Koncem roku 1990 měli lidé od bank napůjčováno 31,75 mld. Kč. Půjčky v takové formě, jako je známe dnes, před revolucí prakticky neexistovaly. Díky tomu, že se nové úvěrové produkty dostávaly na trh pozvolna, bylo jistě zabráněno mnohým tragediím, neboť česká společnost byla v přijímání úvěrů nezkušená a chyběly jí potřebné znalosti a zkušenosti. Mezi lety 1991 – 1994 ovlivňovala spotřebu domácností vysoká inflace, která dosahovala dvojciferných hodnot, což logicky vedlo ke snížení reálných výdajů domácností.

V letech 1994 – 1996 se české ekonomice nebývale dařilo. Spotřeba domácností vzrostla reálně o 5,2 %, lidé začali i více spořit (v roce 1995 se úspory zpětinasobily a dosahovaly 38,5 mld. Kč). Tento růst byl však způsoben pomíjením problémů plynoucích z privatizace, změn průmyslu a bankovního sektoru. Nejen tyto faktory posléze dopomohly k událostem v letech 1997 – 1999.

Po ekonomické krizi v roce 1997 dopadly na hospodaření českých domácností vládní restriktce. Došlo ke zdražení výrobků, obyvatelé omezili výdaje a zpomalil se růst mezd, což mělo vliv na snížení růstu množství úspor. V období 1995 – 1999 se domácnosti chovaly, co se úvěrů týče, velmi obezřetně, neboť úrokové sazby byly velmi vysoké (v tomto období domácnosti zaplatily na úrocích více, než si půjčily) a ke snížení úrokových sazeb došlo až v roce 2001.

Od roku 2000 zaznamenala ekonomika obrat k vzestupu. V letech 2001 - 2003 se situace zlepšovala a vyznačovala se stabilním ekonomickým růstem, který byl podpořen růstem spotřeby, zlepšováním zahraničního obchodu, mírnou inflací nebo růstem průmyslové výroby. V těchto letech rostlo HDP zhruba o 3 % ročně, mzdy se zvyšovaly přibližně o 7 % ročně a míra inflace se pohybovala okolo 2 % ročně. Ekonomika domácností byla relativně stabilní a neustále se zlepšovala. Ovšem jako problém se jevil růst deficitu státního rozpočtu, zvýšení vládního dluhu, zhoršení bilance výnosů anebo růst zahraniční zadluženosti ve vztahu k HDP.

Dochází také k rozšíření hypotéčních úvěrů a to díky změně podmínek pro jejich poskytování a snižování hypotéčních úrokových sazeb.

Od roku 2004, kdy vstoupila Česká republika do EU, se situace i nadále vyvíjela velice příznivě (například mzdy se ročně zvyšovali přibližně o 7 %). Hlavními příčinami růstu ekonomiky se stává zahraniční obchod. Lidé nemají strach z budoucnosti, o čemž svědčí i to, že výrazně roste spotřeba a spolu s ní rychle stoupá i zadluženost domácností (v období let 2004 – 2008 činil meziroční přírůstek úvěrů na bydlení 30 % a v roce 2004 bylo zadluženo 72 % domácností). Vliv na tento nárůst zadluženosti měly mimo jiné i snižující se úrokové sazby (hlavně u hypoték) a také snaha obyvatel zvýšit svou životní úroveň. Na druhou stranu nutno poznamenat, že nerostlo jen množství poskytnutých úvěrů, ale i úspory domácností, které se zvyšovaly ročně zhruba o 15 %. V tomto období vznikly i první úvěrové registry pro fyzické osoby a na pojistném trhu se začal objevovat nový pojistný produkt: Pojištění schopnosti splácet úvěr. Bohužel se mírně začaly projevovat problémy v podobě rostoucího množství exekucí. I přes některá negativa byly tyto roky nejen pro sektor domácností nebývale úspěšné, ovšem vše se brzy změnilo.

V roce 2008 nastala finanční krize v USA, která se v průběhu dalších let dostala i do Evropy, a to nejen jako finanční, ale i jako úvěrová krize. Zadluženost domácností v roce 2008 dále rychle narůstala, ale lidé si již začínají uvědomovat problémy související s vysokou zadlužeností. V tomto roce také nabyl účinnosti zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (dále jen insolvenční zákon). Rok 2009 ještě nebyl pro sektor domácností výrazně krizový (i když vzrostla nezaměstnanost), o to více však zasáhl firemní a státní sektor (HDP ČR reálně pokleslo oproti minulému roku o 4,5 %). Zadlužení domácností prolomilo hranici 1 bilionu korun a bankovní i nebankovní finanční společnosti začaly klást větší důraz na zkoumání rizika u žadatelů o úvěr.

V dalších letech již krize dopadla i na domácnosti a to hlavně zvýšenou nezaměstnaností. Tuzemská ekonomika rostla v porovnání s předchozím rokem pomaleji a HDP v roce 2011 vzrostlo o 1,9 %. Hospodářský růst byl spojen se snahou politiků o snížení vládního deficitu a výkonnost ekonomiky klesala, až se v roce 2012 dostala do recese. Reálná mzda v roce 2012 poklesla a spolu s ní se snížila i spotřeba domácností (o 2,7 %). Opačně na tom byly čisté úspory, které v letech 2010 - 2011 klesaly, ale v roce 2012 se zvýšily o 23 %, což svědčí o obavách domácností z nejistoty jejich budoucí ekonomické situace. Rok 2012 znamenal také vyšší inflaci, která nabyla průměrné hodnoty 3,3 % a dotkla se převážně nezbytných

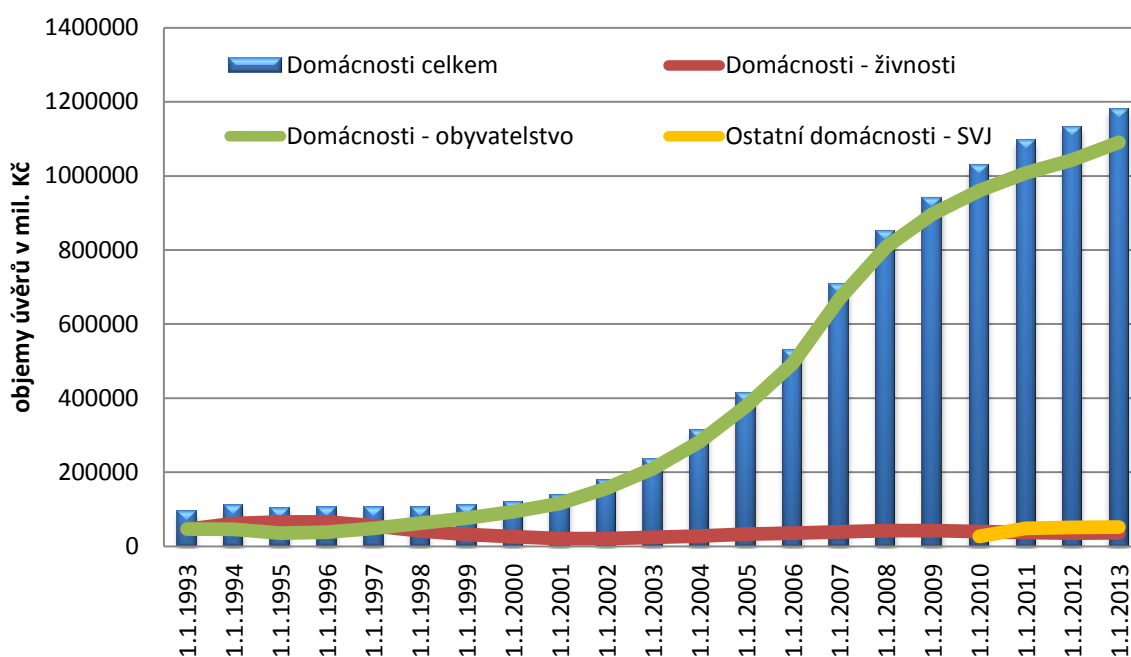
statků. Míra zadlužování domácností se v letech 2011 a 2012 zpomalila, ale nadále rostla (v roce 2012 byly sazby hypotéčních úvěrů rekordně nízké a klesaly i ceny nemovitostí).

Podkapitoly 2.2 a 2.3 byly vypracovány dle [35], [20], [82].

2.4 Popis zadluženosti domácností

Od roku 2000 můžeme v zadlužování domácností sledovat dva charakteristické rysy: jsou jimi rychlost, s jakou se zadlužení domácností zvyšuje a výrazná orientace úvěrů na bydlení.

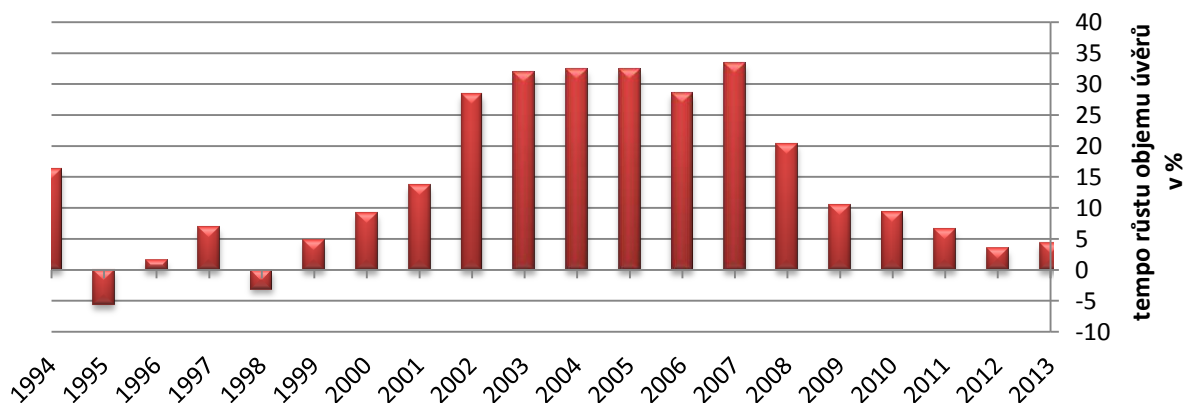
Ke konci roku 1993 činily klientské úvěry domácností v bankách celkem 92 781 mil. Kč a do konce roku 1999 se pohybovaly úvěry domácnostem kolem 100 mld. Kč. Jak je vidět z obrázku č. 6, na začátku sledování byla výše úvěrů domácnostem poměrně stabilní, ale po roce 2000 se vše změnilo. Ke konci roku 2000 již české domácnosti dlužily 120 mld. Kč. Objem půjček se neustále zvyšoval. Ke konci roku 2007 byl dluh 707 mld. Kč, což je oproti roku 2000 téměř 6x více. Hranice 1 bilionu korun byla překročena v roce 2010. Ke dni 28. 2. 2014 měl sektor domácnosti napůjčováno 1 180,3623 mld. Kč, z toho sektor domácnosti – obyvatelé měl napůjčováno 1 093,027 mld. Kč, což je 92,6 % z celkových úvěrů domácnostem. [11]

Obrázek 6: Graf zobrazující růst objemů úvěrů poskytnutých domácnostem od bankovních institucí (roční periodičita)

Zdroj: [3]

Segment domácnosti - živnostníci výrazně snížil svou váhu na celkovém objemu půjček v sektoru domácností. V roce 1993 měl tento segment napůjčováno téměř 50 % z celkového objemu půjček, v roce 2003 to bylo jen 10 % a o 20 let později, v roce 2013 to byly pouhé 3 %. I segment domácnosti - obyvatelstvo měl v roce 1993 půjčeno téměř 50 % z celkového objemu půjček domácnostem. V roce 1993 to bylo již téměř 90 % a v roce 2013 vzrostla tato hodnota na 92,5 %. Od roku 2010 se sleduje i objem úvěrů poskytovaný domácnostem - SVJ (společenství vlastníků jednotek). Tento segment má napůjčováno okolo 4 % z celkového objemu půjček domácnostem.

Obrázek 7: Graf zobrazující meziroční tempo růstu klientských úvěrů domácnostem (Kč + cizí měna)

Zdroj: vlastní výpočty dle [4]

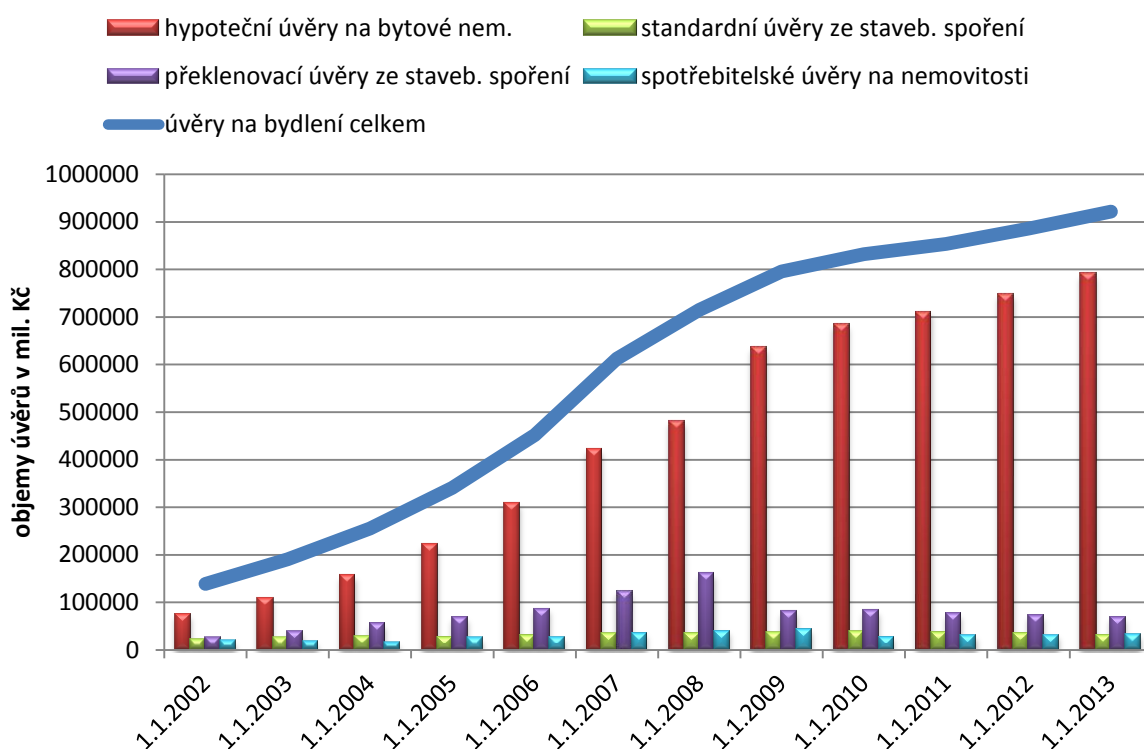
Po roce 1990 nastalo mnoho politických, ekonomických a společenských změn. Všechny tyto změny měly vliv na spotřebu domácností. Po roce 2000 lze sledovat poměrně nový jev, kdy je spotřeba domácností stále více financována úvěry.

Spotřeba domácností výrazně klesla v roce 1991 (o téměř 18 % oproti roku 1990) tento pokles byl způsoben vysokou inflací. Další pokles nastal v roce 1998 (poptávka domácností meziročně klesla o 1,3 %) a v roce 2012 klesla spotřeba domácností o 2,1 %. Spotřeba rostla rychleji, nežli investice domácností do hmotných i nehmotných aktiv. Mezi lety 2009 – 2011 byl průměrný růst spotřeby domácností 6,7 %. Od roku 2009 docházelo k poklesu investic do hmotných finančních aktiv.

Další příčinou zvyšujícího se zadlužování bylo zvyšování reálné mzdy a snaha o růst životního standardu domácností. V roce 1998 mělo 34 % obyvatel mzdu do 10 000 Kč, a v roce 2009 mělo podobné procento osob mzdu v intervalu od 20 do 30 tisíc Kč. Zvyšování mezd vyvolalo v mnoha domácnostech jistotu schopnosti bez problémů splácet úvěry. V roce 2010 vzrostla průměrná nominální mzda oproti minulému roku jen o 0,68 %.

- **Dominance úvěrů na bydlení**

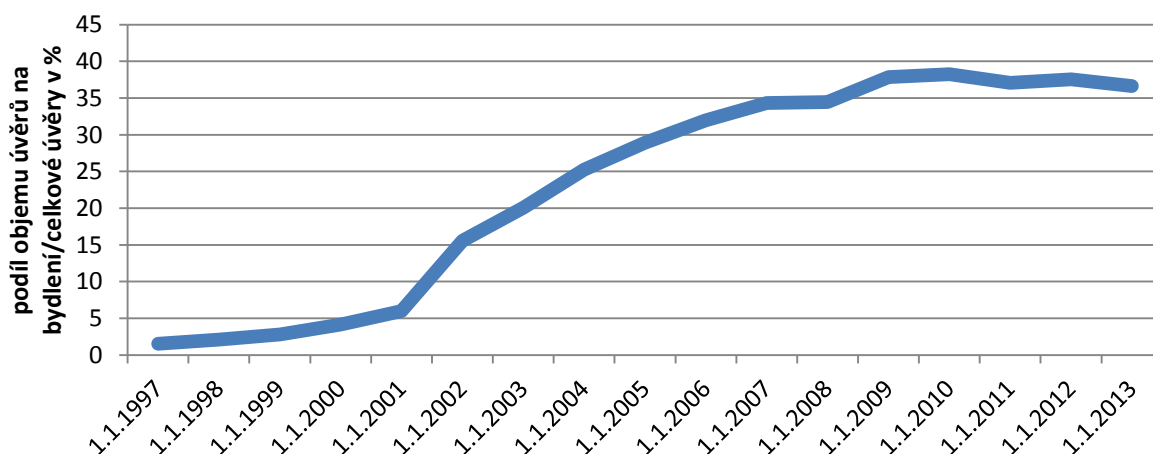
Jak již bylo uvedeno výše, druhým typickým rysem zadlužování českých domácností je výrazná dominance úvěrů na bydlení. Největší měrou jsou samozřejmě zastoupeny klasické hypoteční úvěry, které výrazně převyšují ostatní způsoby financování vlastního bydlení, jako je například překlenovací úvěr ze stavebního spoření nebo řádný úvěr ze stavebního spoření. Nejmenší měrou jsou zastoupeny spotřebitelské úvěry na nemovitosti.

Obrázek 8: Graf zobrazující strukturu klientův úvěrů na bydlení

Zdroj: [5]

Prakticky od roku 1998 rostly hypoteční úvěry okolo 30 % každý rok, a mezi lety 2003 až 2006 činil roční nárůst více jak 40 % ročně. Tento růst začal zpomalovat až v roce 2007 a v roce 2010 činil nakonec pouhých 8 %. K nejmenšímu přírůstku došlo v roce 2011 a to pouze o 4 %. V letech 2012 a 2013 je patrný opět mírný nárůst, který činil 5 %.

Obrázek 9: Graf zobrazující podíl úvěrů na bydlení na celkových úvěrech obyvatelstvu

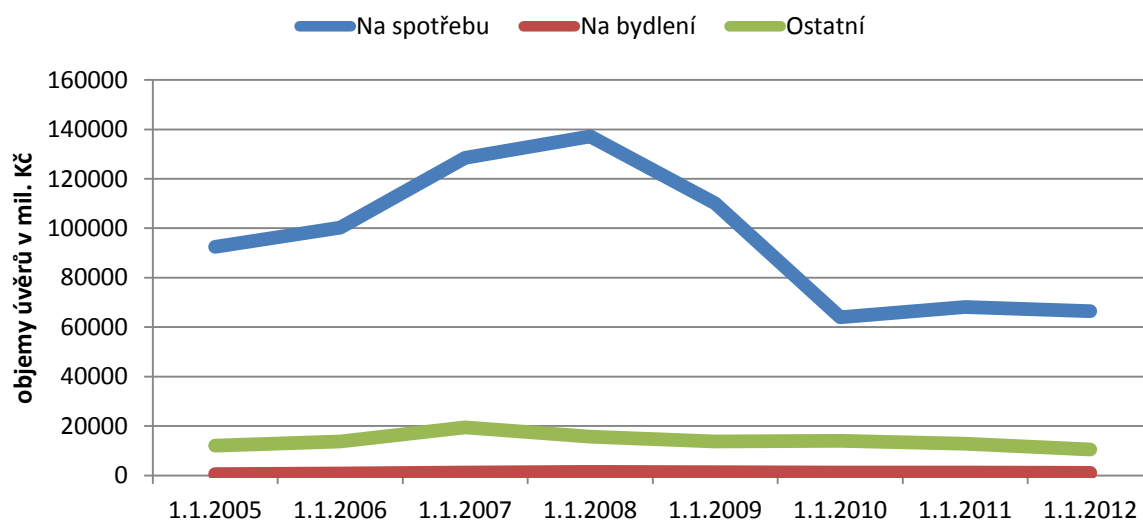
Zdroj: vlastní výpočty dle [6]

V roce 2008 došlo ke zpomalení a propadu české ekonomiky, což ovlivnilo spotřebu domácností a tím došlo i ke snížení tempa růstu objemu úvěrů na bydlení. Lidé tímto chováním reagovali na nadcházející krizi, kdy měli obavy o ztrátu zaměstnání a tím i příjmů, což by samozřejmě znamenalo, že by nebyli schopni splácet úvěry.

- **Spotřební úvěry obyvatelstvu**

Nejen banky mohou poskytovat půjčky na spotřebu. Spotřebitelské úvěry poskytují v hojné míře i nebankovní zprostředkovatelé (tzv. společnosti ostatního úvěrování, které představují hlavně společnosti zabývající se splátkovým prodejem a také leasingové společnosti). Domácnosti využívají nebankovní zprostředkovatelé hlavně k poskytování krátkodobých úvěrů (spotřebitelské úvěry, leasingy). Tito nebankovní zprostředkovatelé poskytli obyvatelům v roce 2008 na spotřebních úvěrech zhruba 137 mld. Kč, v dalších letech již docházelo k poklesu objemu půjček. Bohužel, právě nebankovní zprostředkovatelé byli hluboce zasaženi krizí, která na ně dopadla v roce 2009. Domácnosti se počínaje tímto rokem výrazně odklonily od těchto společností a stavy leasingů a spotřebitelských půjček strmě klesaly. K tomuto snížení přispěli i sami zprostředkovatelé, neboť věnovali větší pozornost hodnocení rizik ze strany bonity klientů a mnohé žádosti o poskytnutí úvěru byly zamítnuty.

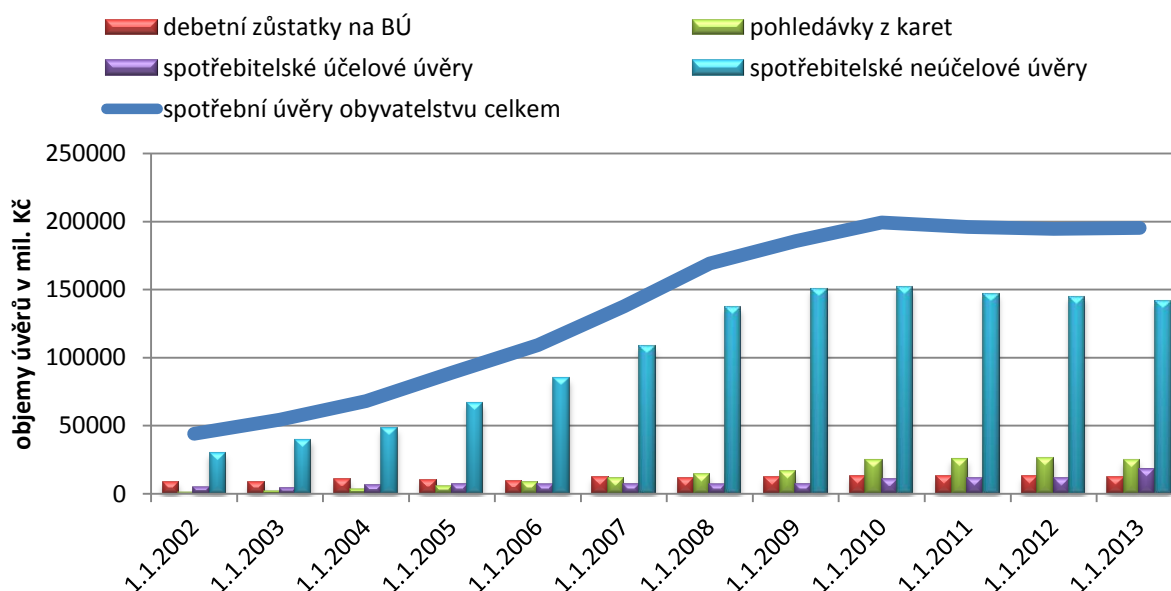
Pokud se člověk z jakéhokoliv důvodu rozhodne zadlužit se tímto způsobem, měl by především sledovat ukazatel RPSN (viz. spotřebitelské úvěry) a důkladně si rozmyslet, zda bude v jeho silách splácet úvěr pravidelně a v plné výši.

Obrázek 10: Graf zobrazující úvěry poskytnuté domácnostem od ostatních finančních zprostředkovatelů

Zdroj: [7]

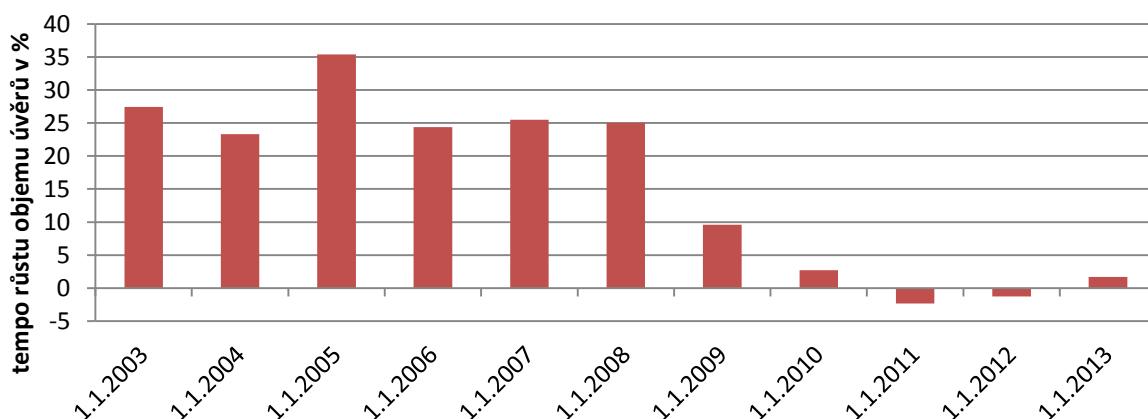
Spotřební úvěry jsou tvořeny debetními zůstatky na běžných účtech, pohledávkami z karet, účelovými spotřebními úvěry na zboží a služby a neúčelovými spotřebními úvěry. Ke konci roku 1997 dlužily domácnosti na spotřebních úvěrech necelých 7,5 mld. Kč, v závěru roku 2013 to bylo již 195 mld. Kč, což je více než 26x více. Jak je patrné z obrázku č. 11, nejvyšší položkou jsou neúčelové spotřební úvěry, které v závěru roku 2013 tvořily 140 mld. Kč, což je 72 % z celkového množství spotřebních úvěrů.

Obrázek 11: Graf zobrazující strukturu spotřebních úvěrů domácnostem od bankovních institucí (Kč + cizí měny)

Zdroj: [3]

Tempo růstu celkových spotřebních úvěrů mezi lety 2003 až 2008 bylo vyšší, jak 20 % (nejvyšší přírůstek byl zaznamenán v roce 2005, kdy došlo k navýšení o téměř 21 mld. Kč). Změnu znamenal až rok 2009, kdy došlo k rapidnímu snížení ročních procentních přírůstků, za což mohlo i zvýšení ceny spotřebních úvěrů. Tento pokles pokračoval i v roce 2010, kdy přibilo pouze 13,6 mld. Kč. V roce 2011 dokonce celkový objem spotřebních úvěrů poklesl, a to oproti minulému roku o 3 mld. Kč. Rok 2012 se ještě stále pohyboval v záporných číslech, ale poslední údaje ze závěru roku 2013 zaznamenaly roční přírůstek o 1,68 % oproti minulému roku. Tento nárůst by mohl znamenat, že lidé začínají vidět svou budoucnost více pozitivně, ovšem jestli tomu tak je i ve skutečnosti, ukážou další data.

Obrázek 12: Graf zobrazující tempo růstu spotřebních úvěrů poskytnutých domácnostem od bankovních institucí (Kč + cizí měny) pouze účelové + neúčelové úvěry

Zdroj:[3]

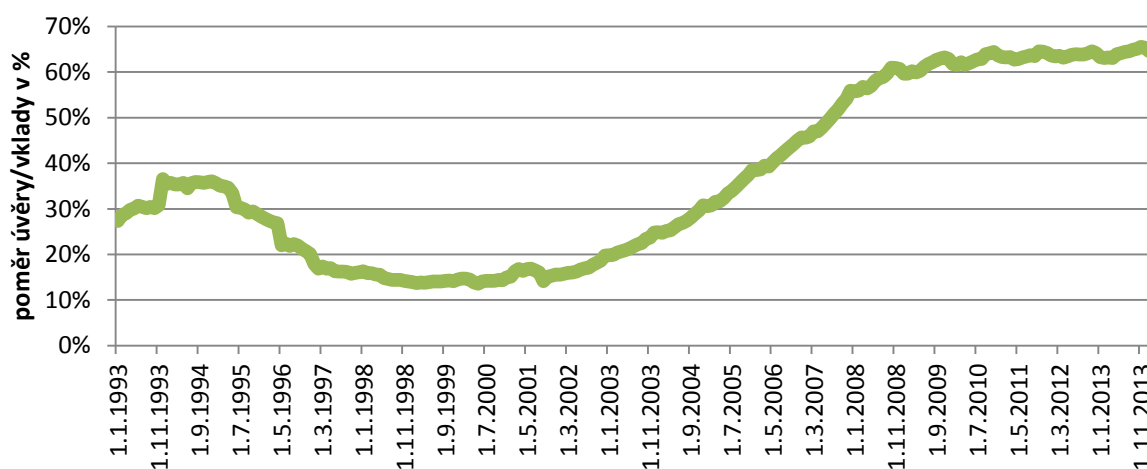
- **Úvěry od stavebních spořitelen**

U domácností jasně převládají hypotéky u bank, nežli půjčky od stavebních spořitelen, a to hlavně díky nejisté budoucnosti těchto produktů zapříčiněné politickými diskusemi například o výši státního příspěvku, zpřísnování podmínek nebo nabídky těchto produktů i pro komerční banky. Stavby překlenovacích úvěrů se neustále snižují, ke konci roku 2012 činila jejich výše 49,7 mld. Kč. Stejně tak i klasické úvěry od stavebních spořitelen se snižují, lidé ke konci roku 2012 dlužili na těchto úvěrech jen 36 mld. Kč. U hypotéčních bank měli lidé ke konci roku 2012 napůjčováno 700,3 mld. Kč.

Podkapitola 2.4 byla vypracována dle [16], [1], [82].

2.4.1 Poměrové veličiny měřící riziko

V období krize se banky i nebankovní finanční zprostředkovatelé více zaměřovali na měření rizik souvisejících s půjčováním finančních prostředků. Poměr úvěrů a vkladů (úvěry/vklady) je významným parametrem používaným k měření rizika. Riziko je obecně tím menší, čím je menší i tento poměr. Jak je vidět na obrázku č. 13 poměr úvěrů vůči vkladům se sice začal po roce 2002 zvyšovat, ale od roku 2009 se tempo růstu ustálilo a pohybuje se okolo 64 %, což ještě není natolik alarmující skutečnost. Ovšem mezi lety 2000 až 2008 bylo tempo růstu tohoto ukazatele alarmující a pokud by toto tempo pokračovalo i nadále, jistě by to znamenalo výrazný růst rizika a ekonomické problémy.

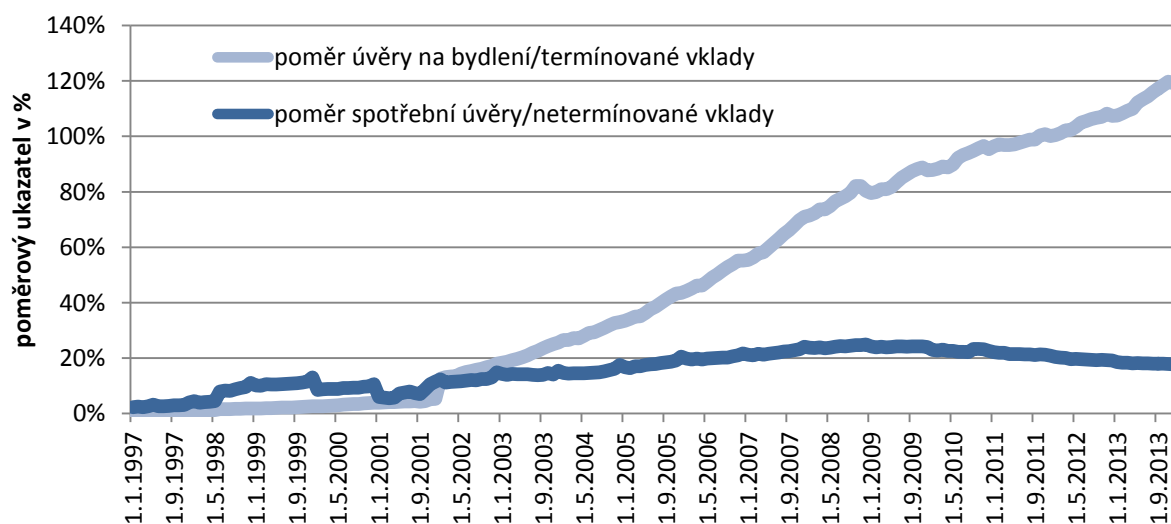

Obrázek 13: Graf zobrazující poměr úvěrů/vklady domácností v %

Zdroj: vlastní výpočty dle [3], [8]

V závěru roku 2003 byl objem vkladů obyvatel na úrovni 957 mld. Kč a objem úvěrů byl 237 mld. Kč. O deset let později, v roce 2013 to bylo 1 812 mld. Kč objemu vkladů a 1 182 mld. Kč objemu úvěrů, což je u objemu vkladů 1,9 násobně více, a u objemu úvěrů je to dokonce skoro 5 násobně více.

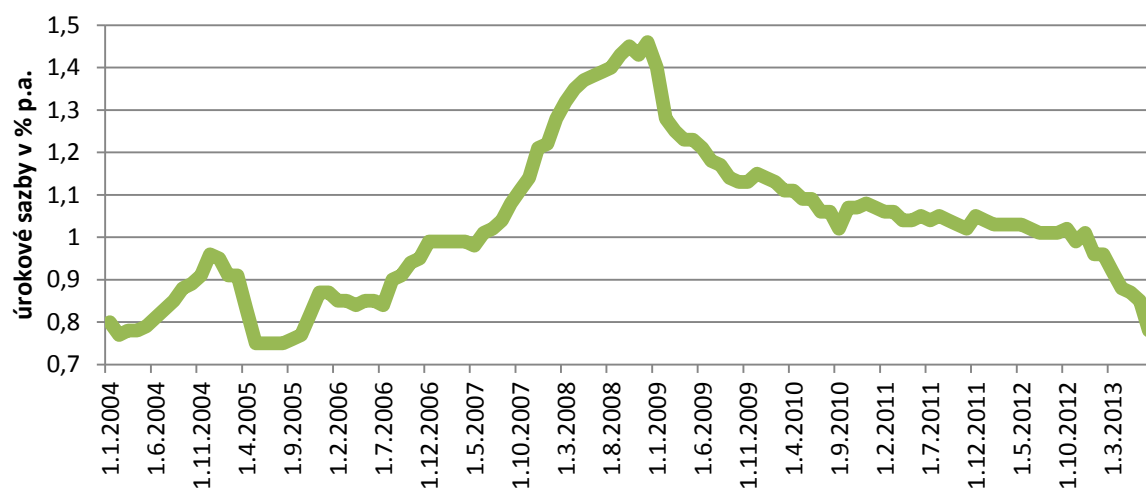
Poměr úvěrů poskytnutých obyvatelům na bydlení a termínovaných vkladů byl v roce 2000 zhruba na úrovni 4 %. V roce 2005 byl tento poměr již 44 % a dále každým rokem rychle rostl a kolem roku 2011 dokonce tento poměr překročil hranici 100 % a ke konci roku 2013 se pohybovalo okolo 119 %. Od roku 2000 do roku 2013 se tento poměr zvýšil téměř 30krát. Na prudký růst tohoto podílu měly vliv především dva faktory: snižování objemu termínovaných vkladů a velká konjunktura na trhu úvěrů na bydlení. Riziko plynoucí z tohoto poměru je ale snižováno faktem, že úvěry na bydlení jsou kryty nemovitostmi a jsou tedy méně rizikové.

Obrázek 14: Graf zobrazující poměrový ukazatel úvěry na bydlení/termínované vklady a spotřební úvěry/netermínované vklady

Zdroj: vlastní výpočty dle [3],[8]

Poměr spotřebních úvěrů obyvatel (včetně debetních zůstatků na běžných účtech) a netermínovaných vkladů obyvatel není tak velký, jako poměr úvěrů na bydlení a termínovaných vkladů. V roce 2000 měl tento poměr hodnotu 11 %, o pět let později již 21 % a po dalších pěti letech 23 %. To už se ale tento poměr začal snižovat až na 18 % v roce 2013. Za snížení může stagnace růstu objemu spotřebních úvěrů a zároveň pozvolné zvyšování netermínovaných vkladů.

Obrázek 15: Graf zobrazující úrokové sazby na nové obchody v % p.a. sektor domácností

Zdroj:[89]

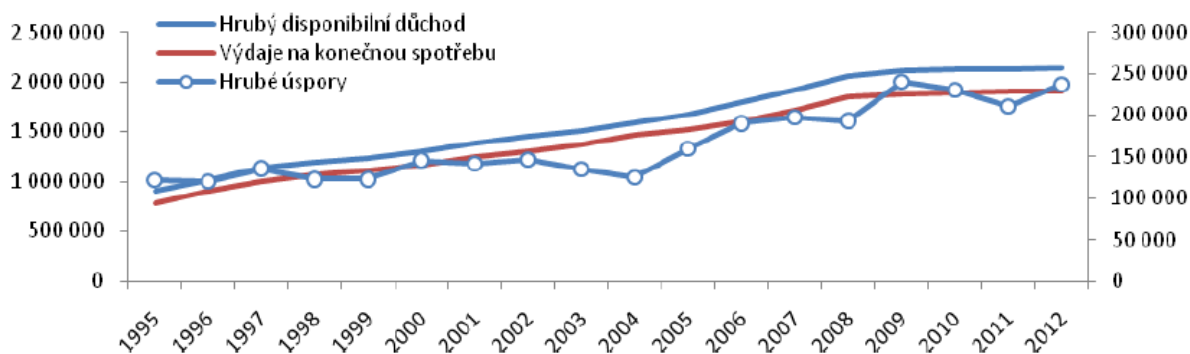
Z údajů je patrný i fakt, že se domácnosti během krize a s ní spojeném obdobím nejistoty uchýlovaly k šetření a zvyšování finančních prostředků na vkladových produktech. Pro banky je také výhodnější, když mají v tomto období k dispozici více finančních prostředků od obyvatel. K tomu, aby banky motivovaly své klienty ke zvyšování vkladů, většinou stačí zvýšit úrokové sazby na vkladových produktech, což se také stalo. Ke konci roku 2007 až do začátku roku 2009 začaly banky zvyšovat úrokové sazby na vkladových produktech. Ovšem v průběhu roku 2009 začaly tyto úrokové sazby opět snižovat. Mezi lety 2010 a 2012 se tento pokles zmírnil, ale v roce 2013 poklesly úrokové sazby výrazně. K 31.7.2013 byla úroková sazba na hodnotě 0,78 p.a.

Otázka dalšího vývoje je obtížná, vše bude záviset samozřejmě na vývoji ekonomické a hospodářské situace nejen v ČR, ale i v ostatních zemích EU, a to hlavně z toho důvodu, že tuzemská ekonomika je výrazně exportně orientovaná.

Podkapitola 2.4.1 byla vypracována dle [51], [1].

2.5 Hrubý disponibilní důchod a makroekonomické dopady zadlužování domácností

Hrubý disponibilní důchod (HDD) domácností je využit na výdaje na konečnou spotřebu a na tvorbu hrubých úspor. Až do roku 2004 byla stále větší část HDD využívána domácnostmi právě ke spotřebě. Hodnoty HDD se každoročně zvyšují, dalo by se tedy očekávat, že poměr rozdělení HDD na výdaje a úspory bude stejný, ovšem růst HDD se dlouhé roky odrážel pouze na růstu spotřeby. Tuto situaci lze pozorovat až do roku 2004 (v roce 1995 byla míra úspor 13,6 %, o 9 let později, v roce 2004 to bylo 7,9 %). Od roku 2005 se však tento stav změnil. Díky růstu HDP, rostl i HDD a domácnosti začaly více spořit. V roce 2009 ovšem došlo k výraznému snížení tempa růstu spotřeby a to z 8 % na 1 % (tento vývoj byl zapříčiněn očekávanými hospodářskými problémy a obavami z krize). Následky recese dopadly na domácnosti až v letech 2010 a 2011 a projevíly se stagnací jejich příjmů. Spotřební výdaje se zvyšovaly velmi pomalu a hodnoty úspor klesaly (meziročně o 4,1 % a 8,6 %), i přes tento pokles však hodnota vytvořených úspor v roce 2011 činila 210 mld. Kč). V roce 2009 došlo znovu k navýšení úspor (237 mld. Kč) a objem spotřebních výdajů se snížil 0,4 %. Situace, kdy domácnosti upřednostňují tvorbu úspor před spotřebou, se nepříznivě odráží na HDP, které má tendenci k poklesu. [1] Zvyšování hrubých úspor domácností na úkor spotřeby má tedy negativní dopady na HDP a tím i na ekonomiku státu.

Obrázek 16: Graf zobrazující hrubý disponibilní důchod domácností a jeho užití na výdaje na konečnou spotřebu (v mil. Kč; levá osa) a hrubé úspory (v mil. Kč; pravá osa)

Zdroj: [1]

Disponibilní důchod je zdrojem příjmů domácností. Měl by jim stačit na pokrytí všech potřeb, ovšem pokud je spotřeba vyšší, musí domácnosti tuto zvýšenou spotřebu pokrýt vypůjčenými finančními prostředky (nebo omezit výdaje). Disponibilní důchod tvoří součet hrubých mezd, důchodů z podnikání nebo vlastnictví a salda sociálních důchodů (rozdíl přijatých sociálních dávek a vydaných sociálních příspěvků) a ostatních běžných transferů. Disponibilní důchod domácností tvoří dvě třetiny národní disponibilního důchodu. [35]

Zadlužování domácností má také pozitivní vliv na ekonomiku státu. Zvyšuje – li se objem spotřebitelských úvěrů domácností, zvyšuje se tím i jejich spotřeba a rostoucí spotřeba způsobuje růst ekonomiky. Rostoucí spotřeba je jedním z hlavních faktorů způsobujících růst ekonomiky. V určitém smyslu mohou mít pozitivní vliv i hypotéční úvěry, neboť jejich účelem je koupě nebo stavba nemovitosti, kterou je potřeba dříve či později vybavit věcmi denní potřeby. To vše ovšem platí v případě, že jsou lidé schopni úvěr splácet. Nesplácení úvěrů sebou nese další problémy. [95]

Důležitý je také cíl spotřeby domácností. České domácnosti logicky nejvíce utrácí za potraviny a bydlení. Velmi málo finančních prostředků jsou ovšem ochotny investovat do vlastního vzdělání (tento fakt je zapříčiněn také bezplatným systémem vzdělávání) a zdraví. Do vzdělání investují domácnosti pouze 0,6 % z celkových výdajů. Přitom v současné době, kdy se zvyšuje nezaměstnanost, je důležité rozvíjet profesní schopnosti a neustále zvyšovat klasifikaci. Ani výdaje na zdraví nejsou nijak vysoké (pouze 2,6 % z celkových výdajů, ovšem většina těch výdajů je spojena s poplatky a cenami léků). Zachování dobré zdravotní kondice je také významné pro udržení zaměstnání a prodloužení ekonomicky činného období, o to více v době, kdy populace stárne. Investice do vzdělání a zdraví je nutné brát jako investice, které se vyplatí, neboť pomáhají obyvatelům být déle ekonomicky aktivní, čímž podporují nejenom ekonomiku svou, ale i ekonomiku celého státu. [17]

3 SROVNÁNÍ S EU

Od roku 2004 je Česká republika součástí Evropské unie (dále jen „EU“) a její ekonomika je více či méně provázána s ekonomikami ostatních zemí EU a odráží v sobě různé politické a hospodářské změny ostatních států EU. Cílem této kapitoly je porovnat mezi sebou zadlužení jednotlivých států EU s Českou republikou a to pomocí několika ukazatelů.

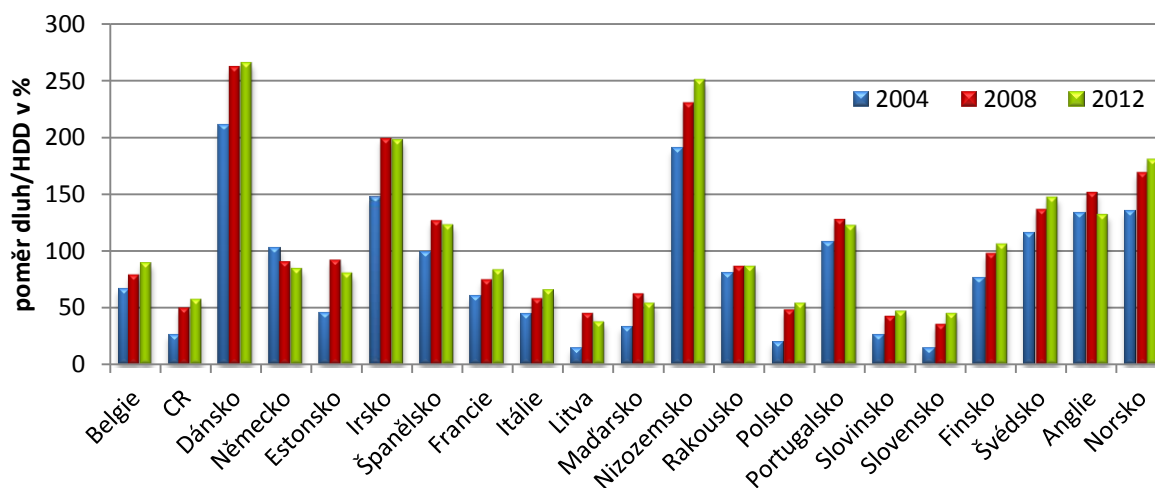
Porovnávání různých zemí není nejsnadnější, protože terminologie je v různých zemích odlišná. K porovnání proto byly zvoleny poměrové ukazatele, které lze považovat za dostatečně shodně vypovídající.

3.1 Poměrový ukazatel úvěrů a HDD

První poměrový ukazatel, který použijeme, je poměr dluhu a hrubého disponibilního důchodu (HDD) domácností.

míra hrubého zadlužení = objem úvěrů/hrubý disponibilní důchod

Hodnoty jsou záměrně zobrazovány v roce 2004, kdy vstoupila ČR do EU, dále v roce 2008, neboť tento rok byl pro české domácnosti jedním z klíčových, a nakonec rok 2012, jakožto poslední dostupná hodnota.

Obrázek 17: Graf zobrazující poměr dluhu a HDD v zemích EU

Zdroj: [32]

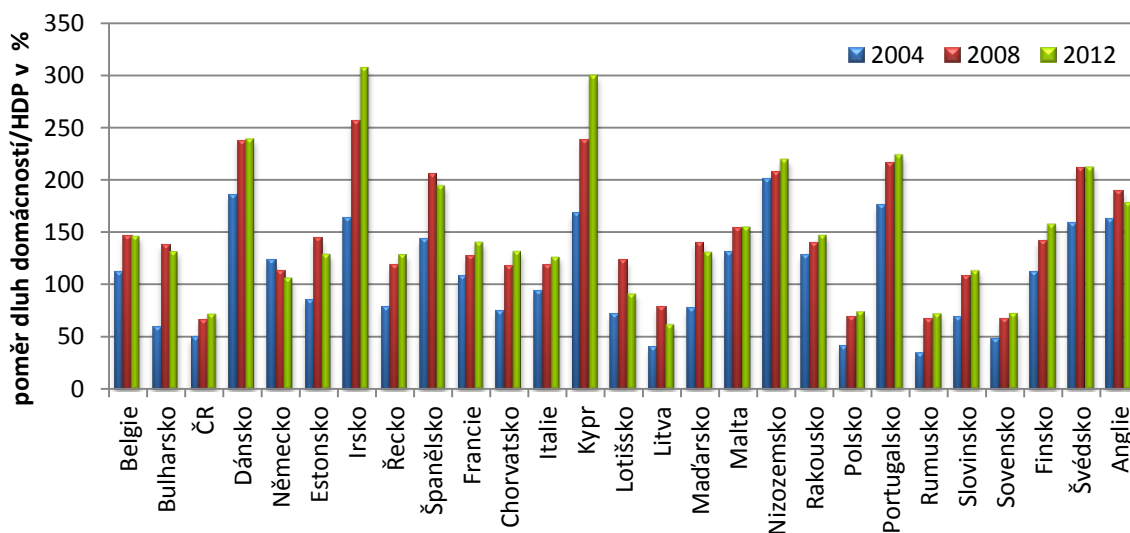
Z obrázku č. 17 je vidět, že v prvních dvou sledovaných obdobích tento ukazatel roste ve všech zemích, kromě Německa. V roce 2012 je situace již odlišná. Je patrné, že rychlost růstu se v některých zemích výrazně snížila a v jiných zemích došlo dokonce k poklesu. V porovnání s ostatními zeměmi EU jsou hodnoty ČR nízké (v roce 2004 byl tento poměr

26,14 %, v roce 2008 téměř 50 % a v roce 2012 byl 57,3 %). Například v roce 2012 byla hodnota tohoto ukazatele v Dánsku na úrovni 265,38 %, což je zhruba 4,6 násobně více, nežli za stejný rok v ČR. Nejvíce tento poměr rostl v letech 2001 až 2007, z hodnoty 14,22 % na 45,5 %. Důležitým parametrem je také tempo růstu tohoto ukazatele. Tempo růstu zemí EU 17 rostlo od roku 2002 do 2005 (z hodnoty 2,7 % na 5,6 %). Ale od roku 2006 (s výjimkou v roce 2009, kdy tempo růstu dosáhlo 2,67 %) tento ukazatel pozvolna klesá a v letech 2011 a 2012 se dokonce dostal do záporných hodnot (například v Německu je tempo růstu tohoto ukazatele po celé sledované období záporné). Hodnoty tohoto ukazatele pro Českou republiku se výrazně liší od průměru zemí EU 17, v roce 2001 bylo tempo růstu 34,18 %, v průběhu dalších let hodnoty tempa růstu pro ČR oscilovala a v posledních letech je patrné snižování tempa růstu (v roce 2012 činil jen 2,07 %).

Dle hodnot poměrového ukazatele (úvěry domácností/hrubý disponibilní důchod domácností) lze soudit, že ČR se pohybuje (co se objemu týče) na zadních pozicích, což by mohlo signalizovat, že zadlužení českých domácností není v porovnání s ostatními zeměmi EU nikterak alarmující. Podíváme-li se však na tempo růstu, je situace poněkud odlišná, neboť se ČR pohybuje nad průměrem zemí EU 17. Pokud by se tempo růstu tohoto ukazatele nadále výrazně zvyšovalo, byl by to jistě důvod ke zvýšené pozornosti a možným obavám.

3.2 Poměrový ukazatel úvěrů a HDP

Druhým použitým ukazatelem je poměr dluhu a hrubého domácího produktu (HDP). HDP lze charakterizovat jako ukazatel výkonnosti ekonomiky daného státu. Z grafu č. 18 lze pozorovat, že u většiny zemí má tento ukazatel rostoucí tendenci, což nemusí být nutně způsobeno růstem úvěrů, ale spíše poklesem HDP po těžkých letech krize. Stejně jako u předchozího ukazatele, i v tomto případě mají hodnoty Německa klesající tendenci. Hodnota tohoto poměru se pro ČR pohybovala v rozmezí okolo 50 % - 60 %. Od roku 2007 se tento poměr přehoupl přes hranici 60 % a stále mírně rostl, v roce 2012 již měl hodnotu 72,4 %, což je ale hluboko pod průměrem ostatních zemí EU. Proto lze i z tohoto ukazatele předpokládat, že v porovnání zadluženosti domácností v rámci ostatních zemí EU si tuzemské domácnosti počínají dobře a zatím tedy není důvod ke zvýšeným obavám a ani tempo růstu tohoto ukazatele nenaznačuje důvod ke zvýšeným obavám.

Obrázek 18: Graf zobrazující poměr dluhů domácností a HDP zemí EU

Zdroj: [33]

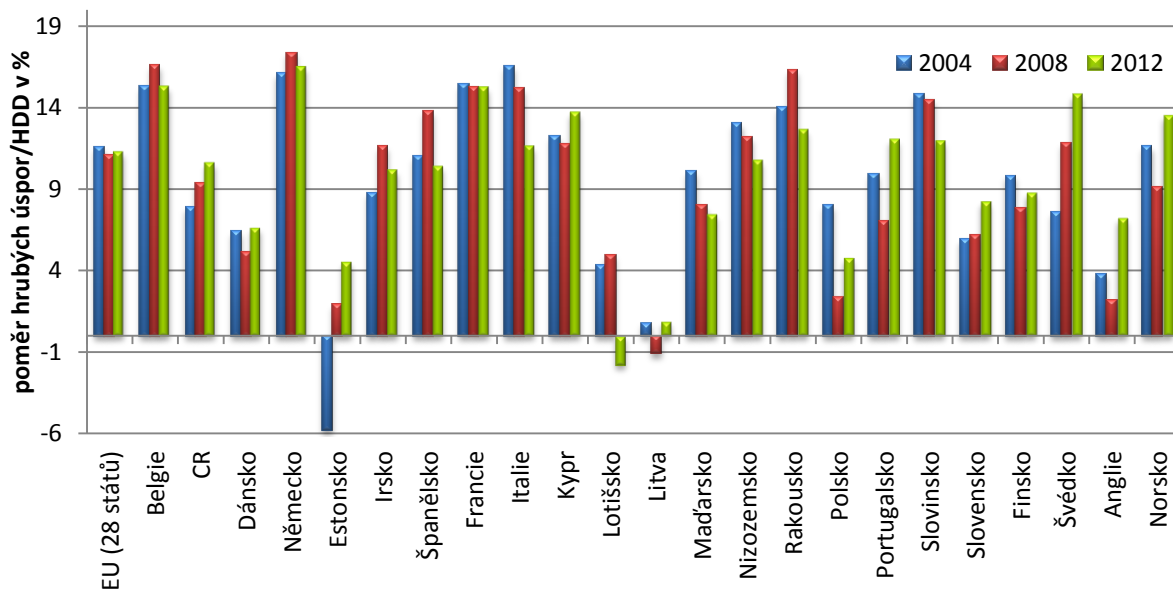
3.3 Míra hrubých úspor

Míra hrubých úspor domácností je definována jako podíl hrubých úspor a hrubého disponibilního důchodu domácností (očistěného o změny čistého podílu domácností na rezervách penzijních fondů).

$$\text{Míra hrubých úspor} = \frac{\text{úspory}}{\text{hrubý disponibilní důchod}}$$

Jak je patrné z obrázku č. 19, největší míru úspor mají země jako Německo, Belgie, Francie, Rakousko nebo třeba Slovinsko. Míra hrubých úspor se v rámci ČR neustále zvyšuje (v roce 2004 byla hodnota tohoto podílu 7,86 % a v roce 2012 již 10,59 %), pomalu se blíží hodnotám průměru zemí EU 28, který měl pro rok 2012 hodnotu 11,26 %. S těmito hodnotami se ČR pohybuje zhruba v polovině. Záporné hodnoty tohoto ukazatele znamenají, že domácnosti musely „sahat“ na úspory z předešlých let.

Z dat lze usuzovat, že ČR v rámci zemí EU nemá v tomto poměru špatné výsledky a velmi pozitivní informací je stále rostoucí hodnota tohoto parametru. I tempo růstu je výrazně vyšší, nežli průměr zemí EU 28. V roce 2012 vzrostla míra hrubých úspor o 7,4 % (což bylo téměř stejně, jako v Anglii), v rámci zemí EU 28 poklesla o -0,2 %. Z toho plyne, že české domácnosti jsou schopné zvyšovat své úspory i v letech recese, čímž však na druhou stranu pomáhají k poklesu HDP, neboť vynakládají menší podíl HDD na spotřebu.

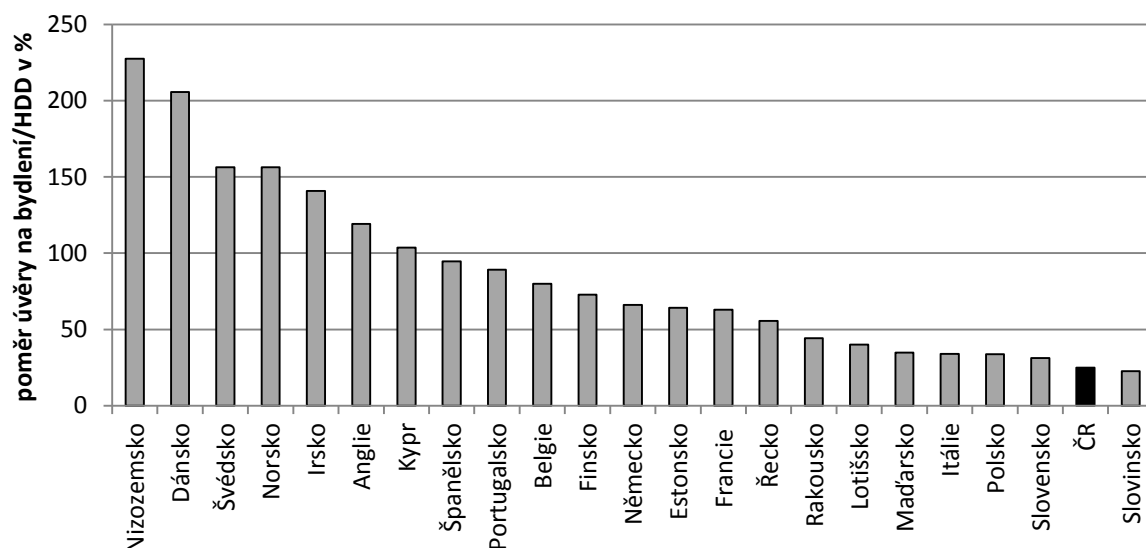

Obrázek 19: Graf zobrazující poměr hrubých úspor a HDD zemí EU

Zdroj: [34]

3.4 Poměr úvěrů na bydlení a disponibilního důchodu domácností

Již jen pro názornost je zde uveden graf poměru úvěrů na bydlení a hrubého disponibilního důchodu domácností. Jak již bylo zmiňováno, úvěry na bydlení tvoří většinu objemů úvěrů českých domácností. Nízká hodnota tohoto parametru napovídá, že zadlužení tuzemských domácností není ještě na takové úrovni, aby vzbuzovala paniku.

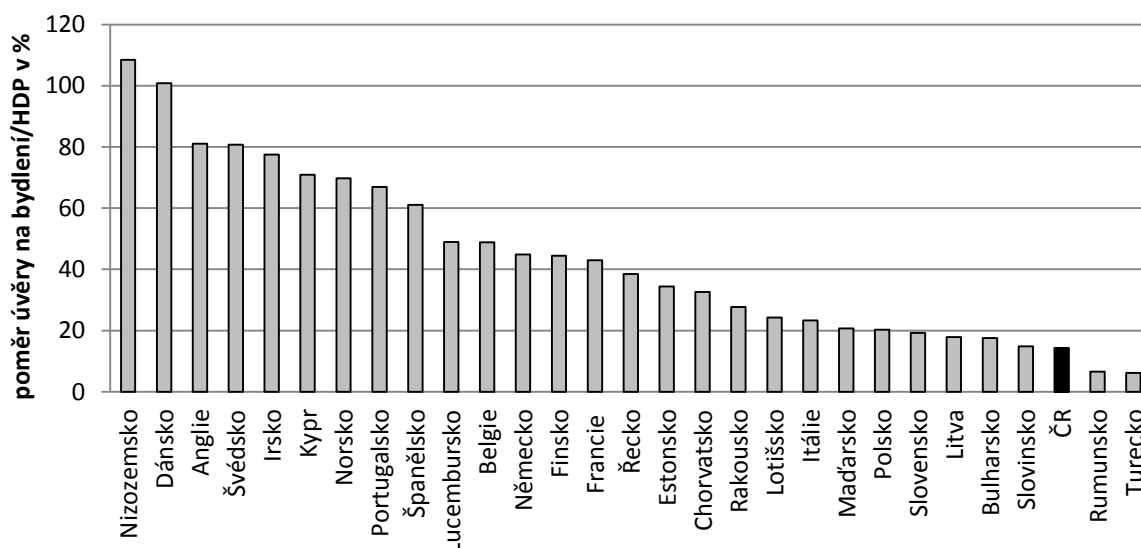

Obrázek 20: Graf zobrazující poměr úvěrů na bydlení a HDD domácností (za rok 2012)

Zdroj: [43]

3.4.1 Poměr úvěrů na bydlení a HDP

Pokud bychom se podívali na poměr úvěrů na bydlení domácností a HDP, i v tomto parametru se ČR pohybuje na spodních příčkách. V roce 2012 dosahovala hodnota tohoto parametru pro ČR 14,3 %, což je hluboko za průměrem 27 států EU, který činí 52 %. Vůbec nejvyšší je hodnota tohoto parametru u Nizozemí, kde dosahuje 108,4 %.

Obrázek 21: Graf zobrazující poměr úvěrů na bydlení a HDP (za rok 2012)

Zdroj: [44]

Dle všech zmiňovaných parametrů je patrné, že v porovnání s ostatními zeměmi EU zadlužení českých domácností nemusí vyvolávat paniku. ČR se víceméně pohybuje pod průměrem Evropské unie. Riziko problémů by se však výrazně zvýšilo, pokud by se tempo růstu sledovaných parametrů v budoucích letech zvyšovalo. I proto je nutné brát problém rostoucí zadluženosti vážně a snažit se především zvyšovat finanční vědomí obyvatel tak, aby byli sami schopni zvládnout své dluhy a splatit je.

Kapitola byla vytvořena dle [83], [82].

4 RIZIKA NESPLÁCENÍ ÚVĚRŮ OBYVATELSTVA

Úvěr představuje pro domácnost možnost, jak získat dodatečné finanční prostředky na investice nebo spotřebu. Je však nutné na něj nahlížet nejen jako na rychlý a pohodlný způsob získání peněžních prostředků, ale hlavně jako na závazek vůči věřiteli, který bude dříve či později požadovat jeho plnění. Proto je nutné k zadlužování přistupovat racionálně a zodpovědně. Důkladně porovnat všechny klady a zápory plynoucí ze zadlužení a hlavně zvážit všechna možná rizika, jejichž realizace by mohla mít negativní dopad na domácnost a její schopnost daný úvěr splácet. Domácnosti si však mnohdy tato rizika neuvědomují a zvláště u krátkodobých úvěrů je opomíjejí. Přitom právě realizace těchto rizik může posléze dostat domácnost do velmi nepříjemných situací.

To, zda je domácnost schopna splácet své závazky vůči věřitelům, závisí především na výši a stabilitě jejich disponibilních příjmů. Mluvíme-li o rizicích, ohrožujících zadluženou domácnost, máme na mysli především rizika, jejichž realizace má negativní dopad právě na výši či stabilitu jejich příjmů a následnou schopnost domácností splácet úvěr, potažmo úvěry. Nelze přitom opomenout ani faktory jako míra nezaměstnanosti, inflace či změna úrokových sazeb. Dalšími riziky, jejichž realizace by mohla zasáhnout ekonomickou situaci rodiny, jsou například ztráta majetku či zničení vybavení domácnosti.

Rizika ohrožující příjem domácností lze rozdělit na:

1. Rizika ohrožující zdraví a život tvůrce příjmů (smrt, invalidita, nemoc)
2. Rizika ohrožující výši a stabilitu příjmů domácností (míra nezaměstnanosti, inflace výše úrokových měr,...)
3. Rizika ohrožující majetek domácností (živelní pohromy, pokles cen nemovitostí)

Negativní stránka zadlužení se totiž projeví až v okamžiku, kdy se rodina dostane do špatné finanční situace a již není schopna zvládat splácení úvěrů. Každý věřitel chce své finanční prostředky dříve či později zpět, a pokud se domácnost dostane do fáze, kdy ztrácí kontrolu nad svými závazky, je důležité začít se nastalou situací včas zabývat. Nejdůležitější je si problém včas uvědomit a snažit se jej okamžitě začít řešit. Nejvhodnější je informovat o nastalé situaci věřitele a snažit se společně nalézt řešení problému. Pokud však dlužník s věřitelem nekomunikuje, nebo se oběma stranám nedaří nalézt řešení, situace se výrazně komplikuje. [45]

- **Rizika ohrožující zdraví a život tvůrce příjmů**

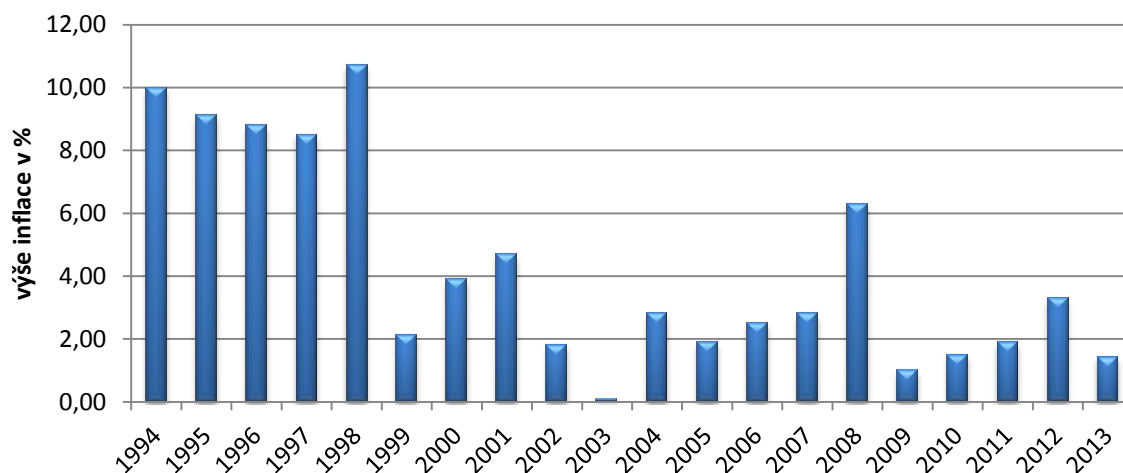
Realizace těchto rizik má přímý dopad na příjmy domácností. Pokud zemře živitel rodiny, často se dostanou ostatní členové domácnosti do vážných finančních problémů. Rizika ohrožující zdraví a život živitele rodiny jsou úmrtí, invalidita, závažná nemoc či ztráta zaměstnání. Především riziko trvalé invalidity je opomíjeno, přitom realizace tohoto rizika je spojena nejen se ztrátou příjmů, ale i s výdaji na léčení či rehabilitaci. Mnohdy vhodnějším je proto pojištění trvalých následků úrazu či nemoci.

- **Rizika ohrožující výši a stabilitu příjmů domácností**

Rizikem ohrožujícím příjmy domácností je bezesporu růst nezaměstnanosti, růst inflace či pokles reálných mezd. [82]

Nezaměstnanost - Pokud roste spotřeba, roste i HDP a firmy mají motivaci vytvářet nová pracovní místa, čímž se snižuje nezaměstnanost. Naopak růst míry nezaměstnanosti může mít pro zadlužené rodiny katastrofální dopad. Ztráta příjmů byť jen jednoho ekonomicky aktivního člena domácnosti pak může zavinit riziko zhoršení finanční situace rodiny a může vést až k platební neschopnosti. Míra nezaměstnanosti se pohybuje od roku 2009 mezi 6,7 % až 7,3 %. Nejnižší byla nezaměstnanost v letech 2009 a 2001, nejvyšší naopak v letech 2010 a 2013. Poslední čísla o nezaměstnanosti vypovídají o dalším růstu této veličiny. Spotřeba nejvíce poklesla v roce 2012 a to o 3,5 %, což byl výrazný propad. V roce 2013 poklesla spotřeba již jen o 1,2 %. [99]

Inflace - Jak je známo, inflace snižuje hodnotu úvěrů, což znamená, že reálná kupní síla vypůjčených finančních prostředků i splátek klesá. Reálná výše měsíční splátky odráží kupní hodnotu peněz. Díky inflaci si za stejné množství peněz lze koupit reálně stále méně množství zboží a služeb. Úspora je znatelná především u dlouhodobých úvěrů, ovšem významnou roli zde hraje i růst příjmů domácností. Pokud by příjmy domácností rostly rychleji nežli inflace, podíl splátky na příjmu by se snižoval a klesalo by tak finanční zatížení úvěru na důchodech domácností. Do roku 1998 byla výše inflace v ČR poměrně výrazná, okolo 10 %, v letech 1999 až 2013 se s menšími výkyvy pohybuje v rozmezí hodnot 2 % - 3 %. [81]

Obrázek 22: Graf zobrazující výši inflace od roku 1994 do roku 2013 ²

Zdroj: [36],[81]

Úroková míra - Dalším rizikovým faktorem pro zadlužené domácnosti je riziko růstu úrokových měr. Čím více jsou domácnosti zadlužené, tím více jsou citlivé na jejich změny. V letech ekonomického růstu byly úrokové míry (zvláště u úvěrů na bydlení) nízké a pro obyvatele bylo lákavé zadlužit se. Růst úrokových měr by mohl u zadlužených rodin vyvolat finanční problémy, znamenal by logicky růst nákladů domácností na splácení dluhů. Toto riziko je vysoké hlavně u dlouhodobých úvěrů, kde se úroková sazba mění vždy po určité době (fixaci). Pokud by úrokové míry rostly stejně jako inflace a mzdy, nepředstavovalo by to negativní dopad na finance domácností. Problém by zřejmě nastal, pokud by došlo k prudkému růstu inflace, na kterou by zareagovaly i úrokové míry ovšem mzdy již nikoliv. [81]

Ceny nemovitostí - Určité riziko představuje pro rodiny i pokles cen nemovitostí. Pokud jsou domácnosti vlastníky nějaké nemovitosti, snižuje se vlastně finanční hodnota jejich majetku. Ceny nemovitostí souvisí s poptávkou a nabídkou na trhu s nemovitostmi. Pokud jsou nemovitosti levnější, znamená to růst poptávky, pokud jsou navíc dobré ekonomické vyhlídky a například nízké úrokové sazby, zvyšuje se zadlužování, roste spotřeba a s růstem poptávky se následně zvyšuje i cena budov. Časem však trh dojde nasycení, nabídka převyší poptávku a to znovu znamená snižování cen nemovitostí.

² Míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za 12 posledních měsíců proti průměru 12 předchozích měsíců.

- **Rizika ohrožující majetek domácností**

Realizace rizik ohrožujících majetek sice nemá přímý dopad na příjem domácností, ovšem představuje výrazný zásah do rodinných financí. Ochranu před těmito riziky představuje pojištění majetku. Tomuto pojištění je vhodně věnovat zvýšenou pozornost. Je nutné zaměřit se především na krytá rizika, výši pojistné částky a výluky z pojištění. Velmi častou chybou, které se obyvatelé při pojištění majetku dopouštějí, je neaktualizování výše pojistné částky, kdy například před 10 lety byla hodnota jejich domu 1 mil. Kč, ovšem nyní je hodnota nemovitosti například 1,5 mil. Kč a toto zvýšení by se mělo zohlednit právě i ve výši pojistné částky.

Vhodné je uvažovat i o pojištění odpovědnosti za škody. U tohoto pojištění je však velmi obtížné stanovit horní hranici pojistné částky. Nejvyšší jsou škody způsobené na zdraví a životě ostatních osob. Nikdy nelze vyloučit, že vlastní chybou způsobí člověk újmu na zdraví či životě jinému člověku. Vhodné je volit co nejvyšší limit plnění, a velmi vhodné je sjednání spoluúčasti, které sníží výši pojistného. [80]

Za důsledky růstu zadlužování domácností lze označit:

1. růst úvěrů v selhání
2. růst exekucí
3. růst osobních bankrotů
4. snižování spotřeby a změny dalších ekonomických ukazatelů

Bezesporu nejzávažnějším důsledkem neschopnosti splácet úvěr je ztráta majetku. Dle výše nesplaceného dluhu může domácnost přijít o movitý, a bohužel hlavně i o nemovitý majetek a tím čelit riziku existenčních problémů. Se ztrátou majetku jsou spojeny i další problémy, dlužníci jsou mnohdy zvyklí na určitý životní standard, od kterého jsou však nuceni v rámci oddlužení odstoupit, což může činit některým jedincům značné problémy, a tím se pro ně stává celý proces zbavení dluhů problematičtější a náročnější (domácnost musí čelit sociálním, společenským a existenčním problémům). Samotné riziko předlužení a nezvládnutí splácení představuje pro rodinu (domácnost) obrovskou psychickou zátěž. Problémy s dluhy mohou způsobit narušení sociálních vazeb v rodině a mnohdy i její rozpad. Velmi rizikovou skupinou ohroženou předlužením a nezvládnutím splácení těchto dluhů jsou především osoby s nedostatečnou finanční gramotností, nestálým zaměstnáním, nižším vzděláním a samozřejmě nízkopříjmové domácnosti.

Spolu s růstem zadlužování rostou i ukazatelé poukazující na rostoucí finanční problémy domácností. Vše většinou začíná přiřazením úvěrů do kategorie úvěrů se selháním, podle závažnosti nesplácení úvěrů může být na domácnost uvalena exekuce. Obranou proti věřitelům je pak vyhlášení osobního bankrotu.

Ke snížení rizika nesplácení úvěrů domácností mohou přispět hlavně tyto faktory:

- pokles nezaměstnanosti
- růst reálných mezd
- zvýšení finanční gramotnosti

Všechny faktory mající vliv na zadluženost domácností jsou vzájemně provázané a zacyklené. I proto je velmi komplikované najít východiska, která by vedla k vyřešení problémů růstu zadlužování českých domácností. Každá domácnost, která se nechce dostat do problémů, by měla sama důkladně zvážit své schopnosti, aby v budoucnu předešla případným problémům. Je velmi důležité zvyšovat finanční gramotnost obyvatel a apelovat na finanční instituce a to v tom smyslu, aby důkladněji prověřovaly bonitu potencionálních klientů. Snahu zvyšovat finanční gramotnost by přitom měly mít hlavně domácnosti, ale i stát. Podle posledních náznaků lze soudit, že zřejmě nastává konec krize. Češi začínají více utrácet a například maloobchodní tržby stouply v únoru meziročně o 8,1 % (z toho 3,9 % tvoří tržby v automobilovém průmyslu). [46]

4.1 Dopady růstu zadlužování

4.1.1 Riziko zadluženosti domácností pro bankovní sektor

Bankovní sektor nejvíce ohrožuje úvěrové riziko. Hodnota tohoto rizika se zjišťuje podílem úvěrů v selhání na celkových úvěrech. Čím menší je hodnota tohoto ukazatele, tím je úvěrové riziko menší. Velikost úvěrového rizika je dobře patrná i na velikosti úrokových sazeb jednotlivých typů úvěrů. Obecně nejrizikovějšími úvěry jsou spotřebitelské neúčelové úvěry. Pokud by pokračoval propad ekonomiky, došlo by ke zvýšení nezaměstnanosti a snížení reálných mezd. Tento stav by se samozřejmě odrazil na růstu úvěrového rizika a následně i na ziskovosti bank. Finanční stabilita sektorů v ČR je velmi vázaná na stabilitu bankovního systému. Problémy bankovních institucí by měly negativní dopad na finanční situaci firem, domácností i státu. [101]

4.1.2 Úvěry v selhání

Bankovní pohledávky se dělí na pohledávky bez selhání a pohledávky se selháním. Pohledávky bez selhání se dále dělí na standardní pohledávky a sledované pohledávky. Pohledávky se selháním (lze je označovat také jako ohrožené pohledávky) dlužníka se dělí na nestandardní, pohybné a ztrátové pohledávky. Pohledávky se selháním jsou, jednoduše řečeno, poskytnuté úvěry klientům, u kterých byl zaznamenán nějaký problémový faktor a představují tedy pro banku hrozbu ztráty v podobě úvěrového rizika. Selhání dlužníka je situace, kdy lze předpokládat, že dlužník pravděpodobně nesplatí svůj závazek řádně a včas, nebo alespoň jedna splátka jistiny je po splatnosti déle než 90 dnů. Banky posuzují finanční a ekonomickou situaci klientů. Při kategorizaci pohledávek se nebere v úvahu jejich zajištění, to je zohledňováno až při vyčíslení ztráty ze znehodnocení pohledávky, především *při tvorbě opravných položek (pohledávky bez znehodnocení/se znehodnocením)*” [93]. Tuto problematiku upravuje vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry (ve znění pozdějších předpisů). [93]

V pokrizových letech, která otřásla finanční stabilitou snad všech institucí, se banky začaly mnohem více soustředit na hodnocení rizik a bonity žadatelů o úvěry.

Ke konci 1. čtvrtletí roku 2013 byl objem úvěrů v selhání, poskytnutých sektoru domácností, celkem 59,5 mld. Kč, a nadále stoupají. To je zhruba 48 % z celkového počtu všech úvěrů v selhání. V roce 2003 byla více než 1/3 půjček poskytnutých domácnostem-živnostníkům označena jako úvěry v selhání (situace byla způsobená dozvukem předchozích obtížných let). Posléze se situace začala zlepšovat, ale v roce 2009 se opět stále více úvěrů dostávalo do problémů (koncem 1. čtvrtletí 2013 bylo těchto úvěrů zhruba 14 % ze všech úvěrů v sektoru domácností). Tempo špatných úvěrů určují hlavně úvěry poskytnuté obyvatelstvu, které ke konci roku 2010 překročili 5% hranici, což byl důsledek dopadu krize na domácnosti.

Popis jednotlivých druhů pohledávek - Do úvěrů v selhání patří ty úvěry, u kterých se objevily problémy se splácením. Dalším faktorem, který upozorňuje na finanční problémy dlužníků, je například žádost o restrukturalizaci půjček. [91]

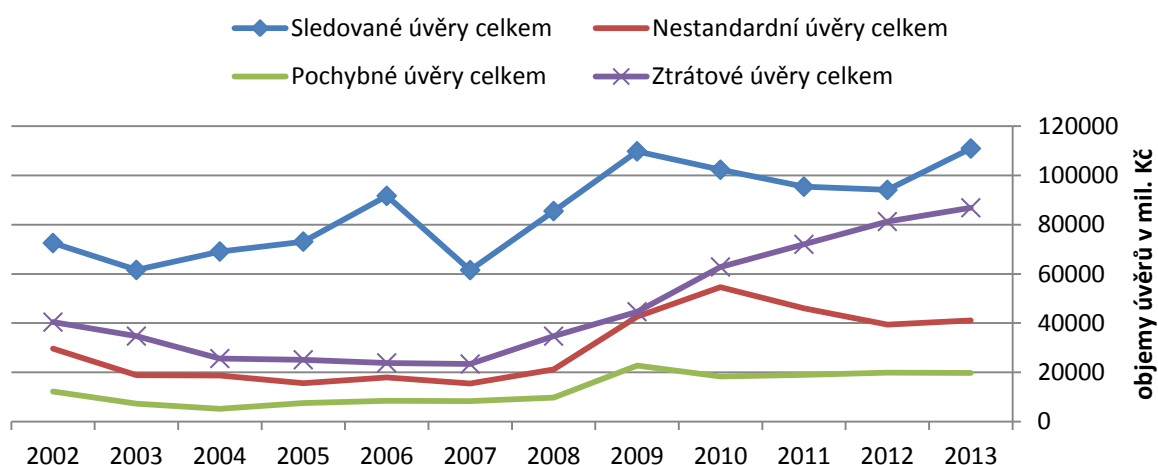
Standardní pohledávky – jsou takové pohledávky, u kterých není důvod pochybovat o jejím úplném splacení. U této pohledávky jsou splátky řádně spláceny (žádná splátka není po splatnosti déle, než 30 dnů) a nebyla v posledních 2 letech restrukturalizována.

Sledované pohledávky – jsou takové pohledávky, u kterých je pravděpodobné, že budou řádně a úplně splaceny. Splácení probíhá s dílčími problémy (žádná není po splatnosti déle než 90 dnů nebo nebyla v posledních 6 měsících restrukturalizována.

Nestandardní pohledávka – pohledávka, jejíž úplné splacení je nejisté a její částečné splacení je velmi pravděpodobné. Dále, pokud se u pohledávky vyskytnou problémy se splácením, ale žádná splátka není po splatnosti déle než 180 dnů.

Pochybná pohledávka – pohledávka, jejíž úplné splacení je vysoce nepravděpodobné a částečné splacení pohledávky je možné a pravděpodobné. Dále, pokud se u pohledávky vyskytnou problémy se splácením, ale žádná splátka není po splatnosti déle než 360 dnů.

Ztrátová pohledávka – pohledávka, jejíž úplné splacení je nemožné, je zde předpoklad, že pohledávka nebude splacena vůbec, nebo bude splacena jen velmi malá částka. Dále, pokud jsou splátky po splatnosti déle, než 360 dnů. Ztrátová je pohledávka i tehdy, pokud je majetek dlužníka v konkursu.

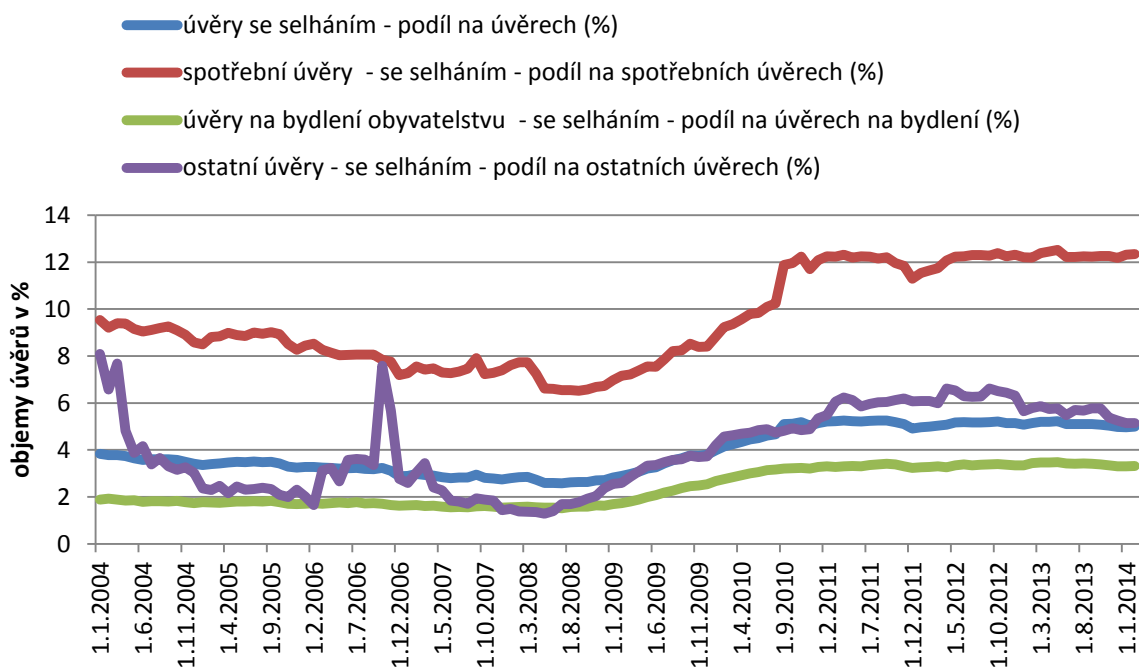
Obrázek 23: Graf zobrazující klientské úvěry podle kategorizace (Kč + cizí měna)

Zdroj: [9]

Na obrázku č. 23 je zobrazen vývoj objemů úvěrů dle kategorizace. Jak je z obrázku patrné, nárůst se začal projevovat v průběhu roku 2008. Nejvíce a stále rostou hodnoty ztrátových úvěrů. Od roku 2007, kdy byl objem těchto úvěrů 23 377 mil. Kč, do roku 2013 se zvětšil téměř 4 krát, na hodnotu 86 866 mil. Kč. Objem nestandardních úvěrů rostl mezi lety 2008 až 2010 (kdy dosahoval hodnoty 54 648 mil. Kč) a poté klesal a od roku 2012 kolísá okolo hodnoty 40 000 mil. Kč. Pochybné úvěry od roku 2009 kolísají okolo 20 000 mil. Kč.

Na obrázku č. 24 jsou zobrazeny poměry úvěrů se selháním rozdělené dle účelu úvěrů. Všechny hodnoty jsou zobrazeny pro segment domácnosti – obyvatelstvo. Nejvyšší je

portfolio úvěrů na bydlení, u kterých je dlouhodobě nejnižší podíl úvěrů se selháním (v roce 2013 to bylo zhruba 3,4 %). Tento stav je obecně přisuzován tomu, že u půjček na bydlení dochází k zástavě nemovitosti, což motivuje klienty k zodpovědnějšímu chování. Nejmenší míra selhání úvěrů na bydlení byla v letech 2006 a 2007, kdy se pohybovala v průměru okolo hodnoty 1,7 %. V dalších letech se však poměr začal zvyšovat (v roce 2010 překročil hodnotu 3 %). K 28. 2. 2014 byl poměr úvěrů na bydlení se selháním na celkových úvěrech na bydlení roven hodnotě 3,32 %.

Obrázek 24: Graf zobrazující úvěry domácnostem dle účelu - se selháním

Zdroj:[10]

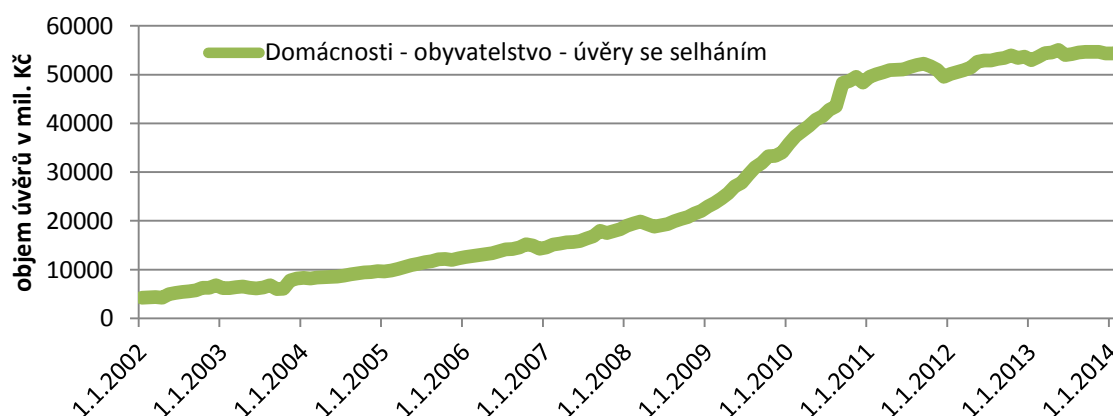
Největší objem úvěru na bydlení v selhání tvořily k 28. 2. 2014 hypotéční úvěry s objemem 23,1462 mld. Kč, poté úvěry ze stavebního spoření s hodnotou 3,0397 mld. Kč, jako třetí byly ostatní úvěry na nemovitosti s hodnotou 2,1589 mld. Kč. Nejvíce rizikové jsou samozřejmě ostatní úvěry na nemovitosti (podíl úvěrů v selhání na těchto typech úvěrů tvořil ke 28.2.2014 8,69 %). U prvních dvou typů úvěrů byl poměr úvěrů v selhání ve stejném období pouze 3,08 % a 3,86 %. Toto pořadí odpovídá i celkovému objemu jednotlivých druhů úvěrů na bydlení.

Opakem úvěrů na bydlení jsou spotřebitelské úvěry. Podíl úvěrů v selhání u spotřebních úvěrů je dlouhodobě nejvyšší (k 28. 2. 2014 to bylo 12,35 %), což je způsobeno především tím, že početně je těchto úvěrů více a přitom objem vypůjčených finančních prostředků je

nižší. [102] Nejnižší míra spotřebních úvěrů v selhání (včetně zůstatku na běžných účtech) byla v druhé polovině roku 2008, kdy se průměrně pohybovala okolo 6,6 % z celkového objemu spotřebních úvěrů. V průběhu roku 2010 se poměr spotřebních úvěrů v selhání začal zvyšovat a až do současnosti osciluje hodnota tohoto parametru okolo 12 %. Podíl spotřebitelských úvěrů v selhání na celkovém objemu úvěrů v selhání sektoru domácnosti - obyvatelstvo byl k 28. 2. 2014 přibližně 43,8 %, přitom podíl spotřebních úvěrů na celkových úvěrech tohoto sektoru je 17,7 %. Výrazná rizikovost spotřebitelských úvěrů je samozřejmě promítnuta do vyšších úrokových sazeb těchto úvěrů. [101]

Při pohledu na úvěry se selháním pro segment obyvatelstvo – domácnosti lze pozorovat, že k nejvyšším nárůstům docházelo v průběhu let 2008 až 2010. Mezi lety 2006 až 2008 rostl objem úvěrů v selhání zhruba o 4 mld. Kč ročně (v závěru roku 2006 byl objem úvěrů v selhání celkem 14 mld. Kč, o rok později to bylo 18 mld. Kč, v roce 2008 již byla tato částka 22 mld. Kč). Ovšem v závěru roku 2009 byl již objem úvěrů v selhání 34 mld. Kč a o rok později, v roce 2010 je to již 48 mld. Kč ročně, což je o téměř 42 % více oproti hodnotám roku 2009. Naštěstí se poté tempo růstní zmírnilo a ke konci roku 2013 byl objem úvěrů se selháním pro sektor domácnosti - obyvatelstvo 54,361 mld. Kč.

Nejvyšší tempo růstu úvěrů se selháním v segmentu domácnosti – obyvatelstvo bylo v letech 2009 a 2010, kdy dosahovalo hodnot okolo 50 % a 40 %. V následujících letech se toto tempo výrazně snížilo. V roce 2011 to bylo 2,5 %, v roce 2012 došlo k nárůstu o 8,3 % a v roce 2013 došlo opět k poklesu, na hodnotu 1,29 %. Hodnoty z posledních let jsou výrazně nižší, nežli například hodnoty z let 2003 až 2008, kdy tempo růstu kolísalo okolo 20 %. Snad by tento parametr tedy mohl značit příchod lepších časů.

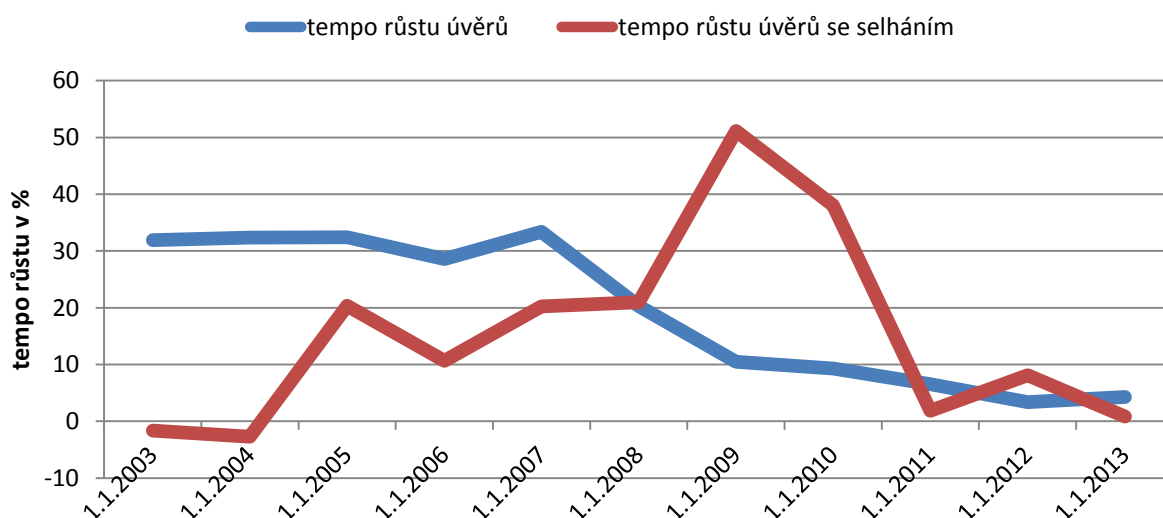
Obrázek 25: Graf zobrazující objem úvěrů se selháním v segmentu domácnosti - obyvatelstvo

Zdroj: [10]

Z celkových úvěrů poskytnutých domácnostem prostřednictvím bank tvořilo k 28. 2. 2014 přibližně 5 % objemu úvěry se selháním (v absolutním vyjádření to bylo 59,247 mld. Kč). Pokud bychom vzájemně porovnali tempa růstu objemu úvěrů domácností a úvěrů v selhání, dojdeme k faktu, že tempo růstu úvěrů bylo nejvyšší mezi lety 2003 až 2007 (to byla doba ekonomického růstu), ale posléze se snižovalo. Tempo růstu úvěrů se selháním se začalo zvyšovat až v průběhu roku 2008, kdy lidé poprvé začali pociťovat dopady krize na svých důchodech a přestávali být schopni splácet úvěry (vzniklé v letech růstu ekonomiky).

Z výše uvedených informací tedy vyplývá, že nejmenší úvěrové riziko hrozí v sektoru úvěrů na bydlení, a naopak nejvyšší u spotřebních úvěrů. Poměr v rámci celkových úvěrů je nízký, a pokud se nezvýší tempo růstu tohoto parametru, není důvod ke zvýšeným obavám.

[87]

Obrázek 26: Graf zobrazující porovnání tempa růstu celkových úvěr a úvěrů v selhání, roční periodičita

Zdroj: vlastní výpočty dle [10]

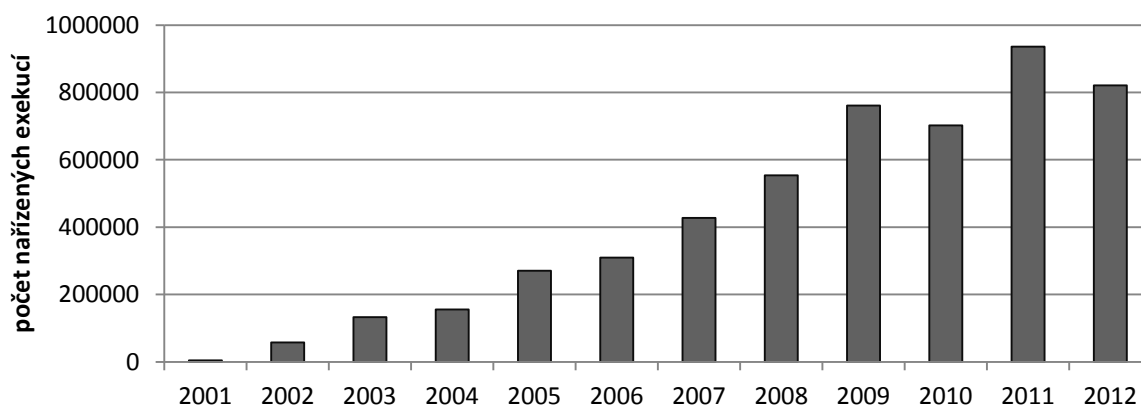
A jaký by mohl být vývoj úvěrů v selhání v budoucnu? Pokud by se ekonomika ČR v roce 2014 zlepšila, lze podle ČNB očekávat pokles tohoto poměru k 4 %, pokud by však recese pokračovala, poměr by se zvyšoval (v roce 2015 až nad 8 %) [100]

4.1.3 Exekuce

V roce 2001 bylo nařízeno 4 302 exekucí. O rok později bylo již nařízených exekucí 57 954 a další rok jich bylo již 132 469. Počet nařízených exekucí rostl až do roku 2009. V roce 2010 počet exekucí poklesl oproti minulému roku o 59 000 na hodnotu 701 900

exekucí. Nejvyšší počet exekucí byl v roce 2011, kdy jich bylo nařízeno celkem 936 219 (za tento nárůst mohl i fakt, že se věřitelé při vymáhání svých pohledávek častěji obraceli na soudní exekutory, kteří pracují efektivněji, nežli samotné soudy). Dle Exekutorské komory došlo v roce 2012 k poklesu exekucí oproti předešlému roku, a to o 115 799 na hodnotu 820 420. V první polovině roku 2013 bylo zaznamenáno 320 000 exekucí, v loňském roce to bylo za stejné období 463 000 exekucí, lze tedy předpokládat, že pokles bude pokračovat i v roce 2013. Za poklesem by mohla být například větší snaha věřitelů řešit problémové pohledávky včas a bez přítomnosti soudu, tedy mimosoudně. Mnoho firem se také obrací na inkasní agentury. [58] Podle exekutorské komory ČR je příčinou poklesu především osvěta občanů a také novela exekučního řádu a občanského soudního řádu. [27] Počet exekucí sice klesá, ale klesá i reálná vymahatelnost exekuoovaných pohledávek (a to například z důvodu, že se zvyšuje podíl dlužníků s vícenásobnými exekucemi). Exekutorům přibývá nevyřízených spisů z let 2008 – 2009 (v roce 2013 bylo okolo 2 mil. „běžících“ exekucí, které nejsou ukončené mnohdy jen proto, že věřitelé stále doufají ve vymození svých pohledávek). [90][50]

Od roku 2001 do roku 2005 bylo úspěšně ukončeno okolo 50 % všech exekucí, v dalších letech tento poměr klesal až na minimum v roce 2008, kdy bylo úspěšně ukončeno méně, jak 20 % exekucí. Od roku 2009 tento poměr osciluje okolo 20 % až 30 %. [26] V roce 2011 byla průměrná vymáhaná částka 85 000 Kč, v roce 2012 již jen 74 000 Kč. Nejčastějšími dlužníky jsou muži ve věku 41 let. Bohužel, roste počet exekucí na důchod a to i proto, že důchodci se snaží pomáhat svým blízkým. Nedobrovolných dražeb narostlo mezi lety 2008 – 2013 téměř trojnásobně. Nezbyvá než doufat, že pokles počtu exekucí bude nadále pokračovat, což doloží pouze budoucí data. [71][57][59]

Obrázek 27: Graf zobrazující počet nařízených exekucí

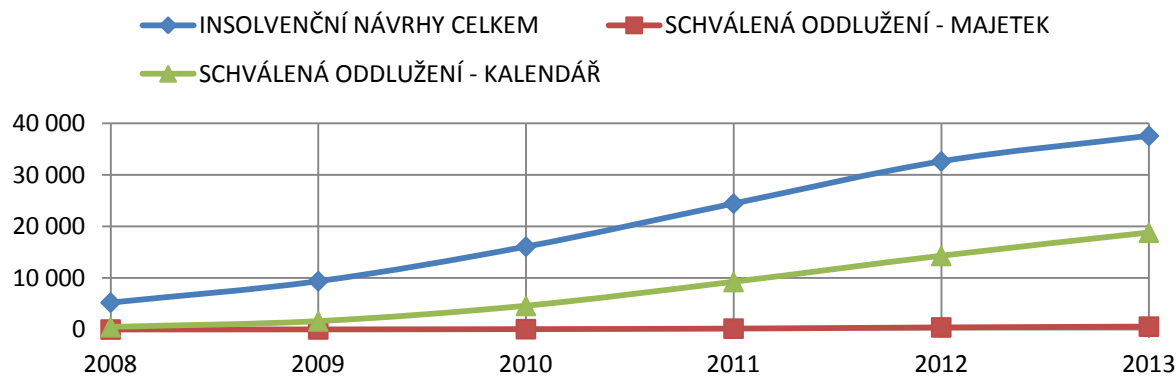
Zdroj: [26]

4.2 Oddlužení

Pojem „oddlužení“ lze definovat jako: „způsob řešení úpadku, kdy jsou dlužníkovy dluhy sjednoceny, zajištění věřitelé jsou uspokojeni zcela, nezajištění do jimi schválené výše a zbytek dluhů může být dlužníkovi odpuštěn“ [52]. V rámci tuzemských poměrů jde o poměrně nový pojem, který se ovšem ve světě skloňuje dlouhodobě. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2008 (novela č. 294/2013 Sb., platná od 1. 1. 2014) a oproti předchozímu zákonu č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání přináší mnoho nového. Nejdůležitější „novinkou“ je vznik institutu oddlužení (neboli „osobní bankrot“), jehož působnost se vztahuje na nepodnikatelské subjekty (osoby, jejichž úpadek nezpůsobila podnikatelská činnost). Samotný insolvenční zákon se zabývá řešením úpadku jak právnických tak i fyzických osob (tj. podnikatelů i nepodnikatelů). Cílem institutu oddlužení je umožnit dlužníkovi „nový začátek“ a zodpovědně jej zapojit do umořování svých závazků vůči věřiteli. [54]

Velkým pozitivem oddlužení je ochrana soudu, která zastaví všechny exekuce na majetek dlužníka, dále zastaví další navyšování dlužné částky (o úroky, penále a pokuty) a garantuje zachování příjmů k uspokojení životních nákladů. [53]

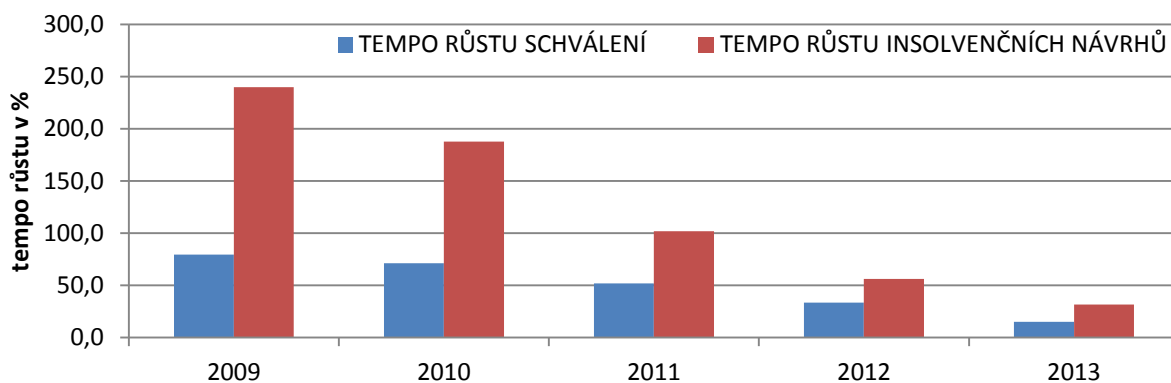
Samotné oddlužení je pro mnohé obyvatele jako „dar z nebe“, a to hlavně pro ty dlužníky, kteří již neměli z čeho splácet své úvěry a začali čelit i problémům souvisejícím s neschopností splácet. Vyhlášení osobního bankrotu je způsob, jak si může dlužník zajistit alespoň základní potřeby k životu a pokud dodrží všechny podmínky, je po určité době opět „volný“ a může „začít znovu“. Zkrátka nepřijdou ani věřitelé, neboť mají šanci dostat alespoň část svých peněz zpět. Osobní bankrot je dlouhodobě standardním nástrojem oddlužení používaným v zemích EU a USA.

Obrázek 28: Graf zobrazující počet insolvenčních návrhů a oddlužení

Zdroj: [79]

Na obrázku č. 28 jsou zobrazeny počty podaných insolvenčních návrhů, počty schválených insolvenčních návrhů, které byly vyřešeny prodejem majetku dlužníka nebo splátkovým kalendářem. Počty všech zobrazených položek se sice stále zvyšují, ovšem tempo růstu se rok od roku zpomaluje. Tento stav zřejmě souvisí s menším tempem růstu poskytnutých úvěrů a snad dokládá i zvyšující se finanční osvětu obyvatel.

Obrázek 29: Graf zobrazující tempo růstu schválení oddlužení a insolvenčních návrhů

Zdroj: vlastní výpočty dle [79]

5 MOŽNOSTI SNIŽOVÁNÍ RIZIKA NESPLACENÍ ÚVĚRU OBYVATEL (ZE STRANY POSKYTOVATELŮ ÚVĚRŮ I DLUŽNÍKŮ)

5.1 Ochrana dlužníků

Ochrana dlužníků začíná u samotného rozhodnutí, jakým způsobem krýt nedostatek finančních prostředků. Domácnost má určité příjmy a výdaje. Pokud příjmy stačí na pokrytí výdajů, a když navíc ještě něco „zbude“, je to v pořádku. Když ovšem příjmy na pokrytí rodinných výdajů nestačí, každému by mělo dojít, že je něco špatně. A jak z takové situace? Prvotně by měly být přehodnoceny spotřební výdaje a domácnost by se měla snažit najít způsoby omezení výdajů anebo možnosti zvýšení příjmů (například změna zaměstnání).[76]

Vyššího majetku lze tedy dosáhnout zpravidla dvěma cestami:

- zvyšováním příjmů a investic
- snižováním výdajů (spotřeby) pod úroveň příjmů

Nejvyšší výdaje domácností představují položky za bydlení, ovšem v těchto se možnosti úspor hledají velmi těžko.

Když není nalezena jiná možnost, nežli úvěr, je velmi důležitá informovanost. Dlužník by se měl snažit získat co nejvíce informací od různých úvěrových institucí, porovnat jednotlivé nabídky. Důležité je také důkladně si nastudovat smluvní podmínky, promyslet způsob hrazení splátek a zaměřit se i na splatnost splátek. Pozornost je nutné věnovat také tomu, jak je řešena situace v případě opoždění úhrady splátky a jiných nepříjemností spojených s nedodržením smluvních podmínek. Pokud si dlužník neví rady, není nic snazšího, než požádat o pomoc. Poraden, které se zabývají dluhovou problematikou, je mnoho. Ovšem i zde je dobré si nejdříve zjistit reference a kvalitu těchto společností. [23]

Rozdíl je také v tom, pokud si domácnost bere půjčku například z důvodu, kdy je třeba koupit nový domácí spotřebič. Není rozumné půjčovat si finanční prostředky na věci, které nejsou vyloženě důležité pro život (například půjčovat si na letní dovolenou nebo na modernější vybavení bytu, i když to původní slouží dobře). Důležité je, aby se domácnost nedostala do „dluhové pasti“ (situace, kdy dlužník řeší nedostatek finančních prostředků na splácení úvěrů novou půjčkou). [23][76][88]

5.1.1 Finanční gramotnost

Největším problémem je dlouhodobě nízká finanční gramotnost obyvatel. Dlouhá léta se v tomto směru nic nedělo. Až v poslední době se situace začíná obracet k lepšímu. Do škol se například zavádí předmět finanční gramotnost a celkově se k tomuto tématu uchyluje stále více subjektů.

Jak lze vlastně finanční gramotnost definovat? Podle Evy Zamrazilové, členky bankovní rady ČNB, představuje finanční gramotnost jakýsi soubor znalostí a postojů o tom, jak se pohybovat na finančním trhu a jak zacházet s penězi (kontrolovat a znát výdaje a příjmy, vytvářet finanční plány, šetřit a počítat s nepředvídatelnými výdaji). [28]

Podle ČNB, která provedla na toto téma rozsáhlý výzkum v roce 2010, by se měl finančně gramotný občan vyznačovat například těmito vlastnostmi: Měl by včas (a v plné míře) hradit své závazky, měl by aktivně sledovat svou finanční situaci, měl by dopředu důkladně zvažovat své nákupy a také to, zda si je může dovolit, měl by mít připravená řešení v případě realizace složité finanční situace a měl by si být vědom toho, že nelze dosáhnout vysokého výnosu současně s minimálním rizikem a okamžitou likviditou. Velmi důležitou vlastností je pak také včasné uvědomění si problémů a jejich okamžité řešení s věřitelem. [30]

Podle průzkumu zaměřeného na finanční gramotnost má 92 % respondentů přehled o vlastních financích a rozpočet si tvoří 45 % dotazovaných. Pravidelně spoří 60 % lidí, přitom dvě pětiny z nich tak činí na svém běžném účtu. Třetina lidí nevytváří rezervy na nečekané výdaje, a to především kvůli tomu, že je nemají z čeho vytvářet. Co se týče finančních produktů, více lidí si myslí, že ví, co daný pojem představuje, ovšem skutečný význam zná menší procento (například rozdíl mezi debetní a kreditní kartou zná 62 % lidí, ve skutečnosti je to pouze 52 %, význam zkratky RPSN zná dle svého mínění necelá třetina lidí, ovšem pouze třetina z nich skutečně ví, co tato zkratka doopravdy znamená). Smlouvám rozumí pouze desetina dotazovaných, a problémem je i to, že lidé moc nevědí, jak případné problémy řešit a na koho se obrátit o pomoc. Z těchto informací lze usoudit, že zhruba polovina obyvatel se chová zodpovědněji, ale pro jejich rozhodování je příznačné mnoho omylů. Z hlediska finanční gramotnosti jsou nejrizikovější skupinou senioři a mladí lidé, nejlépe byli hodnoceni občané ve věku 30 – 50 let. Nejlépe se občané orientují v oblasti konsolidace úvěrů, dluhové pastí, úrokové sazby a RPSN. Svou finanční gramotnost mají snahu zvyšovat osoby s vyšším vzděláním, lidé s nízkými příjmy a nízkým vzděláním se o problematiku finanční gramotnosti moc nezajímají. Přitom právě tyto osoby jsou nejrizikovější skupinou. [18][30][29]

5.1.2 Konsolidace úvěrů

V posledních letech se do popředí zájmů finančních zprostředkovatelů a klientů dostává tzv. konsolidace půjček (respektive úvěrů). Jde o metodu, která je vhodná zejména pro osoby, které mají napůjčováno více úvěrů u více finančních institucí a začínají mít se splácením těchto závazků problémy. Konsolidace úvěrů je vlastně zřízení nové, tzv. „zastřešující“ půjčky, která sloučí předchozí menší půjčky. Nová půjčka sice může být na delší dobu splácení, ovšem s nižšími úroky a splátkami. Konsolidace úvěru se vyplatí v případech, kdy je součet splátek všech úvěrů pro domácnost finančně neúnosný. Snížení měsíčních splátek může pomoci rodině ukládat část finančních prostředků ve formě úspor, které by využila v případě náhle potřeby, jejíž pokrytí by jinak byla nucena řešit například další půjčkou.

Konsolidace je vhodná především u spotřebitelských a kontokorentních úvěrů a úvěrů od splátkových společností, které jsou obecně značně finančně náročné. Pokud domácnost splácí více úvěrů, znamená to, že zaplatí i více poplatků, má více starostí s kontrolou několika splátek, které jsou splatné v různých termínech, výších a s různými úrokovými sazbami.

Výhodami konsolidace jsou například:

- jedna měsíční splátka
- přehlednost
- výhodnější úrok
- snazší administrativa - komunikace a řešení problémů pouze s jedním subjektem
- doba splácení úvěru lze navrhnout dle potřeby klienta
- v konečném součtu při přihlédnutí na časovou hodnotu peněz, je vhodná konsolidace úvěrů výhodná

Konečné parametry konsolidovaného úvěru závisí na bonitě klienta, době splácení a velikosti měsíční splátky. Samozřejmě se liší i dle konkrétních nabídek bankovních institucí.
[47][48]

5.1.3 Pojištění

Jistou ochranu může zadluženým obyvatelům nabídnout i pojištění. Mnoho z nich však pojištění považuje za zbytečné a drahé. Přitom pojištění je určeno především domácnostem s nižšími příjmy a bez finančních rezerv, u kterých by případná realizace rizika znamenala platební neschopnost a finanční problémy. Více o možnostech pojištění v kapitole 6.

5.2 Ochrana věřitelů (finančních institucí)

Nejčastějšími poskytovateli úvěrů domácnostem jsou bankovní a nebankovní instituce. Primárním cílem těchto subjektů je tvorba zisku, ale při poskytování úvěrů čelí těžkému dilema: Půjčit finanční prostředky a poté čelit úvěrovému riziku? Nebo nepůjčit a riskovat ztrátu zisku? Zvláště v posledních letech je na tento problém kladen vyšší důraz.

Finanční zprostředkovatelé jsou nuceni se stále intenzivněji zabývat hodnocením žadatelů o úvěr a posuzovat jejich bonitu. I když existuje mnoho zákonných prostředků, jak se může věřitel domoci svých pohledávek, čím dál častěji se finanční zprostředkovatelé setkávají se skutečností, že dlužník, i kdyby sám chtěl, nemá žádné prostředky k uhrazení dluhu.

Věřitelé mají možnost nahlédnout do různých registrů dlužníků nebo registrů exekucí, insolvencí a jiných registrů sloužících pro ověření „kvality“ klienta. Proti věřiteli nestojí pouze úvěrové riziko, ale například i riziko spojené s inflací. Pokud je inflace vyšší, než nominální úrokové míry, věřitelé ztrácejí a dlužníci naopak získávají, neboť klesá hodnota vkladů i půjček. Proto je doslova nutné u dlouhodobých půjček používat fixování úrokových sazeb. [15]

5.2.1 Úvěrové registry

Registr úvěrů je jedním z nástrojů ochrany věřitelů. Jde o databázi klientů, fyzických i právnických osob, kterým byl poskytnut úvěr, ale i těch, kteří o poskytnutí úvěru požádali. Tento nástroj je používán po celém světě. Jeho hlavním smyslem je poskytování údajů o klientech bankovních i nebankovních institucí poskytujících úvěry tak, aby bylo zamezeno poskytování úvěrů nebonitním klientům. Díky jejich zavedení došlo k výraznému snížení úvěrového rizika pro banky a ostatní uživatele.

Úvěrové registry lze rozdělit na:

- **negativní úvěrové registry** – poskytují informace o „špatných“ klientech.
- **pozitivní úvěrové registry** – poskytují informace o všech klientech.

Registry zaznamenávají identifikační údaje o klientovi, informaci o bonitě a informace o poskytnutých a probíhajících půjčkách u konkrétních institucí a o jejich splácení. Klient s bezproblémovým průběhem půjček je při žádosti o další půjčky zvýhodněn.

Sdílení informací o klientech pomáhá zvyšovat počet nástrojů, které lze následně aplikovat v oblasti řízení úvěrového rizika. Hlavním důvodem založení registru úvěrů byla snaha

zmenšit podíl rizikových pohledávek v tuzemském bankovním sektoru a pozitivní zkušenosti podobných úvěrových registrů v zahraničí.

V ČR funguje několik úvěrových registrů.

1. Centrální registr úvěrů ČR (CRÚ) – „*Jde informační systém, který soustřeďuje informace o úvěrových závazcích fyzických osob podnikatelů a právnických osob a umožňuje operativní výměnu těchto informací mezi účastníky CRÚ*“ [13]. V této databázi nenajdeme informace o spotřebitelských a hypotéčních úvěrech poskytovaných fyzickým osobám, ani o ručitelských závazcích klientů na depozitních účtech. Na tomto registru jsou účastny všechny banky a pobočky zahraničních bank působících na českém trhu. Účastníci tohoto registru musí každý měsíc databázi aktualizovat. [13]

2. Registr Solus – název Solus vznikl jako zkratka ze „Sdružení na ochranu leasingu a úvěru spotřebitelům“. Na tomto registru jsou účastny bankovní i nebankovní instituce. K informacím o klientech mají přístup pouze členové tohoto registru a to skrze on-line dotazy. Dotazy lze uskutečnit pouze se souhlasem klienta a jsou archivovány.

3. Registr klientských informací – Registr obsahuje pozitivní i negativní informace o klientovi. Informace jsou poskytovány pouze pro subjekty, které do něj zároveň informace přinášejí, a lze se dostat pouze k jednotlivým záznamům. Registr se dále dělí na:

Bankovní registr klientských informací (BRKI) Provoz tohoto registru byl spuštěn v červnu roku 2002. Jeho smyslem je vzájemné informování o bonitě klientů mezi bankami.

Nebankovní registr klientských informací (NRKI) Provoz tohoto registru byl spuštěn v červnu roku 2005 a účastní se jej leasingové a splátkové společnosti. Jeho podstatou je vzájemné informování o úvěrových závazcích, bonitě a platební schopnosti klientů (PO i FO) mezi věřitelskými subjekty.

Od roku 2006 začala výměna dat i vzájemně mezi BRKI a NRKI na základě poskytnutých souhlasů klientů.

Kapitola 5.2.1 byla vypracována dle [86], [37].

5.2.2 Úvěrové riziko

Věřitelé čelí úvěrovému riziku. Je to riziko ztráty ze selhání (default) partnera (dlužníka) tím, že nedostojí svým závazkům podle podmínek kontraktu, a tím způsobí držiteli pohledávky (věřiteli) ztrátu. Tyto závazky vznikají z úvěrových aktivit, obchodním a investičních aktivit, z platebního styku a vypořádání cenných papírů při obchodování na vlastní i cizí účet. Samotné úvěrové riziko se dále člení na:

1. **Přímé úvěrové riziko** – riziko ztrát způsobené selháním partnera u klasických položek rozvahy (úvěry, půjčky, směnky, dluhopisy, a jiné)
2. **Riziko úvěrových ekvivalentů** – riziko ztráty způsobené selháním partnera u podrozvahových položek (poskytnuté záruky, deriváty, a jiné)
3. **Vypořádací riziko** – riziko ztráty ze selhání finanční transakce ve fázi vypořádání, kdy příslušná hodnota byla partnerovi dodána, ale smluvní protihodnota z jeho strany ještě není k dispozici.
4. **Riziko úvěrové angažovanosti** – riziko ztráty způsobené angažovaností k určitému partnerovi, státu, ekonomickému sektoru, atd.

5.2.3 Přímé úvěrové riziko

Přímé úvěrové riziko je rizikem ztráty ze selhání partnera u tradičních rozvahových položek v plné nebo částečné hodnotě, tj. u úvěrů, půjček, vkladů (depozit), dluhopisů, směnek apod. Je nejstarším finančním rizikem a zůstává stále nejdůležitějším rizikem finančního trhu. Snahou všech finančních institucí je přímé úvěrové riziko minimalizovat – řídit. Řízení úvěrového rizika je jednou z hlavních disciplín těchto institucí. Úvěrové riziko je též velmi sledováno bankovním dohledem a je regulováno.

Při řízení úvěrového rizika se úvěrové obchody dělí na:

- (1) Velké úvěrové angažovanosti
- (2) Malé úvěrové angažovanosti (spotřební úvěry).

Při velkých úvěrových angažovanostech je velmi důležité klienta ohodnotit a dohlížet na něj po celou dobu trvání úvěru. Finanční instituce používají k hodnocení klienta vnitřní a vnější úvěrové hodnocení. Při malých úvěrových angažovanostech se k hodnocení klienta používá nejčastěji tzv. bodování.

Vnější úvěrové hodnocení - K ohodnocení klientů se využívají hodnotící agentury jako například Moody's, Standard & Poor's a jiné. U dlouhodobého hodnocení je důraz kladen na ziskovost sektoru, zatímco krátkodobé hodnocení více zdůrazňuje likviditu. Ratingové agentury hodnotí společnosti i státy a některé i emise cenných papírů. Při hodnocení přihlíží například na velikost společnosti, relativní objem dluhů k financování její činnosti a podílu na zisku určeného k financování dluhů.

Vnitřní úvěrové hodnocení – Aplikuje se, pokud není společnost ohodnocena prostřednictvím ratingové agentury. Toto hodnocení provádí pracovníci finančních institucí podle svých zkušeností, a proto jsou značně subjektivní. Dlužníka ohodnotí podle různých kritérií a poté těmto kritériím přiřadí váhy. Výsledné hodnocení vzniká sečtením vážených kritérií. Kritérii může být například: finanční situace žadatele, obor, ve kterém podniká, důvod půjčky, minulé příjmy, charakter společnosti, výhled do budoucnosti, využití půjčeného finančního obnosu a jiné).

Bodování - Bodování používají finanční instituce u malých úvěrových angažovaností. Vycházejí ze statistických analýz minulých klientů. Finanční instituce má stanovená kritéria (věk žadatele, zaměstnání, stav, bydliště, počet dětí, atd.), kterým přiřadí váhy a poslední fází je sečtení vážených hodnot kritérií. Kritéria a váhy jsou určeny podle segmentu spotřebních úvěrů, podle splatnosti úvěru, podle kraje nebo velikosti úvěru.

Kapitoly 5.2.2 a 5.2.3 vypracovány dle [41], [14].

6 VYUŽITÍ KOMERČNÍHO POJIŠTĚNÍ PRO SNÍŽENÍ RIZIKA

Má-li domácnost pochybnosti o schopnosti splácet úvěr v budoucnu, je jistě vhodné uvažovat o pojištění těchto závazků. Pojistitelných rizik, která mohou ohrožovat schopnost domácností splácet úvěr je hodně. Důležité je mít na paměti, že primárním účelem pojištění je zmírnění finančního dopadu souvisejícího s realizací pojištěného rizika. Jelikož každý člověk je jedinečný, má i jedinečné potřeby a proto je rozhodování o pojištění (respektive nepojištění) založeno právě na základě individuálních požadavků a potřeb konkrétního člověka. Pojišťovna je podnikatelský subjekt a pojištění není zadarmo. Pojištění je proto nutné brát jako investici do naší jistoty. Jistoty, že pokud se realizuje nějaké riziko, díky pojištění nebude jeho finanční dopad na ekonomickou situaci domácnosti nikterak hrozivý.

- **Pojištění vs. zajištění**

Jak již bylo několikrát zmíněno, pojištění má chránit obyvatele před situacemi, jejichž realizace by citelně zasáhla jejich finance. Proto je velmi důležité stanovit, která rizika je vhodné pojistit. Administrativa okolo každé nahlášené pojistné události stojí pojišťovnu nemalé finanční prostředky, které v konečném součtu zaplatí klient. Proto je vhodné rizika, jejichž realizace by způsobila jen malé finanční ztráty, zajistit z vlastních zdrojů (vytvoření likvidní finanční rezervy, která by sloužila právě pro likvidaci těchto drobných „škod“).

Při majetkových nebo úrazových pojištěních je také vhodné využívat tzv. spoluúčast. Spoluúčast znamená, že pojišťovna například vyplácí pojistné plnění až od škody, jejíž hodnota přesáhla určitou částku. U pojištění pracovní neschopnosti má spoluúčast podobu karenční doby, kdy pojišťovna vyplácí pojistné plnění až po jejím uplynutí. Čím delší je tato doba (respektive čím vyšší je finanční částka spoluúčasti), tím levnější je pojistné. Spoluúčast může klientům tedy ušetřit nemalé finanční prostředky.

6.1 Pojištění schopnosti splácet úvěr

Pojištění schopnosti splácet patří do oblasti neživotních pojištění a někdy je označováno též jako úvěrové pojištění. Toto pojištění se zabývá důsledky rizik plynoucích z úvěrových vztahů čili rizikem škod v souvislosti s nesplacením úvěru. Obsahem tohoto pojištění je krytí finanční ztráty v případě nesplacení poskytnutého úvěru.

Pojištění schopnosti splácet si lze sjednat přímo v bance, ve které se klient rozhodl vzít i úvěr a je na tento úvěr vázané, a to prostřednictvím Rámcové pojistné smlouvy (k pojištění stačí mnohdy Prohlášení klienta, které je součástí Úvěrové smlouvy). Banky nabízí toto

pojištění prostřednictvím pojišťoven, se kterými spolupracují. Obvykle má toto pojištění několik variant a kryje rizika úmrtí, invalidity, pracovní neschopnosti a ztráty zaměstnání.

Pojišťovny (potažmo banky) jej nejčastěji nabízí v těchto variantách krytí:

- krytí rizika smrti a trvalé invalidity
- krytí rizika smrti, trvalé invalidity a pracovní neschopnosti
- krytí rizika smrti, trvalé invalidity, pracovní neschopnosti a ztráty zaměstnání

Banky se klienty navíc snaží motivovat k uzavření tohoto pojištění i pomocí slev na úrokových sazbách. Nejčastějšími úvěry, u kterých je pojištění schopnosti splácet uzavíráno, jsou spotřebitelské a hypoteční úvěry. Dále mohou zřízení pojištění schopnosti splácet nabízet i pro ostatní úvěrové produkty, jako je například finanční leasing, splátkový prodej, revolvingový úvěr nebo úvěr ze stavebního spoření. [61]

Je důležité mít stále na paměti, že banka je subjekt, jehož snahou je generovat zisk. Pojištění schopnosti splácet nabízí za účelem zvýšení jistoty, že se jí vypůjčené finanční prostředky vrátí. Navíc pojišťovna, se kterou banka spolupracuje, patří velmi často do stejné finanční skupiny a s jedním klientem jsou tak najednou uzavřeny rovnou dva obchody. Tím samozřejmě nelze usuzovat, že všechna pojištění schopnosti splácet jsou nevýhodná, ovšem vždy je nutné porovnat tento produkt i s produkty ostatních pojišťoven. Velmi důležitá je také důkladnost při čtení pojistných podmínek a vysokou pozornost je nutné věnovat i výlukám z pojištění. Zanedbání této činnosti by mohlo v budoucnu klienta velmi nepříjemně překvapit.

Pro pojištění schopnosti splácet je typické, že kryje vždy aktuální výši dluhu. Pokud nastane realizace pojištěného rizika, pojišťovna uhradí dle podmínek buď zbývající část úvěru, nebo určitý počet měsíčních splátek bance nebo klientovi. Jelikož pojistná částka v průběhu splácení klesá, je placené pojistné zpravidla nižší.

Nevýhodou pojištění schopnosti splácet je právě jeho úzké spojení s konkrétním úvěrovým produktem dané banky. Pokud by se klient rozhodl po určité době úvěr refinancovat a převést jej například k jiné bance, samotné pojištění schopnosti splácet zaniká. K pojištění obvykle pojišťovně stačí jen potvrzení pojištěného, že je zdravý nebo vyplněný dotazník. V případě pojistné události však může docházet ke zdlouhavému vyšetřování. Proto je mnohdy vhodnější předat pojišťovně veškerou zdravotní dokumentaci, aby posléze v případě pojistné události nevznikly komplikace a následné zdržení výplaty pojistného plnění.

Pojišťovna každého klienta žádajícího o pojištění důkladně ohodnotí z pohledu rizikovosti. Výsledky tohoto ohodnocení mají následně vliv na:

- rozhodnutí o přijmutí či odmítnutí krytí rizika
- výši pojistného
- výši případné spoluúčasti
- délku karenční doby (časové frančizy)

Výše pojistného závisí samozřejmě na velikosti pojištěného rizika a výši úvěru. Různé pojišťovny nabízejí pojištění za rozdílné pojistné, neboť každá pojišťovna používá odlišné metody výpočtu a stanovení rizika.

Způsob určení výše pojistného je zpravidla dvojitý:

- pojistné je stanoveno jako procento z měsíční splátky úvěru
- pojistné je stanoveno jako procento z celkové výše úvěru

Pojistné je placeno převážně v měsíčních splátkách souběžně se splátkou úvěru. Některé pojišťovny nabízejí i možnost navýšit o pojistné úvěr nebo jej zaplatit jednorázově na začátku splácení. Na velikost pojistného má vliv i doba splácení úvěru. Při zakládání úvěrového pojištění je potřebné důkladně zvážit výši pojistné částky. Mnohdy jsou klienti pojištěni na zbytečně vysoké částky a poté samozřejmě platí i vyšší pojistné. Vše ale záleží na uvážení klienta a nabídkách finančních institucí. Obecně nejlevnější je pojištění proti riziku smrti a invalidity, neboť pravděpodobnost vzniku tohoto rizika je nižší, nežli u pojištění rizika pracovní neschopnosti či ztráty zaměstnání. [21]

Způsob výplaty pojistného plnění závisí především na druhu rizika. U pojištění úmrtí nebo invalidity 3. stupně pojišťovna většinou doplatí zůstatek úvěrového účtu bance (vinkulace pojistné částky ve prospěch banky). Při realizaci ostatních rizik pojišťovna hradí měsíční splátky úvěru (buď na účet klienta, nebo přímo na úvěrový účet bance) a to dle pravidel uvedených v pojistných podmínkách.

Většina finančních institucí umožňuje pojištění schopnosti splácet uzavřít i dodatečně. Tato možnost je ovšem podmíněna určitým časovým horizontem ubíhajícím ode dne založení úvěru (například do 6 měsíců od podepsání smlouvy o úvěru). Některé instituce tuto možnost nabízejí pouze u hypotéčního úvěru.

Pracovní neschopnost či ztráta zaměstnání v rámci pojištění schopnosti splácet -

Pokud se naplní riziko pracovní neschopnosti v důsledku zdravotních problémů, pojišťovna obvykle hradí 4 až 18 měsíčních splátek, nejčastěji však 12 splátek, podmínkou je ovšem určitá minimální doba pracovní neschopnosti (například musí být klient v pracovní neschopnosti nebo evidován na úřadu práce déle, než 40, respektive 60 dní). Při ztrátě zaměstnání je navíc nutné si aktivně hledat novou práci. Pokud dojde k realizaci pojištěného rizika, trvá bance (potažmo pojišťovně) určitý čas, nežli začne plnit. Pojištění ztráty zaměstnání se mnohdy vztahuje pouze na konkrétní případy, například pokud byl zaměstnanec propuštěn z organizačních důvodů (stěhování firmy, zrušení zaměstnavatele či nadbytečnost). Pokud se jedná o výpověď dohodou nebo o propuštění tzv. na hodinu, nárok na výplatu nevzniká. [60]

Invalidita a smrt v rámci pojištění schopnosti splácet - Pojištění invalidity se týká obecně pouze invalidity III. stupně. Pojišťovny plní obvykle 4 až 18 měsíčních splátek. Pokud je invalidita uznaná jako trvalá, může pojišťovna doplatit celou výši úvěru. Pokud dojde ke smrti pojištěného, pojišťovna doplatí dosud nesplacenou výši úvěru, a to ke dni úmrtí klienta. I tato hodnota může být ohraničena maximální výší doplatku.

Žádné pojištění však není schopné pokrýt veškerá možná rizika. V pojistných podmínkách lze nalézt mnoho výluk a omezení. Častou výlukou z plnění může být, že pojišťovna neplní při pojistných událostech, které vznikly následkem nemoci nebo úrazu ke kterým došlo (nebo byly diagnostikovány) ještě před začátkem pojištění. V pojištění jsou stanovené také různé dlouhé čekací doby, během kterých se pojišťovna zprošťuje od výplaty pojistného plnění.

Podle výroční zprávy ČAP je výše předepsaného pojistného úvěrových pojištění za rok 2012 ve výši 26 563 tisíc Kč, což je 0,02293 % z celkového předepsaného pojistného všech členů ČAP. [94]

6.1.1 Pojištění schopnosti splácet hypotéční úvěr

Hypotéční úvěr je „běh na dlouhou trať“ a během splácení, které obvykle trvá 20 až 30 let, může být realizováno mnoho rizik. V rámci tak dlouhého období je zřejmě nejdůležitější krýt riziko úmrtí pojištěného, kdy v případě realizace rizika bude pozůstalým (potažmo věřiteli) vyplacena pojistná částka rovnající se zůstatku nesplaceného úvěru. Některé finanční instituce dokonce požadují pro schválení hypotéčního úvěru podmínku sjednání životního pojištění v jejich prospěch. Jednotlivé produkty životního pojištění se liší rozsahem krytí, způsobem

výpočtu pojistného, podmínkami zproštění od placení pojistného, pojistnými podmínkami a výlukami z pojištění (pro představu, je velký rozdíl při pojištění pro případ smrti z jakýchkoliv příčin nebo pro případ smrti úrazem). Pokud klientovi stačí, že v případě realizace pojistné události (smrti klienta), dojde ke splacení zbývající částky úvěru, je vhodné zvolit životní pojištění s klesající hodnotou pojistné částky. Zde je ovšem vhodné zajistit, aby pojistná částka klesala stejně jako objem nesplaceného úvěru. [12]

Chce-li klient zajistit v případě své smrti nejen splacení zbývající hodnoty úvěru, ale i rodinu, může zvolit rizikové, kapitálové nebo investiční životní pojištění. Zde je důležité zamyslet se nad pojistnou částkou, jejíž výše samozřejmě ovlivňuje výši pojistného. Trochu odlišné je kapitálové životní pojištění, které kryje nejen riziko smrti, ale i případ dožití pojištěného.

6.1.2 Vhodnost pojištění schopnosti splácet

Mluvit o vhodnosti pojištění schopnosti splácet je velmi obtížné. Vždy záleží na konkrétní situaci dané domácnosti. Pojištění schopnosti splácet navíc není jediné, které lze použít k pojištění příjmů a splacení úvěru. Tuto roli mohou mnohdy i lépe splnit jiná pojištění, která navíc nebudou vázaná na konkrétní úvěr u konkrétní banky.

Alternativami pojištění schopnosti splácet mohou být například:

- životní pojištění, které kryje úvěrové riziko v souvislosti s úmrtím dlužníka
- nemocenské pojištění, invalidní pojištění apod., která kryjí úvěrové riziko v návaznosti na pracovní neschopnost dlužníka
- majetkové pojištění zástav

Pojištění schopnosti splácet je vhodné především pro rodiny, které jsou závislé na příjmu jednoho jejího člena (například pracující otec a matka na mateřské dovolené). V takovém případě je vhodné uvažovat o pojištění i u krátkodobých úvěrů (spotřební úvěry). Je-li člověk dlouhodobě zdravý, zaměstnaný a má určitou finanční rezervu, kterou by mohl použít na splacení úvěrů při dočasném výpadku příjmů, nebude zřejmě nutné pojišťovat si schopnost splácet, obzvláště, jedná-li se o krátkodobý úvěr. Hodně tedy závisí především na finanční situaci rodiny. Pokud by i malý výpadek příjmů mohl způsobit výrazné finanční problémy, je vhodné pojištění uzavřít.

Dalším rozhodujícím aspektem je již existující jiné pojištění, které kryje obdobná rizika, jako případné pojištění schopnosti splácet. Vhodným příkladem je již existující životní pojištění. Pokud má klient uzavřené životní pojištění pro případ smrti či trvalé invalidity, není nutné si navíc platit pojištění schopnosti splácet úvěr pro případ uskutečnění stejných rizik, která kryje životním pojištěním. Je však nutné se na stávající pojištění podívat a zhodnotit, zda by pojistná částka stačila na všechny nutné výdaje. [85]

6.2 Životní pojištění

Životní pojištění kryje dvě základní rizika: úmrtí anebo dožití. V poslední době se rozmáhá i nabídka spoření či investování v rámci smluv investičního životního pojištění. Spolu s tímto pojištěním lze zřídit širokou škálu připojištění. Mezi ta nejčastější patří pojištění závažných a kritických onemocnění a pojištění invalidity 3. stupně. Další volitelná připojištění jsou například pojištění trvalých následků úrazu, zproštění od placení pojistného v případě invalidity, pojištění plateb pojistného při pracovní neschopnosti nebo pojištění denní dávky při pracovní neschopnosti.

Nevýhodné je rušit životní pojištění a opět si jej zakládat u jiné pojišťovny a to především proto, že hlavním aspektem určujícím výši pojistného je věk pojištěného, čím je tedy pojištěná osoba starší, tím je pro pojišťovnu rizikovější. Nehledě na to, že pojišťovna samozřejmě přihlíží i ke zdravotnímu stavu klienta, který mohl za dobu předchozího pojištění prodělat různé nemoci nebo zranění. Tyto aspekty se pak odrážejí na výši pojistného. S životním pojištěním je také spojeno daňové zvýhodnění a vypovězením tohoto produktu musí být daňové výhody, které byly uplatněny za dobu existence pojistné smlouvy, dodaněny.

Základní typy životního pojištění [40]:

- kapitálové životní pojištění
- rizikové životní pojištění
- investiční životní pojištění
- důchodové životní pojištění

6.3 Pojištění invalidity

Pojištění invalidity lze sjednat pouze v rámci připojištění ke smlouvě životního pojištění. Podmínkou výplaty pojistného je přiznání invalidního důchodu pojištěné osobě. Výplata pojistného plnění u tohoto připojištění může mít formu výplaty jednorázového peněžního

obnosu nebo může být vyplácena v pravidelných intervalech (měsíčních až ročních) ve formě důchodu. Pojistná částka by měla mít takovou výši, aby se v případě realizace pojištěného rizika vyrovnal příjem z invalidního důchodu a pojistného plnění měsíčnímu příjmu pojištěného před invaliditou. Dalším připojištěním spojeným s invaliditou je možnost připojištění zproštění od placení pojistného v případě uznání invalidního důchodu pojištěnému, kdy pojišťovna v případě realizace tohoto rizika platí pojistné za životní pojištění místo pojištěného klienta. Tato připojištění jsou však u většiny pojišťoven vázána pouze na 3. stupeň invalidity. Hlavním účelem těchto připojištění je samozřejmě zajištění stability rodinných rozpočtů. [39]

6.4 Pojištění majetku

Pojištění majetku je v tuzemsku velmi rozšířené, což jistě není na škodu. Se ztrátou domova nebo jiného majetku jsou spojeny citelné finanční ztráty, před kterými je vhodné se důkladně pojistit. Pojistnou částku je třeba stanovit tak, aby při realizaci rizika stačilo pojistné plnění na pořízení zničeného majetku a to samozřejmě nejlépe ve stejné kvalitě. Bohužel, obyvatelé dělají často dvě chyby: buď se pojistí na nižší částku, aby platili nižší pojistné, nebo zapominají smlouvy aktualizovat a navyšovat pojistné částky. Velmi důležité je také věnovat pozornost výlukám z pojištění, jejich opomenutí by mohlo posléze nemile překvapit. Při pojištění majetku je vhodné sjednat spoluúčast, díky čemuž bude placeno nižší pojistné. Ztráta majetku v důsledku přírodních jevů či požáru je velice nepříjemná zkušenost, a to ať již z pohledu finančního, tak i z psychického nebo sociálního hlediska. Často se lze u hypotečního úvěru setkat s podmínkou, že zastavěna nemovitost musí být pojištěna. [21]

6.5 Pojištění odpovědnosti za škody

Toto pojištění je obyvateli často opomíjeno, přitom pojistné není nikterak závratné a dokáže „krýt“ záda v nečekaných událostech. Člověk je bytostí nedokonalou a v životě se dopouští spousty omylů. Snadno může způsobit škodu jinému člověku a to jak na majetku, tak i na zdraví a životě. Poškozená osoba má posléze logicky právo požadovat náhradu vzniklé škody, a tento požadavek může způsobit (podle velikosti škody) i vážné narušení finanční stability domácností. Proto je vhodné zvážit v rámci ochrany proti finančním důsledkům nahodilých událostí vzít toto pojištění v potaz. Pojišťovny mají v nabídkách mnoho produktů pojištění odpovědnosti za škody, lišící se hlavně v krytých rizicích. Uzavře-li osoba odpovědnostní pojištění, má nárok na to, aby za něj pojistitel uhradil škodu, kterou pojištěný způsobil třetí osobě (osoba mimo právní vztah pojistitel – pojišťovna) a to v těch případech,

kdy je dokázáno, že pojištěný za danou škodu odpovídá a vztahuje-li se na vzniklou škodu pojištění. Odškodnění se nejčastěji vztahuje na ztráty na výdělků po dobu pracovní neschopnosti, ztráty na důchodu, bolestné, ztížení společenského uplatnění, náklady léčení, odškodnění pozůstalých, náklady pohřbu, věcná škoda či náklady na výživu pozůstalých. [21]

Pojištění odpovědnosti za škodu občanů tvoří podle údajů výroční zprávy ČAP za rok 2012 zhruba 1,23 % z celkového předepsaného pojistného všech členů ČAP. [94]

6.6 Pojištění denní dávky při pracovní neschopnosti

Toto pojištění nabízí téměř všechny pojišťovny a to buď samostatně, v rámci komerčního zdravotního pojištění, nebo častěji jako připojištění k produktu životního pojištění. Výše denní dávky je obvykle stanovena dle výše čistého měsíčního příjmu klienta (výše příjmu je zkoumána u vyšších denních dávek). Dalšími ukazateli, které mají vliv na výši pojistného, jsou například věk klienta nebo čekací doba (tj. den pracovní neschopnosti, od které jsou dávky vypláceny, v drtivé většině se denní dávky vyplácí nejdříve 15. den pracovní neschopnosti). Částka denní dávky se pohybuje obvykle od 50 Kč do 500 Kč (dle výše příjmů může být i 3 000 až 6 000 Kč). Omezena je i maximální doba vyplácení dávek.

Pojištění denní dávky v pracovní neschopnosti zaniká přiznáním starobního důchodu pojištěnému, invaliditou (a to i částečnou) pojištěného, nebo ukončením výkonu zaměstnání pojištěného. Pojišťovna se zprošťuje od plnění v případě realizace tohoto rizika v prvních 3 měsících od založení pojištění, výluka se nevztahuje na pracovní neschopnost zapříčiněnou úrazem. I u tohoto pojištění existuje mnoho výluk. Pojistnou událostí například není, pokud pracovní neschopnost vznikla v důsledku těhotenství nebo v rámci ošetřování blízké osoby a jiné, vždy záleží na konkrétním pojistném produktu. [73][22][103]

Kapitola 6 vypracována dle [96], [77], [21], [63], [24], [62].

6.7 Dílčí závěr

Konečné rozhodnutí o způsobu pojištění je nutné důkladně zvážit, učinit jej po zralé úvaze a za předpokladu zohlednění racionálních argumentů. Je třeba mít jasné odpovědi na otázky: Jaká rizika osobu ohrožují a jaká chce pojistit? Jak vysokou potřebuje pojistnou částku? Pokud bude konečné rozhodnutí špatné, hrozí, že bude vybráno nevhodné pojištění, které může být drahé a v případě realizace rizika neúčinné.

Pojištění schopnosti splácet nemá smysl sjednávat pouze za vidinou slevy úrokové sazby. Sjednáním tohoto pojištění by měla předcházet racionální úvaha o jeho vhodnosti

a praktičnosti. Vždy je vhodné porovnat více nabídek mezi sebou a zhodnotit všechny nabízené produkty. Rizika, jejichž realizace by přinesla pouze malé finanční ztráty je vhodnější (a levnější) krýt vlastní finanční rezervou, nežli prostřednictvím pojištění. V drtivé většině případů se nevyplatí pojišťovat si riziko ztráty zaměstnání, neboť pojišťovny kryjí pouze v případě výpovědi pro nadbytečnost (navíc realizace tohoto rizika má vysokou pravděpodobnost a pojistné je vysoké). Toto riziko je také vhodné krýt z vlastních zdrojů a mít pro tento případ rezervu kryjící alespoň tříměsíční výdaje domácnosti.

7 POROVNÁNÍ PRODUKTŮ POJIŠTĚNÍ SCHOPNOSTI SPLÁCET ÚVĚR

Ve většině případů je pojištění schopnosti splácet úvěr nabízeno bankami při zřizování úvěru. Banky samozřejmě spolupracují s pojišťovnami (většinou ze stejné finanční skupiny). Tento fakt je v porovnání zohledněn a bude se tedy potřebné soustředit na pojištění schopnosti splácet úvěr nabízené na bankovních pobočkách. Pro klienta to většinou znamená, že pokud si chce vzít úvěr a ještě jej pojistit, nemůže si vybrat konkrétní pojišťovnu a musí se spokojit s nabídkou banky. Pojišťovna UNIQA spolupracuje v rámci tohoto produktu s Raiffeisenbank a Zuno bankou (jejíž „matkou“ je právě Raiffeisen Bank International). Další banky, jako například GE money bank, mBank nebo UniCredit bank spolupracují s BNP Paribas cardif pojišťovnou. Česká spořitelna nabízí toto pojištění s Pojišťovnou České spořitelny, stejně tak i Komerční banka a ČSOB banka spolupracují s Komerční pojišťovnou a pojišťovnou ČSOB.

7.1 Pojištění schopnosti splácet spotřební úvěr

Pro porovnání bylo vybráno 5 pojistných produktů, které nabízí pojišťovny prostřednictvím bank a toto pojištění lze uzavřít spolu s úvěrem. Produkty byly vybrány s ohledem na to, aby je nabízely různé banky ve spolupráci s různými pojišťovnami.

1. Česká spořitelna - Pojištění schopnosti splácet k úvěrům: Produkt je nabízen ve dvou variantách krytí a pojistné plnění je vypláceno přímo klientovi a je tedy na jeho uvážení, k čemu tyto finanční prostředky využije. Pojistné je předem určeno podle velikosti úvěru a zvolené varianty krytí. K uzavření pojištění stačí prohlášení pojištěného, které je součástí úvěrové smlouvy. Pojistné je placeno spolu s poplatkem za správu a vedení úvěrového účtu. Pojištění kryje riziko smrti z jakýchkoliv příčin a invalidity 3. stupně, dále pojištění pracovní neschopnosti (z důvodu úrazu nebo nemoci) a v rozšířené variantě i riziko ztráty zaměstnání. Pojištěný musí být mladší 60 let, musí být dle svého vědomí zdrav, nesmí být poživitelem invalidního důchodu ani v pracovní neschopnosti či pod pravidelným lékařským dohledem (diabetik).[66]

2. ČSOB – Pojištění k půjčkám: Pojištění je nabízeno ve třech variantách krytí. První kryje riziko smrti nebo plné invalidity, druhé je rozšířeno o pojištění pracovní neschopnosti a třetí o ztrátu zaměstnání. [19]

3. Komerční banka – Pojištění schopnosti splácet ke spotřebitelským úvěrům: Produkt je určen pro osoby do 60 let (součet vstupního věku a doby pojištění nesmí přesáhnout 62 let). Je nabízena jen jedna varianta krytí zahrnující všechna 4 rizika (smrt, plná invalidita, pracovní neschopnosti a ztráta zaměstnání). Pojistit lze úvěry do 2,5 mil. Kč. [64]

4. Raiffeisenbank – pojištění schopnosti splácet k osobním půjčkám: Pojištění je nabízeno ve třech variantách. Typ A je poskytován automaticky (v ceně) ke každému úvěru a zahrnuje krytí rizika smrti z jakékoliv příčiny a pojištění vzniku trvalých následků úrazu s rozsahem poškození alespoň 50 %. Typ B je volitelné pojištění pro podnikatele, které má rozsah krytých rizik stejné, jako Typ A, a navíc zahrnuje pojištění dlouhodobé pracovní neschopnosti. Typ B je volitelné pojištění pro zaměstnance, kryje stejná rizika jako typ B plus pojištění ztráty zaměstnání. Klient nesmí trpět chronickým onemocněním, nesmí být invalidní, v předchozích 5 letech nesměl být léčen ze závažných onemocnění a nejsou mu známy žádné okolnosti, které by mohly být v budoucnu předmětem pojistného plnění. [67]

5.UniCredit Bank – Pojištění schopnosti splácet PRESTO půjčku: Pojistné je placeno jednorázově a lze je sjednat pouze pro nové úvěry. Žadatel musí být mladší 60 let, musí být zdravý, nesmí být ve starobním ani invalidním důchodu a není v pravidelné lékařské péči (diabetes). Při pojištění je sleva na úrokové sazbě úvěru 2,5%. K pojištění stačí vyslovit souhlas s Rámcovou pojistnou smlouvou a Všeobecnými pojistnými podmínkami. Pojištění je nabízeno ve třech variantách: Pojištění úmrtí, invalidity 3. stupně a pracovní neschopnosti, nebo ztráty zaměstnání nebo hospitalizace. Pojistné je určeno z počáteční výše úvěru.[70]

Pro uzavření pojištění mnohdy stačí pojišťovněm buď prohlášení klienta o tom, že je zdravý nebo vyplnění lékařského dotazníku. Vyšetření lékařem je eventuelně vyžadováno při vyšších hodnotách úvěru (spíše tedy u pojištění schopnosti splácet hypotéční úvěr).

Pojištění je samozřejmě spojeno s mnoha výlukami. Nejčastější je věk pojištěného klienta, který nesmí být většinou vyšší než 60 let (pojišťovny mají různé podmínky, pohybující se právě kolem věku pojištěného). Další výlukou je, že pojišťovna neplní, byla-li smrt nebo invalidita způsobena onemocněním, které bylo diagnostikováno a léčeno před vznikem pojištění. Čekací doba, během které pojišťovna neplní, se pohybuje okolo 6 až 24 měsíců od založení pojištění (nebo ode dne prvního čerpání úvěru). Tato čekací doba samozřejmě neplatí, byla-li smrt nebo invalida 3. stupně způsobena úrazem.

Při pracovní neschopnosti pojišťovny plní až od určité délky této neschopnosti (30 i 60 dní) a čekací doba, po kterou pojišťovna neplní v případě realizace rizika je taktéž různá podle pojišťovny (okolo 3 – 6 měsíců, tato čekací doba se neuplatňuje, byla-li neschopnost způsobena úrazem). Pojištění ztráty zaměstnání je taktéž spojeno s mnoha výlukami. Čekací doba se většinou pohybuje okolo 3 měsíců od vzniku pojištění a pojišťovny plní až po určité době, tedy nezaměstnanost musí trvat například alespoň 60 dní. U těchto posledních dvou

rizik je taktéž uplatňována horní hranice plnění, která se většinou rovná 12 měsíčním splátkám. Pojištění zaniká, dojde-li k realizaci rizika smrti nebo plné invalidity, kdy bylo vyplaceno pojistné plnění ve výši zbývající hodnoty úvěru. Zaniká také, dojde-li k dosažení horní hranice vyplaceného pojistného uvedeného ve smlouvě.

Tabulka 1: Přehled produktů, výše a způsobu určení pojistného u těchto vybraných produktu

Produkt	Úmrtí	Invalidita 3. stupně	Pracovní neschopnost	Ztráta zaměstnání	Trvalé následky	Hospitalizace	Pojistné
1. Česká spořitelna							
Pojištění A	x	x	x				Dle výše úvěru od 75 Kč až po 335 Kč měsíčně. Od 500 001 Kč j to 0,0601% z poskytnutého úvěru
Pojištění B	x	x	x	x			Dle výše úvěru od 115 Kč až po 615 Kč měsíčně. Od 500 001 Kč j to 0,1060% z poskytnutého úvěru
2. ČSOB							
Varianta 1	x	x					4,9 % z měsíční splátky úvěru a poplatků za správu úvěru
Varianta 2	x	x	x				6,5 % z měsíční splátky úvěru a poplatků za správu úvěru
Varianta 3	x	x	x	x			9,5 % z měsíční splátky úvěru a poplatků za správu úvěru
3. Komerční banka							
Pojištění	x	x	x	x			0,10 % měsíčně z poskytnuté výše úvěru
4. Raiffeisenbank - Spotřebitelské úvěry čerpané jednorázově							
Typ A	x				x		Zdarma
Typ B	x		x		x		95 Kč měsíčně (pro podnikatele)
Typ C	x		x	x	x		119 Kč měsíčně
5. Unicredit banka - Presto půjčka							
Balíček 1	x	x	x				0,2 % z počátečního objemu úvěru * délka úvěru v měsících (všechny balíčky mají stejné pojistné)
Balíček 2	x	x		x			
Balíček 3	x	x				x	

x...krytá rizika

Zdroj: vlastní zpracování dle [66], [19], [64], [67], [70].

Tabulka 2: Ilustrační příklad úvěru a pojištění schopnosti splácet

Výše úvěru 100 000 Kč se splatností 4 roky (48 měsíců).						
Banka	Splátka měsíční (bez pojištění)	Úroková sazba, p.a.	RPSN	Celkově bez pojištění	Pojištění	Celkově s pojištěním
ČS	2 885	19,91 %	19,23 %	139 466 Kč	A - 6 480 Kč B - 9 840 Kč	145 946 Kč 149 306 Kč
ČSOB	2 779	14,90 %	17,40 %	136 320 Kč	1 - 6 536 Kč 2 - 8 671 Kč 3- 12 672 Kč	142 856 Kč 144 991 Kč 148 992 Kč
KB	2 610	10,60 %	12 %	125 043 Kč	4 800 Kč	129 843 Kč
Raiffeisen bank	2 678	12,9 %	13,7 %	128 544 Kč	B - 4 560 Kč C - 5 712 Kč	133 104 Kč 134 256 Kč
UniCredit bank	2 705	12,90 % 10,40 %*	14,29 % 16,94 %*	130 662 Kč	9 696 Kč	136 486 Kč

Zdroj: vlastní zpracování dle [74], [84], [42], [55], [69].

**Hodnoty úrokové sazby a RPSN po slevě - UniCredit bank totiž poskytuje při pojištění schopnosti splácet slevu na úrokové sazbě 2,5%. Modelový příklad je s pojištěním na úmrtí, invaliditu 3. stupně a pracovní neschopnost.*

V prvním sloupci jsou uvedeny hodnoty měsíční splátky úvěru, ve druhém poté úroková sazba tohoto úvěru. Ve třetím sloupečku jsou hodnoty roční procentní sazby nákladů a ve čtvrtém sloupci je celková splatná částka úvěru. V pátém sloupci jsou spočítané výše pojistného a v posledním sloupci je celková splatná hodnota úvěru i s pojištěním schopnosti splácet.

Mnoho tuzemských finančních institucí spolupracuje v rámci produktu pojištění schopnosti splácet úvěr s pojišťovnou BNP Paribas cardif. Pojištění nelze sjednat přímo v pojišťovně, ale na pobočkách kooperujících bank. Klient se na pojišťovnu obrací až v okamžiku nahlášení pojistné události.

Pojišťovna nabízí pojištění proti rizikům smrti, invalidity 3. stupně, pracovní neschopnosti a ztráty zaměstnání. Na výběr má klient 3 kombinace rizik:

- **Soubor pojištění A:** pojištění úmrtí, pracovní neschopnosti a invalidity 3. stupně (pro všechna rizika následkem nemoci nebo úrazu)
- **Soubor pojištění B:** zahrnuje stejná rizika, jako soubor pojištění A, navíc kryje riziko ztráty zaměstnání, ke které nedojde z vůle či vinou pojištěného.
- **Soubor pojištění C:** úmrtí následkem úrazu a pracovní neschopnost následkem úrazu a invalidita 3. stupně následkem úrazu.

K pojištění stačí vyslovit souhlas s Rámcovou pojistnou smlouvou a všeobecnými pojistnými podmínkami pojišťovny a podepsat přihlášku k pojištění, která se týká klientova zdravotního stavu (v případě souboru pojištění B je pak třeba podepsat podmínky klientova pracovního poměru).

Pojistné plnění – v případě realizace rizika úmrtí klienta nebo invalidity 3. stupně pojišťovna vyrovná celý klientův nesplacený závazek. V případě realizace dlouhodobé pracovní neschopnosti a ztráty zaměstnání hradí pojišťovna pravidelné měsíční splátky. [65]

ZÁVĚR

Zadlužování obyvatel je problém, jehož řešení je složitý a dlouhodobý proces. Obyvatelé by si měli být schopni se svou finanční situací poradit i v případě nečekaných závažných událostí a nespolehat na pomoc státu. Ovšem současná těžká ekonomická situace jim v řešení jejich finančních problémů příliš nepomáhá. Jisté ulehčení a finanční jistotu by jim proto mohlo dát vhodné pojištění.

Cílem diplomové práce bylo analyzovat zadluženost obyvatel a pojednat o rizicích, jejichž realizace by mohla mít negativní dopad na zadlužené obyvatele, a popsat možnosti krytí těchto rizik právě pomocí komerčního pojištění. Lidé si často dostatečně neuvědomují, jaká rizika by mohla mít vliv na schopnost splácet úvěr a přečtení této práce by jim tak mělo pomoci uvědomit si všechny nástrahy plynoucí ze zadlužení, nalézt způsoby krytí těchto rizik a zvýšit tak jejich finanční gramotnost a soběstačnost.

Jedny z nejčastějších příčin finančních problémů obyvatel a následné problémy se splácením úvěrů jsou nečekané a náhlé výdaje, nízké příjmy nebo ztráta zaměstnání. Někteří lidé ani nevědí, jak se v takových situacích chovat a často se dostávají do dluhové pasti, před problémy utíkají a nepřipouští si je, čímž se však propadají hlouběji a hloupěji do problémů. Podle výsledků zátěžových testů ČNB mají nejvyšší sklon k předlužení tzv. nízkopříjmové domácnosti. Nejvíce ohrožené jsou tedy osoby s nízkým příjmem nebo vzděláním, a také mladé rodiny s dětmi.

Zadluženost obyvatel ČR vykazuje výraznou orientaci úvěrů na bydlení. Tyto úvěry obecně nepředstavují vysoké riziko a to především díky tomu, že jsou kryty zástavou nemovitostí a tak mají lidé velkou motivaci tyto úvěry splácet a přistupovat k nim zodpovědně. Na pořízení nemovitosti lze také nahlížet jako na dlouhodobou investici. K výraznému růstu objemu úvěrů (hlavně v letech 2001 – 2008) přispělo mnoho faktorů, jako například příznivá ekonomická situace, nízké úrokové sazby, změna chování spotřebitelů a jejich preferencí. Dalším z faktorů, který by mohl mít vliv na množství úvěrů obyvatel je jejich věková struktura. V roce 2001 bylo nejvíce obyvatel právě v produktivním věku (20 – 40 let), kdy tito lidé zakládali rodiny a financovali vlastní bydlení. S tím také souvisí i obecně známý fakt stárnutí populace, což představuje pro produktivní jedince vyšší ekonomickou zátěž a samozřejmě přispívá k jejich zhoršené ekonomické situaci.

V porovnání zadluženosti tuzemských obyvatel s ostatními zeměmi EU nepůsobí situace v ČR nijak špatně. Porovnávané hodnoty poměrových ukazatelů (úvěry/HDP, úspory/HDD,

úvěry/HDD) se pro ČR pohybovaly pod průměrem EU. Horší je ovšem rychlost, s jakou zmíněné ukazatelé v ČR rostly, ale i tempo růstu je v posledních letech menší. Česká ekonomika je exportně orientovaná a ekonomická situace některých zemí EU ji výrazně ovlivňuje.

Dle mého názoru má nejvyšší podíl na růstu zadlužování obyvatel České republiky jejich nízká finanční gramotnost, na kterou se celých 20 let zapomínalo. V posledních letech, i v souvislosti s finanční krizí, se tímto tématem zabývá stále více odborná veřejnost. Velkým plusem je zavedení finanční gramotnosti do osnov škol. Bohužel, je to běh na dlouhou trať a na výsledky je třeba počkat několik let. Ekonomické chování obyvatel se promítá do ekonomiky celého státu, a proto se domnívám, že by zvyšování finančního povědomí obyvatel mělo být především v zájmu vlády ČR. Vše je samozřejmě nutné podporovat kvalitními právními normami, což zřejmě není tak jednoduché.

Schopnost splácet úvěr ovlivňuje především výše a stabilita příjmů obyvatel, proto považuji za největší rizika ohrožující zadlužené domácnosti právě ta rizika, jejichž realizace má negativní dopad na příjmy a celkovou finanční stabilitu rodinných rozpočtů. Mezi tato rizika patří především úmrtí ekonomicky aktivního člena domácnosti, jeho pracovní neschopnost či invalidita nebo ztráta zaměstnání. Tato rizika kryje nejčastěji pojištění schopnosti splácet. Dalšími vhodnými pojištěními jsou bezesporu pojištění majetková, ale například také pojištění odpovědnosti, které je často opomíjeno, přitom jde mnohdy o velké finanční částky. Zadlužené domácnosti ohrožují také změny úrokových sazeb, změny cen nemovitostí nebo deflace.

Ekonomická situace ČR (dle zpráv ČNB) se začíná pomalu zlepšovat, ale dozvuky krize o sobě stále ještě dávají vědět. Spotřeba domácností je nízká, roste na úkor úspor, zvyšuje se nezaměstnanost a růst mezd je jeden z nejnižších v historii. To, že problém zadlužení obyvatel ještě stále není zažehnán, dokazuje mnoho ukazatelů. Za takové lze považovat například růst úvěrů v selhání nebo růst žádostí o vyhlášení osobního bankrotu. Nicméně tempo růstu těch ukazatelů je v posledních letech nižší. Pro budoucí vývoj je velmi důležité, aby se stát snažil udržovat stabilní ekonomický růst a zabezpečit, aby se podobná situace za pár let neopakovala znovu. Pokud by se zvyšoval počet obyvatel čelících problémům se splácením, představoval by tento stav značné zatížení veřejného rozpočtu, a to nejen v podobě nižších příjmů, ale hlavně vyšších výdajů v podobě většího objemu vyplacených sociálních dávek.

Problémy dlužníků se odráží na věřitele v podobě úvěrového rizika. Ti se samozřejmě mohou také pojistit, ale jejich hlavním cílem je půjčovat peníze takovým dlužníkům,

u kterých mají vyšší jistotu toho, že se jim jejich finanční prostředky vrátí. Věřitelé vynakládají mnoho úsilí na ověřování bonity klientů a pomáhají jim také úvěrové registry, které shromažďují data o dlužnících a historii jejich úvěrů. Myslím si, že i v zájmu věřitelů, především těch solidních, by mělo být zvyšování finanční gramotnosti obyvatel. Úvěr jako takový není nic špatného, problém je spíše v tom, že lidé tyto dodatečné finanční prostředky neumí správně použít a zhodnotit je ve svůj prospěch.

Pojištění schopnosti splácet je zřejmě nejznámější způsob krytí rizik v době zadlužení. Soustředí se na rizika úmrtí, invalidity 3. stupně, pracovní neschopnosti nebo ztráty zaměstnání. Pojistit si lze schopnost splácet jak u spotřebního (potažmo krátkodobého) úvěru, tak i u hypotéčního úvěru. Hypotéční úvěry jsou často kryty i životním pojištěním, jehož pojistná částka je vázána na výši nesplaceného úvěru. Nejdražší je riziko ztráty zaměstnání, které má také největší pravděpodobnost realizace. Dle mého názoru toto pojištění není výhodné a mnohem efektivnější je krýt riziko ztráty zaměstnání prostřednictvím vlastní finanční rezervy. Pojištění schopnosti splácet nabízejí v drtivé většině banky klientům přímo při sjednání úvěrového produktu. Je proto vhodné, pokud se chce člověk i pojistit, vybírat banku nejen podle nabídek úvěru, ale též podle nabídky pojištění. Jako velkou nevýhodu považuji právě svázání pojištění s konkrétním úvěrem, protože v případě převodu úvěru k jiné bance pojištění schopnosti splácet zaniká a je třeba si jej založit znovu. Na druhou stranu některé banky nabízí možnost volby pojistné částky, takže pokud má domácnost nějaké úspory, nemusí pojistit celou výši úvěru, ale jen část, díky čemuž platí nižší pojistné.

Součástí práce je i porovnání vybraných produktů pojištění schopnosti splácet. Produkty byly vybrány tak, aby byly nabízeny různými bankami a ve spolupráci s různými pojišťovnami. Produkty jsou porovnány z hlediska krytých rizik a ceny pojištění. V další tabulce jsou pak porovnány za použití modelového příkladu v přímé souvislosti s úvěrovým produktem. Modelový příklad je vztažen na spotřební úvěr, neboť pojištění schopnosti splácet hypotéku je složité a mnohdy je řešeno individuálně.

Každý člověk má jiné potřeby a problémy, a proto nelze určit, které pojištění je to nejvýhodnější. Vždy záleží na individuálních požadavcích konkrétního člověka, na jeho individuální identifikaci rizika a především na náhodě. Proto jsem se snažila poskytnout spíše jakýsi „návod“ použitelný při výběru pojištění. Nikdy však neopomínejte důkladné pročtení všech pojistných podmínek (nejen zvláštních, ale i všeobecných pojistných podmínek a také Rámcových smluv) a v případě dotazů se neváhejte zeptat, vždyť jde o zabezpečení Vaší rodiny a finančních prostředků.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] Analýza: Spotřeba sektoru domácností rostla s disponibilních důchodem, na vyšší úspory však dlouhou dobu nezbývalo. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/csav13070413.doc>>
- [2] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-01-28]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=12864&p_strid=AABAA&p_lang=CS>
- [3] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-01-28]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=22451&p_strid=ABBAF&p_lang=CS>
- [4] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=22443&p_strid=ABBA&p_lang=CS>
- [5] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=13300&p_uka=1%2C2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C7%2C8%2C9%2C10%2C11%2C12%2C13%2C14%2C15%2C16%2C17%2C18&p_strid=ABBAD&p_od=199301&p_do=201312&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C>
- [6] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=13288&p_strid=ABBAD&p_lang=CS>
- [7] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-02-07]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1808&p_strid=AADB&p_lang=CS>
- [8] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=13283&p_strid=ABCAE&p_lang=CS>
- [9] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1544&p_strid=ABBAAE&p_lang=CS>

- [10] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-02-08]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=22023&p_strid=ABBAA&p_lang=CS>
- [11] ARAD: systém časových řad [online]. 2014 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=1&p_sort=2&p_des=50&p_sestuid=22443&p_uka=6%2C8&p_strid=ABBAA&p_od=199301&p_do=201402&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C>
- [12] Berete si úvěr? Nezapomeňte na pojištění!. *Měšec.cz* [online]. 2006 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.mesec.cz/clanky/berete-si-uver-nezapomente-na-pojisteni/>>
- [13] Centrální registr úvěrů. *Česká národní banka* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/centralni_registr_uveru/>
- [14] CIPRA, Tomáš. *Kapitálová přiměřenost ve financích a solventnost v pojišťovnictví*. Vyd. 1. Praha: Ekopress, 2002, 635 s. ISBN 80-861-1954-8.
- [15] Co je to inflace? *Finance.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.finance.cz/makrodata-eu/inflace/informace/>>
- [16] České domácnosti dluží bilion. *Český statistický úřad* [online]. 2010 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc>>
- [17] České domácnosti ročně utratí přes dva bilióny korun. *Novinky.cz* [online]. 4. 3. 2014 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/finance/329270-ceske-domacnosti-rocne-utrati-pres-dva-biliony-korun.html>>
- [18] Češi se považují za finančně odpovědné. Půlka jich ale žije od výplaty k výplatě. *Měšec.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <<http://www.mesec.cz/clanky/cesi-se-povazuji-za-financne-odpovedne-pulka-jich-ale-zije-od-vyplaty-k-vyplate/>>
- [19] ČSOB Pojištění k půjčkám. *ČSOB* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.csob.cz/cz/Lide/Pojisteni/Stranky/CSOB-Pojisteni-k-pujckam.aspx>>
- [20] ČSÚ: Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy 1993-2012. *Svaz obchodu a cestovního ruchu ČR* [online]. 2013 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <<http://www.socr.cz/assets/zpravodajstvi/statisticko-ekonomicky-servis/analyza-csu-domacnosti-v-cr---prijemny--spotreba--uspory-a-dluhy-1993-2012.pdf>>
- [21] DAŇHEL, Jaroslav. *Pojistná teorie*. Vyd. 1. Praha: Professional Publishing, 332 s. ISBN 80-864-1984-3.

- [22] Delší nemoc vás nemusí zruinovat. *IDNES.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://finance.idnes.cz/delsi-nemoc-vas-nemusi-zruinovat-ztratu-prijmu-lze-pojistit-pte-/poj.aspx?c=A120306_114319_poj_bab>
- [23] Dlužím a půjčuji si. *Asociace občanských poraden* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://dluhy.obcanskeporadny.cz/index.php/dluzim-a-pujcuju-si>>
- [24] DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 3. vyd. - přeprac. Praha: Ekopress, 2009, 224 s. ISBN 978-80-86929-51-4.
- [25] EUROPEAN FINANCIAL CENTER. *Vše o exekuci* [online]. 2013 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <<http://www.dluzim.eu/index.php?p=vse-o-exekuci>>
- [26] Exekucí je stále víc... věřitelé vyhrabují staré dluhy. *Hypindex.cz* [online]. 28.8.2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.hypindex.cz/exekuci-je-stale-vicundefined-veritele-vyhrabuji-stare-dluhy/>>
- [27] Exekucí razantně ubývá – meziročně až o třetinu. *EXEKUTORSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1272-exekuci-razantne-ubyva-mezirocne-az-o-tretinu-26-08-2013?w=>>>
- [28] Finanční (ne)gramotnost v Česku. *ČNB* [online]. 2013 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2013/cl_13_130527_zamrazilova_ct24.html>
- [29] Finanční gramotnost v ČR: Kvantitativní výzkum – Finanční gramotnost obyvatel ČR. *ČNB* [online]. 2010 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/spotrebitel/financni_gramotnost/mereni_fg_tk_20101213/financni_gramotnost_20101213_stemmark.pdf>
- [30] Finanční gramotnost v ČR: Tisková konference MF a ČNB. *ČNB* [online]. 2010 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/spotrebitel/financni_gramotnost/mereni_fg_tk_20101213/financni_gramotnost_20101213_cnb_svatosova.pdf>
- [31] GOLEM FINANCE. *Úrokové sazby* [online]. 2013 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <<http://www.golemfinance.cz/cz/urokove-sazby>>

- [32] Gross debt-to-income ratio of households: European sector accounts. *Eurostat* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tec00104>>
- [33] Gross debt-to-income ratio of households: European sector accounts. *Eurostat* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tipspd20>>
- [34] Gross debt-to-income ratio of households: European sector accounts. *Eurostat* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. <Dostupné z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsdec240>>
- [35] HRONOVÁ, Stanislava a Richard HINDLS. *Ekonomické chování sektoru domácností ČR – spotřeba a zadluženost*. [online]. Vysoká škola ekonomická v Praze [cit. 2013-12-19]. Dostupné z: <<http://panda.hyperlink.cz/cestapdf/pdf08c3/hronova.pdf>>
- [36] Inflace. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace>
- [37] Jak fungují úvěrové registry?. *Měšec.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <<http://www.mesec.cz/clanky/jak-funguji-uverove-registry/>>
- [38] Jak na dluhy. *Asociace občanských poraden* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://dluhy.obcanskeporadny.cz/index.php/jak-na-dluhy>>
- [39] Jak se pojistit proti výpadku příjmů kvůli invaliditě. *Peníze.cz* [online]. 2010 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.penize.cz/zivotni-pojisteni/43791-jak-se-pojistit-proti-vypadku-prijmu-kvuli-invalidite>>
- [40] JANDA, Josef. *Spořit nebo investovat?*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 167 s. ISBN 978-80-247-3670-9.
- [41] JÍLEK, Josef. *Finanční rizika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-716-9579-3.
- [42] Kalkulačka spotřebitelských úvěrů. *Komerční banka* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.kb.cz/kalkulacka-spotrebitelskych-uveru/index.shtml?wt_mc=kalkulacka.spotrebitelskyUver>
- [43] Key Figures 2012: Residential Debt to Disposable Income of Households Ratio. *European Mortgage Federation* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.hypo.org/Content/default.asp?PageID=401>>

- [44] Key Figures 2012: Residential Debt to GDP Ratio. *European Mortgage Federation* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.hypo.org/Content/Default.asp?PageID=414>>
- [45] Kompletní studie Navigátor bezpečného úvěru 2013. *Navigátor bezpečného úvěru* [online]. 2013 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <<http://navigatoruveru.cz/dokumenty/2013/131202%20Navigator%202013%20studie%20EEIP-UK%20final.pdf>>
- [46] Konec krize: Lidé začínají utrácet jako před pádem Lehmanů. *IDNES.cz: Ekonomika* [online]. 2014 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://ekonomika.idnes.cz/maloobchodni-trzby-za-unor-2014-d2m-/ekonomika.aspx?c=A140404_092551_ekonomika_spi>
- [47] Konsolidace dluhů: jaké podmínky banky nabízejí. *IDNES.cz: Finance* [online]. 2007 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://finance.idnes.cz/konsolidace-dluhu-jake-podminky-banky-nabizeji-fl9-/viteze.aspx?c=A070122_101422_fi_blind_vra>
- [48] Konsolidace půjček - kalkulačka. *Peníze.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <<http://www.penize.cz/kalkulacky/konsolidace-pujcek#konsolidaceuveru>>
- [49] Metodický list: Úrokové sazby měnových finančních institucí. *ARAD: Databáze časových řad* [online]. 2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/docs/ARADY/MET_LIST/mir_cs.pdf>
- [50] Nových exekucí ubývá, starých ale mají exekutoři na vyřízení přes dva miliony. *Český rozhlas: Zprávy* [online]. 2013 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/novych-exekuci-ubyva-starych-ale-maji-exekutori-na-vyrizeni-pres-dva-miliony--1186790>
- [51] Ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?. *Český statistický úřad* [online]. 2008 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>>
- [52] Oddlužení. *Insolvenční zákon* [online]. 2013 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <<http://insolvenzni-zakon.justice.cz/obecne-informace/oddluzeni.html>>
- [53] *Oddlužtemě.cz: Oddlužení* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://oddluzteme.cz/>>
- [54] Osobní bankrot. *Můj bankrot.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.muji-bankrot.cz/co_je_to_osobni_bankrot/?>
- [55] Osobní půjčka. *Raiffeisenbank* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<https://www.rb.cz/osobni-finance/uverove-produkty/osobni-pujcky/osobni-pujcka/>>

- [56] PAVELKA, František. *Úvěrové obchody*. 1. vyd. Praha: Bankovní institut vysoká škola, 2001, 55- 59. ISBN 80-7265-037-8.
- [57] Počet exekucí klesá, ale na rekordmana z Prahy je vypsaná 209 exekucí. *Hypindex.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.hypindex.cz/pocet-exekuci-klesa-ale-na-rekordmana-z-prahy-je-vypsano-209-exekuci/>>
- [58] Počet exekucí klesá. Nápaditost dlužníků naopak. *Hypindex.cz* [online]. 28.8.2013 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <<http://www.hypindex.cz/pocet-exekuci-klesa-napaditost-dluzniku-naopak/>>
- [59] Počet nedobrovolných dražeb se stále zvyšuje. *Hypindex.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.hypindex.cz/pocet-nedobrovolnych-drazeb-se-stale-zvysuje/>>
- [60] Pojistné plnění? Až po pěti měsících. *Měšec.cz* [online]. 2006 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.mesec.cz/clanky/pojistne-plneni-az-po-peti-mesicich/>>
- [61] Pojištění schopnosti splácet – nutnost nebo luxus?. *FinExpert.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://finexpert.e15.cz/pojisteni-schopnosti-splacet--nutnost-nebo-luxus>>
- [62] Pojištění schopnosti splácet hypoteční úvěr. *Finance.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/383533-pojisteni-schopnosti-splacet-hypotecni-uver/>>
- [63] Pojištění schopnosti splácet je příliš drahá legrace. *IDNES.cz: Finance* [online]. 2009 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://finance.idnes.cz/pojisteni-schopnosti-splacet-je-prilis-draha-legrace-p0t-/poj.aspx?c=A091103_114028_poj_bab>
- [64] Pojištění schopnosti splácet ke spotřebitelským úvěrům. *Komerční banka* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.kb.cz/cs/lide/obcane/pojisteni-schopnosti-splacet-ke-spotrebitelskym-uverum.shtml>>
- [65] Pojištění schopnosti splácet. *BNP Paribas Cardif Pojišťovna* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.cardif.cz/produktova-nabidka/pojisteni-schopnosti-splacet.html>>
- [66] Pojištění schopnosti splácet. *Česká spořitelna* [online]. 2014 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.csas.cz/banka/nav/osobni-finance/pojisteni-schopnosti-splacet/o-produktu-d00019246>>

- [67] Pojištění schopnosti splácet. *Raiffeisenbank* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.rb.cz/osobni-finance/pojisteni/pojisteni-k-osobnim-pujckam/>>
- [68] POLOUČEK, Stanislav. *Bankovnictví*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2005, s. 158. ISBN 80-7248-264-5.
- [69] PRESTO půjčka. *UniCredit bank* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<https://www.unicreditshop.cz/pujcky?#/presto-pujcka/kontaktni-udaje>>
- [70] PRODUKTOVÝ LIST POJIŠTĚNÍ SCHOPNOSTI SPLÁCET PRESTO PŮJČKU. UniCredit bank [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://www.unicreditbank.cz/files/download/produktove-listy/UCB_Produkt_list_poj_schop_splacet_PRESTO.pdf>
- [71] Průzkum: Dluhů přibývá, průměrná dlužná částka je přes 73 tisíc korun. *Hypoindex.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.hypoindex.cz/pruzkum-dluhu-pribyva-prumerna-dluzna-castka-je-pres-73-tisic-korun/>>
- [72] Přehled poplatků a parametrů produktu Úvěrové životní pojištění HYPOTÉKA. *Česká spořitelna* [online]. 2014 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.pojistovnacs.cz/hypoteka/sazebnik/>>
- [73] Přehled připojištění. *Česká pojišťovna* [online]. 2013 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <<http://www.ceskapojistovna.cz/pripojisteni?zivotni-pojisteni-multirisk-zdravy-zivot>>
- [74] Reprezentativní příklady. *ČSOB* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.csob.cz/cz/Csob/Urokove-sazby/Stranky/Priklady-vypoctu-nakladu-na-osobni-uvery.aspx#flexi>>
- [75] SEKERKA, Bohuslav a Liběna ČERNOHORSKÁ. *Peněžnictví I: pro kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-738-5.
- [76] SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2.
- [77] Splátky si můžete pojistit. Pojišťovny za vás ale zaplatí jen několik z nich. *Novinky.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.novinky.cz/finance/295901-splatky-si-muzete-pojistit-pojistovny-za-vas-ale-zaplati-jen-nekolik-z-nich.html>>

- [78] Spotřebitelské úvěry: srovnání. *Měšec.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-12-19]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/produkty/spotrebitelske-uvery/?typ_uveru=-1&vyse_uveru=50000&doba_splaceni=24&spocitat=Spo%C4%8D%C3%ADtat&_sl1=min_urokova_sazba_uveru&_sl2=poplatek_za_spravu_rocne&_sl3=min_vyse_uveru&tridit=_calc1&smer=s>
- [79] Statistiky. *Insolvenční zákon* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://insolvenzni-zakon.justice.cz/expertni-skupina-s22/statistiky.html>>
- [80] SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. *Osobní finance: řízení financí pro každého*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Osobní a rodinné finance. ISBN 978-80-247-3813-0.
- [81] SYROVÝ, Petr. *Financování vlastního bydlení*. 5., zcela přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009, 114 - 118. Osobní a rodinné finance. ISBN 978-80-247-2388-4.
- [82] ŠEDOVÁ, Jindřiška. *Household Indebtedness Risks in the Czech Republic*. World Academy of Science, Engineering and Technology 60 [online]. 2011 [cit. 2014-2-15]. Dostupné z: <<http://waset.org/publications/12235/household-indebtedness-risks-in-the-czech-republic>>
- [83] The Distribution of Debt Across Euro Area Countries: The Role of Individual Characteristics, Institutions and Credit Conditions. *Národní banka Slovenska* [online]. 2013 [cit. 2014-04-06].
- [84] Úvěrová kalkulačka. *Česká spořitelna* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/banka/appmanager/portal/banka?_nfpb=true&_pageLabel=pujcky_product&from=produkt&docid=internet/cs/uverova_kalkulacka_prod_ie.xml>
- [85] Úvěrové pojištění – měli byste si jej sjednávat?. *Finance.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/400534-uverove-pojisteni-meli-byste-si-jej-sjednavat-/>>
- [86] Úvěrové registry. *UniCredit Bank* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.unicreditbank.cz/web/podnikatele/uvery/uverove-registry>>
- [87] Úvěry splácíme lépe. Jsme z krize venku?. *Hypindex.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <<http://www.hypindex.cz/uvery-splacime-lepe-jsme-z-krize-venku/>>
- [88] Úvěry v selhání: Na lepší časy je brzy.... *Hypindex.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.hypindex.cz/uvery-v-selhani-na-lepsi-casy-je-brzyundefined/>>

- [89] Vklady domácností. *KURZYCZ* [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/vklady-domacnosti/>>
- [90] Vše o Exekucích: 10 věcí, které byste měli vědět. *Tn.cz* [online]. 13. 2. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://tn.nova.cz/zpravy/domaci/hrozi-vam-exekuce-ctete-desatero-veci-ktere-byste-meli-vedet.html>>
- [91] Vyhláška č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. *Česká národní banka* [online]. 2012 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vyhlasky/vyhlaska_123_2007_uz_k_2012_07_01.pdf>
- [92] Výkazy, metodika 2012, Ekonomické sektory podle ESA95 v úpravě ČNB. *ČNB* [online]. 2010 [cit. 2013-12-19]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/predpisy_CNB_statistika/predpisy_menove_bank_stat/vykazy_metodika_2012/cast_V/download/5_BA0036_1201.pdf>
- [93] Výkazy, metodika 2012, Hlášení o kategorizaci pohledávek banky/PZB. *ČNB* [online]. 2012 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/predpisy_CNB_statistika/predpisy_menove_bank_stat/vykazy_metodika_2012/cast_I/download/1_BD4-12_1201.pdf>
- [94] Výroční zpráva 2012. *ČAP* [online]. 2013 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <<http://www.cap.cz/www/cap/images/o-nas/vyrocnizpravy/2012.pdf>>
- [95] Zadlužování domácností: Zvykejme si!. *Měšec.cz* [online]. 11. 10. 2006 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <<http://www.mesec.cz/clanky/zadluzovani-domacnosti-zvykejme-si/>>
- [96] Zajištění hypoték a úvěrů. *Pojisti rodinu* [online]. 2012 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <<http://pojistirodinu.jaksepojistit.cz/pripady-ze-zivota/zajisteni-hypotek-a-uveru>>
- [97] Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů. [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <<http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-145-2010-sb-o-spotrebitelskem-uveru/uplne/>>
- [98] Zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <<http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-190-2004-sb-o-dluhopisech/uplne/#cast2>>
- [99] Zaměstnanost a nezaměstnanost od roku 1993. Český statistický úřad [online]. 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=PRA1010CU&&kapitola_id=3>

- [100] Zátěžové testy bankovního sektoru české republiky – listopad 2013. ČNB [online]. 2013 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <[://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zatezove_testy/2013/zatezove_testy_vysledky_2013_3q.pdf](http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zatezove_testy/2013/zatezove_testy_vysledky_2013_3q.pdf)>
- [101] Zpráva o finanční stabilitě 2012/2013. Česká národní banka [online]. 2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/zpravy_fs/fs_2012-2013/fs_2012-2013.pdf>
- [102] Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2012. Česká národní banka [online]. 2012 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z: <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/legislativa/vyhlasky/vyhlaska_123_2007_uz_k_2012_07_01.pdf>
- [103] Zvláštní pojistné podmínky. Generali pojišťovna [online]. 2013 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <<http://www.general.cz/soubory/82SJFH/Nemocenska-%20ZPP%20DDPN.pdf>>